

**Universiteit
Utrecht**

De constructie van het verleden

Masterscriptie

Student: Sannah Löwik

Opleiding: Geschiedenis: educatie en communicatie

Eerste beoordelaar: Hanneke Tuithof

Tweede beoordelaar: Renée Vulto

Aantal woorden: 14.908

Dankwoord

Het schrijven van deze masterscriptie had ik niet kunnen schrijven zonder de hulp van een aantal mensen. Allereerst wil ik mijn medestudenten bedanken voor het lezen van delen van mijn scriptie en de feedback die zij daarop gaven.

Daarnaast wil ik Hanneke heel erg bedanken voor haar steun en motiverende woorden. Haar betrokkenheid bij deze scriptie en bij haar studenten in het algemeen is enorm en dat zorgde ervoor dat ik door kon als ik het even niet meer wist. Renée Vulto wil ik bedanken voor het beoordelen van mijn scriptie en de feedback die zij heeft gegeven bij de opzet.

Dan wil ik de geschiedenisdocenten bedanken voor hun betrokkenheid en feedback op de opdracht en dat ik van hen de ruimte heb gekregen om het ontwerp bij hen uit te proberen. Eén van de docenten wil ik daarnaast bedanken voor het doorvragen en mij aan het denken zetten.

Als laatste wil ik mijn familie en vrienden bedanken. Mijn zus voor het doorlezen van grote delen van mijn scriptie en de spellingscontrole. Mijn vader voor alle printjes die hij heeft gemaakt en mijn moeder voor de bemoedigende woorden.

Samenvatting

In deze masterscriptie wordt een ontwerponderzoek beschreven met als doel het ontwerpen van een les over Nederlands-Indië/Indonesië, waarbij temporele multiperspectiviteit centraal staat. Uit het vooronderzoek en een literatuuronderzoek komen enkele ontwerpcriteria en suggesties naar voren waarop dit ontwerp gebaseerd kan worden. De onderzoeksvraag die in deze masterscriptie centraal staat luidt:

Aan welke kenmerken moet een ontwerp voor vwo 5/6 over Nederlands-Indië/Indonesië voldoen om bij te dragen aan het aanleren van temporele multiperspectiviteit en daarmee geschiedenis als construct?

Uit deze onderzoeksvraag volgen elf ontwerpcriteria waaraan het ontwerp moet voldoen. Het ontwerp is een complexe expertopdracht waarin temporele multiperspectiviteit centraal staat. In drie rondes werken leerlingen toe naar het eindproduct, hiervoor schrijven zij een alinea voor een schoolboek. Het ontwerp is aan drie evaluatierondes onderworpen. Het is voorgelegd aan een focusgroep van geschiedenisdocenten (in opleiding), een focusgroep van ervaren geschiedenisdocenten en is in twee vwo-klassen uitgetoet. In de conclusie worden de uiteindelijk ontwerpcriteria gepresenteerd. Het ontwerp voldeed in grote lijnen aan de ontwerpcriteria. Er waren een aantal verbeterpunten aan het ontwerp, namelijk een betere aansluiting bij de actualiteit en leerlingen hebben meer begeleiding nodig bij de bronnenkritiek. In de discussie wordt benadrukt dat het een context-specifiek onderzoek is en worden ideeën opgeworpen voor vervolgonderzoek.

Inhoud

Dankwoord	1
Samenvatting.....	2
Hoofdstuk 1: Inleiding	5
1.1 Aanleiding en probleemstelling.....	5
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	9
2.1 Historisch redeneren	9
2.2 Multiperspectiviteit.....	11
2.2.1 Maatschappelijk	11
2.2.2 Curriculum.....	12
2.2.3 Deelconclusie	15
2.3 Gevoelige geschiedenis	17
2.3.1 Historische distantie.....	18
2.3.2 Perspectievenweb	19
2.3.3 Deelconclusie	20
2.4 Contextualiseren	21
2.5 Commissie Bussemaker.....	23
2.5.1 Inhoudelijke eisen	24
2.6 Onderzoeksvraag en ontwerpcriteria.....	24
2.6.1 Ontwerpcriteria	24
2.6.2 Onderzoeksvraag.....	25
Hoofdstuk 3: Context, methode en onderzoeksvraag.....	26
3.1 Schoolcontext	26
3.2 Methode.....	27
3.2.1 Ontwerpcycli	28
3.2.1 Context specifieke keuzes en onderzoeksvraag	32
3.2.2 Verantwoording experts en docenten.....	32
3.3 Vooronderzoek	33
3.3.1 Uitkomsten vooronderzoek.....	33
3.4 Praktische ontwerpcriteria	34
3.5 Historiografische debat	35
3.6 Toelichting eerste ontwerp.....	36
Hoofdstuk 4: Bevindingen eerste cyclus.....	37
Hoofdstuk 5: bevindingen tweede cyclus	39
Hoofdstuk 6: Bevindingen derde cyclus	41
Multiperspectiviteit.....	41

Contextualiseren	44
Gevoelige geschiedenis	45
Commissie Bussemaker	46
Praktisch	48
Hoofdstuk 7: Conclusie.....	49
7.1 Definitieve ontwerp.....	50
Hoofdstuk 8: Discussie	52
Literatuur	55
Bijlages.....	58
Bijlage 1: Focusgroep thesislab	58
Bijlage 2: Eerste ontwerp	73
Bijlage 3: Tweede ontwerp.....	82
Bijlage 4: Observatieformulier.....	97
Bijlage 5: Producten van leerlingen.....	100
Bijlage 6: Observatieformulier docent 1	107
Bijlage 7: Observatieformulier docent 1	113
Bijlage 8: Eigen observaties.....	118
Bijlage 9: Definitief ontwerp.....	119

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding en probleemstelling

De koloniale geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië moet een prominentere plek krijgen in het Nederlandse onderwijs.¹ Dit is de conclusie van de adviescommissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië, die zij op 8 februari 2023 trokken in hun adviesrapport. De vraag was niet alleen hoe deze kennis binnen het onderwijs versterkt kan worden, maar ook daarbuiten bijvoorbeeld in musea. Het komt voort uit het probleem dat het koloniaal verleden van Nederland slecht wordt gekend en erkend.² De commissie vindt het belangrijk dat deze boodschap bij een breed publiek beland om zo de kennis over het koloniaal verleden onder zo veel mogelijk mensen te verspreiden.³ De conclusie van de commissie voor het onderwijs was als volgt; de geschiedenis over Nederlands-Indië/Indonesië moet worden opgenomen in de kerndoelen en eindtermen voor het voortgezet onderwijs. Hiermee wordt dit onderwerp voor leerlingen een verplicht onderdeel van het curriculum.

Een probleem hierbij is echter dat, zoals met veel onderwerpen in de geschiedenis, de meningen sterk verschillen over wat dé geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië is. Er bestaat geen Nederlands of Indonesisch perspectief. Iedereen die de onafhankelijkheidsoorlog heeft meegemaakt, heeft een eigen verhaal en eigen ervaringen die elk een eigen perspectief vormen. Deze verhalen zijn afkomstig uit verschillende groepen met andere perspectieven: Indische-Nederlanders, Molukkers, Papoea's en Chinezen uit Indonesië. Al deze mensen hebben hun eigen verhaal. Daarnaast zijn er de perspectieven en eigen ervaringen van latere generaties met dit verleden. Al deze groepen hebben andere herinneringen aan het verleden en hebben dus een eigen perspectief, aldus de commissie.⁴ Lesgeven over Nederlands-Indië/Indonesië gaat dus niet simpelweg over één verhaal, maar meerdere verhalen. Daar koppelen we in het schoolvak geschiedenis het begrip multiperspectiviteit aan.

¹ NOS Nieuws, 'Advies: geef geschiedenis Nederlands-Indië prominente plek in onderwijs', geraadpleegd op 13-9-2023, <https://nos.nl/artikel/2462956-advies-geef-geschiedenis-nederlands-indie-prominente-plek-in-onderwijs>.

² Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië, *Deel en Verbind, Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië*, (Den Haag, februari 2023, 3.

³ Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië, *Deel en Verbind*, 10.

⁴ *Ibidem*, 13.

In de syllabus met het examenprogramma voor vwo-bovenbouw is het koloniaal verleden van Nederlands-Indië/Indonesië niet opgenomen. In de syllabus voor havo-bovenbouw wordt het onderwerp kort benoemd bij de historische context Nederland 1948-2008.⁵ In beide examenprogramma's wordt de koloniale periode, de Tweede wereldoorlog in Indonesië en de onafhankelijkheidsoorlog dus niet uitgebreid behandeld.⁶ Docenten kunnen het onderwerp wel als thema behandelen, maar zijn hiertoe vanuit het examenprogramma niet verplicht.

Gedurende dit ontwerponderzoek wil ik een opdracht ontwerpen dat leerlingen laat zien dat de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië door de tijd heen op verschillende manieren werd verteld en beleefd. Hiermee wil ik leerlingen laten zien dat 'de geschiedenis' een construct is en de inhoud van het geschiedverhaal afhankelijk is van waar, wanneer en door wie het wordt verteld. Het is dus altijd contextgebonden. Dit idee sluit aan bij domein A uit het examenprogramma voor vwo en havo. Hierin staat dat leerlingen aan de hand van concrete voorbeelden of broninterpretaties moeten kunnen uitleggen dat geschiedverhalen een constructie zijn van het verleden.

Marc van Berkel deed in 2017 onderzoek naar de vertegenwoordiging van de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië in schoolmethodes en kwam tot de conclusie dat het onvoldoende is. Volgens Van Berkel is het van groot belang dat het onderwijs over Nederlands-Indië/Indonesië vanuit multiperspectiviteit beschreven wordt.

Multiperspectiviteit kan in verschillende vormen gebruikt worden. Dit houdt in dat er perspectieven van verschillende groepen mensen behandeld worden en perspectieven uit verschillende tijdsperiodes. Op die manier voorkom je dat jongeren de complexiteit en culturele diversiteit over dit onderwerp uit het oog verliezen. Daarnaast stelt hij dat onderwerpen als het kolonialisme en dekolonisatie heftige emoties oproepen binnen de Nederlandse samenleving. Dit maakt het een lastig onderwerp voor docenten om les over te geven.⁷ Dit komt overeen met de problemen die Bjorn Wansink en Saro Lazano Parra beschrijven in *Multiperspectivity in History Education*. Docenten zien een conflict tussen hun kerntaken, namelijk controle houden in de klas, de stof behandelen en het gebruiken van

⁵ College voor Toetsen en Examens, Geschiedenis havo-syllabus centraal examen 2022.

⁶ Voor het vmbo ligt dit anders, maar dit ontwerponderzoek zal zich richten op havo/vwo-bovenbouw.

⁷ Marc van Berkel, *Welk verhaal telt, De oorlogen in Nederlands-Indië/Indonesië 1942-1949 in het geschiedenisonderwijs*, (Amsterdam, 2017), 47.

multiperspectiviteit met daarbij horende emoties.⁸ De koloniale geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië kan als gevoelig onderwerp worden gezien en emoties losmaken bij leerlingen. Hierdoor kunnen docenten bang zijn de controle over de klas kwijt te raken bij het bespreken van dit onderwerp.⁹ In het theoretisch kader ga ik verder in op multiperspectiviteit en het lesgeven over 'gevoelige geschiedenis'. Hierin diep ik aan de hand van publicaties van Maria Grever en Bjorn Wansink dit onderwerp verder uit en pas het toe op de casus van Nederlands-Indië/Indonesië.

Het doel is om een opdracht te ontwerpen dat leerlingen laat zien dat er door de tijd heen verschillend naar het verleden werd gekeken. Ik ga dit laten zien aan de hand van de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië. Dit onderwerp is zeer geschikt omdat het een rijke historiografie heeft en tot op heden een zeer actueel onderwerp is. Aan de hand van bronnen uit verschillende tijdsperiodes wil ik leerlingen bewust maken dat het geschiedbeeld afhankelijk is van de beschikbare bronnen en de tijd waarin men leeft. Daarnaast vind ik het belangrijk dat leerlingen kritisch leren zijn ten opzichte van bronnen. Hiermee hoop ik bij te dragen aan de vorming van een kritische houding en leerlingen voor te bereiden op een samenleving waarin twee miljoen mensen een link hebben met Indonesië en waarin verschillende ideeën bestaan over dit verleden. Leerlingen moeten in staat zijn om feiten en meningen van elkaar te scheiden. Bronnenkritiek is een zeer geschikt middel om leerlingen dit aan te leren. Om leerlingen kritisch naar bronnen te laten kijken, moeten zij de bron kunnen contextualiseren en historisch redeneren. Hier ga ik in het literatuuronderzoek verder op in.

In het theoretisch kader doe ik verslag van wat ik in de literatuur aan relevante informatie en ontwerpcriteria aantref. Dat is een deel van mijn vooronderzoek. Daarnaast neem ik een vragenlijst af bij de docenten die op de twee scholen lesgeven waar ik mijn ontwerp uiteindelijk ga uitvoeren. De ontwerpcriteria die uit het theoretisch kader en uit de vragenlijst volgen neem ik als uitgangspunt voor mijn ontwerp. Nadat ik de ontwerpcriteria geformuleerd heb, volgt de onderzoeksvraag die ik in dit ontwerp onderzoek ga proberen te beantwoorden. Het ontwerp ga ik in twee verschillende klassen op twee verschillende

⁸ Saro Lozano Parra en Bjorn Wansink, 'Multiperspectivity in History Education', *Bloomsburry History: Theory and Method*, (2022) 6.

⁹ Bjorn Wansink et al., 'Where does teaching multiperspectivity in history education begin and end? An analysis of the uses of temporality', *Theory & research in Social Education*, 46(2018)4, 501.

scholen uitvoeren om het op goed te kunnen evalueren. Deze twee uitvoeringen evalueer ik aan de hand van de ontwerpcriteria. Uit deze evaluatie komen verbeterpunten die ik verwerk in een herontwerp. Dit ontwerpproces wordt in de methodesectie verder uitgewerkt en welke keuzes hierin worden gemaakt. Tenslotte herontwerp ik het product aan de hand van de gevonden verbeterpunten.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zal ik aan de hand van secundaire literatuur de concepten uiteenzetten die relevant zijn voor dit onderzoek, namelijk historisch redeneren, multiperspectiviteit, gevoelige geschiedenis en contextualiseren. Uit deze theorie zal vervolgens een onderzoeksvraag en de ontwerpcriteria volgen.

2.1 Historisch redeneren

Historisch redeneren is een waarneembare activiteit in gesproken of geschreven woorden waarin historische kennis, historische vaardigheden en besef van aard van de discipline geschiedenis tot uitdrukking komen.¹⁰

Historisch redeneren bestaat volgens Jannet van Drie en Carla van Boxtel uit zes componenten: stellen van historische vragen, gebruiken van bronnen, contextualiseren, argumenteren, gebruik van historische begrippen en gebruik van structuurbegrippen.

In dit theoretisch kader zal ik mij concentreren op het contextualiseren, omdat er over het algemeen weinig kennis is onder leerlingen over het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië.¹¹ Leerlingen hebben contextualiseren nodig om de verschillende perspectieven te plaatsen in de tijd en de verschillende culturen. Om de opdracht te laten landen bij leerlingen is het belangrijk dat zij de bronnen die zij aangereikt krijgen kunnen plaatsen in een historische context. Hiervoor moeten de leerlingen kunnen contextualiseren, zij moeten dus een historische context kunnen maken. Bij het schoolvak geschiedenis is het belangrijk dat leerlingen leren beredeneren vanuit het verleden en hierbij ook de kennis en de normen en waarden uit het verleden gebruiken om zich in te leven in het verleden.¹² Veel leerlingen vinden dit echter lastig. Zij maken gebruik van concrete voorbeelden om het verleden te begrijpen, omdat zij moeite hebben zich in de historische context te verplaatsen of de kennis over hoe dit aan te pakken niet hebben.

Om het onderzoek focus te geven zal ik op de andere onderdelen van historisch redeneren niet specifiek ingaan. Dit betekent niet dat de andere onderwerpen van historisch redeneren

¹⁰ Carla van Boxtel en Jannet van Drie, 'Het vermogen tot historisch redeneren: onderliggende kennis, vaardigheden en inzichting', *Hermes*, 12(2008)43, 45.

¹¹ Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië, *Deel en Verbind, Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië*, (Den Haag, februari 2023, 3.

¹² J. Van Drie en C. van Boxtel, 'Historical Reasoning: Towards a Framework for Analyzing Students, reasoning about the past', *Educational Psychological Review*, 20(2008)2, 87-110.

niet terug zullen komen in de opdracht. Leerlingen gebruiken alle zes de componenten om historisch te redeneren, maar in deze opdracht zal extra nadruk liggen op contextualiseren.¹³

Eén van de uitgangspunten van het geschiedenisonderwijs is dat ons geschiedbeeld een construct is. Dit is dan ook één van de zeventien vaardigheden die leerlingen moeten kunnen toepassen volgens het examenprogramma voor het vwo.¹⁴ Op elke gebeurtenis kun je meerdere perspectieven hebben en deze perspectieven moeten in overweging worden genomen voor er conclusies worden getrokken. Dit geldt ook voor de geschiedenis die leerlingen wordt verteld en aangeleerd. Leerlingen moeten zich hierbij beseffen dat geschiedenis een construct is dat door mensen wordt samengesteld en context gebonden is. Er is niet één universele geschiedenis die voor alle mensen hetzelfde is. Dit komt overeen met het idee van Maggioni en is versimpeld door Harry Havekes. Hij omschrijft drie houdingen hoe leerlingen naar de geschiedenis kijken. In de eerste houding, *copier stance*, gaat een leerling ervan uit dat het doel is om een zo exact mogelijke kopie te maken van het verleden. In de tweede houding, de *borrower stance*, heeft een leerling door dat een exacte kopie van het verleden niet mogelijk is en dat het een interpretatie is op grond van beschikbare bronnen. Leerlingen in deze houding gaan er echter wel van uit dat een autoriteit op het gebied hun exact kan vertellen hoe het zit. Het idee dat een exacte reconstructie van het verleden mogelijk is, blijft bij deze leerlingen aanwezig. Leerlingen uit de *borrower stance* kunnen ook kijken naar verschillende perspectieven, maar zij blijven behoefte hebben aan een uiteindelijk antwoord. De laatste houding, de *criticalist stance*, is de houding waar leerlingen volgens het examenprogramma moeten zijn ten tijde van het eindexamen. Deze leerlingen snappen dat geschiedenis een construct is van het verleden en als zodanig zal leiden tot discussie.¹⁵ Geschiedenisdocenten proberen met hun geschiedenislessen de leerlingen zoveel mogelijk bij de laatste houding te krijgen, omdat deze leerlingen begrijpen dat de geschiedenis niet uit één enkel perspectief bestaat, maar dat er bij elk verhaal, bij elke geschiedenis meerdere perspectieven zijn. Het behandelen van meerdere perspectieven vind ik niet alleen belangrijk bij gebeurtenissen uit het verleden,

¹³ Tim Huijgen, *Het vreemde verleden, leerlingen leren contextualiseren*, (Lemm, Enschede, 2023), 11.

¹⁴ Syllabus Vwo, 10.

¹⁵ Harry Havekes, 'Hoe leren leerlingen geschiedenis?', (2017)2, 42-43.

maar ook voor het heden is het een belangrijke vaardigheid om gebeurtenissen vanuit verschillende perspectieven te bekijken.

Het doel van de opdracht voor dit onderzoek is dan ook om leerlingen in te laten zien dat 'de geschiedenis' een construct is van het verleden dat wordt beïnvloed dat door tijd en plaats waar geschiedschrijvers zich op dat moment bevinden. Dit wil ik doen aan de hand van temporele multiperspectiviteit wat hieronder verder uitgelegd wordt.

2.2 Multiperspectiviteit

Het belang van multiperspectiviteit is in de afgelopen 30 jaar steeds groter geworden in het geschiedenisonderwijs. Hiervoor zijn een aantal oorzaken te benoemen die in twee categorieën worden opgedeeld, namelijk maatschappelijk en het curriculum. Hieronder zal ik elke oorzaak nader uitleggen.

2.2.1 Maatschappelijk

Maatschappelijk zijn er de zorgen over de sociale cohesie en integratie van jongeren in een steeds pluralistischer wordende samenleving.¹⁶ Bij het vak geschiedenis kunnen controversiële en gevoelige onderwerpen aan bod komen om deze cohesie en integratie te verbeteren. Het is belangrijk bij deze onderwerpen multiperspectiviteit te benadrukken voor het vormen van een 'gedeeld' verleden. Wanneer dit niet gebeurt, worden er te eenduidige en monocausale antwoorden gegeven op complexe vraagstukken, zonder voldoende aandacht te geven aan de complexe historische realiteit.¹⁷ Multiperspectiviteit is in de huidige samenleving dan ook van groot belang om alle verschillende groepen deel te laten zijn van de geschiedenis. Zo is het bijvoorbeeld belangrijk dat het verleden van Molukse KNIL-soldaten wordt verteld samen met het verhaal dat de Nederlandse overheid schetste. Op die manier kan de pijn binnen de Molukse gemeenschap echt begrepen worden. Dit is echter ook het eerste obstakel om multiperspectiviteit te behandelen tijdens de geschiedenisles. Het behandelen van meerdere perspectieven kost veel tijd en is voor leerlingen lastig om te bevatten. In landen met een multiculturele samenleving kost het dan ook te veel tijd alle perspectieven te behandelen. Dit is voor docenten niet haalbaar.¹⁸

¹⁶ Saro Lozano Parra en Bjorn Wansink, 'Multiperspectivity in History Education', *Bloomsbury history: Theory en method*, 20(2022)33, 2.

¹⁷ Marc van Berkel, *Wel verhaal telt? De oorlogen in Nederlands-Indië/Indonesië 1942-1949 in het geschiedenisonderwijs*, (Amsterdam, 2017), 48.

¹⁸ Robert Stradling, *Multiperspectivity in history teaching: a guide for teachers*, (Council of Europe, 2003), 21.

Multiperspectiviteit werd als eerste geïntroduceerd in het onderwijs in West-Duitsland als gevolg van een discussie over Geschichtsbewustsein. Volgens de oude aanpak van het geschiedenisonderwijs moest geschiedenis voornamelijk draaien om de overdracht van kennis (1), de focus op politiek en constitutionele gebeurtenissen en persoonlijkheden (2), de constructie van een inhoudrijke geschiedenis(3), chronologisch curriculum van de nationale geschiedenis (4) en de onderliggende veronderstelling dat het nationale verhaal samenviel met de geschiedenis van de grootste nationale groep en de dominante taal- en culturele gemeenschap (5). De nieuwe aanpak, aangemoedigd door historici, voegde hier echter aan toe dat, naast chronologie en historische kennisoverdracht, leerlingen ook historisch redeneren moest worden aangeleerd.¹⁹ Volgens Bjorn Wansink en Saro Lozano Parra is het, kijkend naar het nationale verhaal anno nu, geen enkelvoudig verhaal waarin de grootste nationale groep moet worden vertegenwoordigd. Een inclusiever verhaal is passend voor de huidige multiculturele samenleving. Het belang van jonge mensen om zich te identificeren met een 'gedeeld' verleden, komt dus niet meer overeen met het verleden van de grootste nationale groep. Deze opvatting van Wansink en Parra komt overeen met de conclusie die Marc van Berkel trok in zijn onderzoek.²⁰

2.2.2 Curriculum

Door het maatschappelijke belang van multiperspectiviteit is het onderwerp opgenomen in verschillende curricula in Europa. De Raad van Europa is van mening is dat het geschiedenisonderwijs moet bijdragen aan de ontwikkeling van een multiperspectivistische benadering van de analyse van geschiedenis en dan voornamelijk bij de geschiedenis tussen verschillende culturen.²¹ Met dit advies wil de raad dat Europese landen multiperspectiviteit als doel opnemen in het curriculum. In Nederland is dit gedaan aan de hand van de volgende eindterm:

'De kandidaat kan uitleggen dat de wijze waarop mensen betekenis geven aan en oordelen over het verleden door de tijd heen verandert en per groep en individu kan verschillen en

¹⁹ Parra en Wansink, 'Multiperspectivity in History Education', *Bloomsbury history: Theory en method*, 20(2022)33, 4.

²⁰ Marc van Berkel, *Wel verhaal telt? De oorlogen in Nederlands-Indië/Indonesië 1942-1949 in het geschiedenisonderwijs*, (Amsterdam, 2017).

²¹ Raad van Europa, 'Recommendation of the Committee of Ministers to member states on intercultural dialogue and the image of the other in history teaching', (2011), <https://rm.coe.int/16805cc8e1>.

daarbij benoemen vanuit welke motieven/ interesses/ waardesystemen/ verwachtingen mensen tot een waardering komen van wat belangrijk is uit het verleden.'²²

Deze eindterm die voor zowel havo als vwo beschreven staat komt voort uit multiperspectiviteit en hangt samen met eindterm twaalf.

'De kandidaat kan menselijk gedrag (denken en doen) in het verleden verklaren vanuit de toen en daar bekende en geaccepteerde kennis en waarden en vanuit de identiteit van individuen en groepen die in die tijd en/of die plaats leefden en hierbij rekening houden met verschillende factoren die de standplaatsgebondenheid van mensen of een groep bepalen. (Bijvoorbeeld: waardesystemen, politieke, sociaaleconomische en culturele oriëntatie, kennis, gender, karakter, toevallige factoren).'²³

Uit deze twee eindtermen zijn twee verschillende soorten multiperspectiviteit af te leiden. Bij standplaatsgebondenheid is het perspectief dat iemand heeft op een historische gebeurtenis afhankelijk van de context waarin diegene leeft. Allereerst is er multiperspectiviteit door de tijd heen, waarbij gekeken wordt naar de historiografische ontwikkeling van een onderwerp. Hiervoor moeten leerlingen begrijpen dat een perspectief of een mening door de tijd heen kan veranderen en geen vaststaand gegeven is. Daarnaast is er ook multiperspectiviteit in de zin van meerstemmigheid. Meerstemmigheid kijkt naar de verschillende ervaringen die er zijn over één historische gebeurtenis of persoon. Hier kan door verschillende mensen anders op worden gereageerd. Al deze verschillende reacties vormen een eigen perspectief en dus multiperspectiviteit. Hierbij wordt aan de perspectieven een menselijke stem gegeven. Zoals in het rapport van de commissie Bussemaker wordt beschreven wil men hiermee niet alleen recht doen aan de persoonlijke ervaringen en geschiedenissen van betrokkenen, maar ook aan de complexiteit van historische ontwikkelingen.²⁴

Multiperspectiviteit is dus opgenomen in het curriculum van het Nederlandse geschiedenisonderwijs, maar toch hebben docenten moeite om het tijdens de lessen toe te passen. Dit kan te maken hebben met hun eigen affiniteit met het onderwerp, maar het orde houden in de klas speelt hierbij, zoals eerder benoemd, ook een rol.

²² College voor Toetsen en Examens, *Geschiedenis vwo syllabus centraal examen 2024*, 10.

²³ College voor Toetsen en Examens, *Geschiedenis vwo syllabus centraal examen 2024*, 9.

²⁴ Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië, *Deel en Verbind, Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië*, (Den Haag, februari 2023), 12.

Daarnaast zien docenten de beschikbare tijd ook als een probleem om multiperspectiviteit te behandelen en dan vooral bij onderwerpen die niet zijn opgenomen in het curriculum, zoals de onafhankelijkheidsoorlog in Nederlands-Indië/Indonesië. Tenslotte ervaren docenten problemen bij welk onderwerp ze multiperspectiviteit behandelen. Sommige onderwerpen zijn volgens docenten namelijk meer geschikt dan andere om verschillende perspectieven bij te behandelen. Hier zal ik in hoofdstuk 1.3 *gevoelige geschiedenis* verder op ingaan.

Om multiperspectiviteit te behandelen stelde Bjorn Wansink de drie temporele kaders vast. Als eerste het temporele kader 'in het verleden', waarbij wordt verwezen naar perspectieven van onderwerpen die tijdgenoten zijn van het historische object. In dit temporele kader zijn er dus twee verschillende perspectieven uit dezelfde tijd als het historische object.²⁵

Het tweede temporele kader is 'tussen verleden en heden, waarbij wordt verwezen naar subjecten die schrijven of vertellen over een historische gebeurtenis zonder dat ze daar zelf bij zijn geweest. Het meest voor de hand liggende voorbeeld zijn historici. In het onderwijs zou dit gebruikt kunnen worden door leerlingen twee bronnen over hetzelfde onderwerp te laten lezen, maar die afkomstig zijn uit twee verschillende tijden. Om leerlingen met dit temporele kader aan het werk te zetten, hebben zij al veel historische kennis nodig. De complexiteit zit in de geschreven bronnen. Leerlingen hebben hiervoor een uitgebreide historische kennis nodig om de bronnen binnen een historische context te plaatsen. Ze hebben namelijk kennis nodig over het onderwerp van de bron, maar ook over de tijd waarin de bron geschreven is. Ze moeten voor zichzelf dus twee contexten vormen. Dit temporele kader wordt gezien als het 'historiografisch perspectief nemen'.²⁶

Het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië sluit goed bij dit temporele kader aan. Van 1947 tot nu zijn er verschillende geschiedverhalen over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog geschreven die sterk van elkaar verschillen. Daarnaast is het onderwerp in het heden nog zeer actueel. In 2022 verscheen er een rapport van het NIOD, waarin staat dat Nederland structureel extreem geweld gebruikte. Het temporele kader 'tussen verleden en heden' is een lastig kader om opdrachten bij te maken, omdat er veel bronnen voor nodig zijn. Daarom zijn er weinig opdrachten die op de historiografie van

²⁵ Bjorn Wansink et al., 'Where does teaching multiperspectivity in history education begin and end? An analysis of the uses of temporality', *Theory & Research in Social Education*, 46(2018)4, 497.

²⁶ Wansink, 'Where does teaching multiperspectivity in history education begin and end? An analysis of the uses of temporality', *Theory & Research in Social Education*, 498.

Nederlands-Indië/Indonesië ingaan, terwijl dit juist een toevoeging is op het kritisch denken van leerlingen. Met het ontwerp dat ik in dit ontwerponderzoek ga maken, wil ik hieraan bijdragen.

Het derde en laatste temporele kader is 'in het heden', waarbij de subjecten in het heden leven en een positie innemen ten opzichte van een historische gebeurtenis. De educatieve functie van dit kader is dat leerlingen zich realiseren dat perspectieven persoonlijk zijn en dat zowel de docent als de leerling consumenten zijn van de geschiedenis en dat zij kritisch of onkritisch de geschiedenis van iemand overnemen.²⁷ Hierbij begrijpen leerlingen de sociaal-economische, culturele en emotionele omstandigheden waarbinnen mensen keuzes moesten maken.

Om leerlingen te laten zien dat geschiedenis een construct is, moeten de leerlingen zich bewust worden van de verandering van de geschiedschrijving. Dit kan aan de hand van het temporele kader 'tussen verleden en heden'. Aan de hand van dit kader kunnen leerlingen ontdekken dat het verleden door de tijd heen anders werd verteld en dus dat de geschiedenis die wij nu leren en vertellen een construct is. Het temporele kader dat ik in het ontwerp wil gebruiken is dan ook 'tussen verleden en heden'.

2.2.3 Deelconclusie

Zoals hierboven uitgelegd is, is multiperspectiviteit voor verschillende onderdelen belangrijk om te behandelen tijdens de geschiedenisles. Voor het ontwerp dat ik ga maken vind ik het belangrijk dat er onder leerlingen een grotere kennis komt over de meerstemmigheid van het koloniaal verleden. Door leerlingen kennis aan te reiken over de verschillende perspectieven op dit verleden, kunnen ze hedendaagse discussies beter plaatsen en zich ook inleven in andere mensen binnen die discussie. Dit is voor mij een zeer belangrijk punt. Hierin volg ik dus de multiperspectiviteit die wordt gehanteerd door de commissie Bussemaker.²⁸ In de opdracht wil ik naast deze multiperspectiviteit, die door de commissie wordt beschreven, ook een multiperspectiviteit toepassen die past bij het temporele kader van Bjorn Wansink, namelijk 'tussen verleden en heden'. De geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië kent verschillende periodes, van ontkenning tot erkenning. Ik vind het belangrijk dat leerlingen

²⁷ Ibidem, 499.

²⁸ Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië, *Deel en Verbind, Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië*, (Den Haag, februari 2023, 12-13).

deze fases kunnen plaatsvinden in de tijd en dat leerlingen begrijpen dat de geschiedenis altijd afhankelijk is van de tijd en plaats waarin zij wordt verteld.

2.3 Gevoelige geschiedenis

Datgene dat docenten beoordelen als 'gevoelige geschiedenis' is contextgebonden. Het verschilt tussen mensen en verandert met de tijd en plaats.²⁹ Om te kunnen bepalen wat gevoelige geschiedenis is, worden er door Maria Grever drie kenmerken onderscheiden. Allereerst kan het onderwerp refereren aan een traumatische gebeurtenis en omvat een focus op lijden, geweld en de onderdrukking van een groep mensen.³⁰ De Holocaust is hier een voorbeeld van, maar ook het koloniale verleden valt hieronder. Daarnaast bestaat er een vorm van identificatie tussen degenen die geschiedenis bestuderen en degene die worden gerepresenteerd op basis van hun waargenomen sociale identiteit. Als laatste is er een morele reactie op het onderwerp in het heden.³¹ Onderwerpen die één of meerdere kenmerken aanvinken worden vaak niet behandeld in de klas. Dit kan meerdere oorzaken hebben. Allereerst kan dit komen doordat het onderwerp niet is opgenomen in het curriculum. Het kan echter ook zo zijn dat er bepaalde groepen het onderwerp het zwijgen op leggen, of door zelfcensuur van docenten. Deze sociale of politieke stiltes en ontkenning zijn altijd op de een of andere manier het product van bewuste keuzes om het niet te weten.³² Docenten kunnen er ook voor kiezen een onderwerp niet te behandelen om ordeproblemen in de klas te voorkomen.

Het behandelen van gevoelige onderwerpen heeft echter wel voordelen. Zo kan het bijdragen aan het ontwikkelen van vaardigheden zoals het vormen van een goed onderbouwde mening en het erkennen en kritisch bekijken van andere perspectieven.³³ Docenten vinden het echter moeilijk om te behandelen door de emotie en intellectuele uitdagingen die erbij komen kijken en kiezen er daarom soms voor de onderwerpen niet te behandelen in de klas. Een belangrijke factor van docenten in de benadering van gevoelige onderwerpen is de eigen morele relatie van de docent met het onderwerp.³⁴ Elke docent houdt zich op welke manier dan ook tot een onderwerp. Dit wordt beïnvloed door

²⁹ Bjorn Wansink, Sanne Akkerman en Theo Wubbels, 'Topic variability and criteria in interpretational history teaching', *Journal of Curriculum Studies*, 49(2017)5, 661

³⁰ Maria Grever, 'Teaching the War, Reflections on Popular Usus of Difficult Heritage, in: Terrie Epstein en Carla L. Peck, *Teaching and Learning Difficult Histories in International Contexts, A Critical Sociocultural Approach*, (Routledge, New York, 2018), 5-9.

³¹ Grever, 'Teaching the War, 5-9.

³² Bjorn Wansink et al., 'How to design lessons about the sensitive past? The web of perspectives.', *Novecento* (2020), 3.

³³ Wansink et al., 'How to design lessons about the sensitive past?', 3.

³⁴ Ibidem, 5.

bijvoorbeeld de nabijheid tot het onderwerp. Daarnaast zijn docenten ook bang voor de reactie uit de klas. Niet alleen de docent is verbonden met het verleden, maar ook de leerlingen hebben deze morele relatie met het onderwerp. Voor docenten ligt dan ook de uitdaging bij het houden van controle in het klaslokaal.³⁵ Om gevoelige onderwerpen toch te kunnen behandelen in de klas zijn er manieren bedacht om dit mogelijk te maken. In dit hoofdstuk zal ik twee manieren beschrijven. Allereerst de methode ‘historische distantie’ van Maria Grever en als tweede het perspectievenweb van Logtenberg, Storck en Wansink³⁶.

2.3.1 Historische distantie

Om gevoelige onderwerpen in de klas te behandelen kwam Maria Grever met historische distantie. Zij stelt dat elke ontmoeting met het verleden een spanning oproept tussen vreemdheid en vertrouwdheid, tussen gevoelens van nabijheid en afstand ‘in relatie tot mensen die we proberen te begrijpen’.³⁷ De historische verhalen waarbij het vertrouwde verleden wordt verteld, trekt meestal onze aandacht. Dit is de geschiedenis die onze identiteit vormt en ons een perspectief voor oriëntatie in de tijd geeft. Echter leren we hier niet veel van. De verhalen van de vreemdheid van het verleden levert nieuwe ervaringen en nieuwe kennis op, maar kan leiden tot een ontkoppeling van de huidige behoeften. Beide verhalen zijn nodig om tot een begrip van het verleden te komen. Het is dus nodig dat naast de historische verhalen de gevoelige geschiedenis, de vreemdheid, wordt onderzocht en dat leerlingen er les over krijgen. Op die manier wordt het verleden voor hen compleet en kunnen zij een goed beeld vormen van hetgeen dat ons gevormd heeft.

Volgens Grever is het belangrijk om historische afstand te gebruiken bij het verleden dat als gevoelig bestempeld wordt. Volgens dit begrip dient er met enige afstand naar het verleden gekeken te worden. Dit gebeurt op drie vlakken: temporaliteit, plaats en betrokkenheid. Bij temporaliteit wordt gekeken naar twee soorten tijd. De diachronische tijd, waarbij gekeken wordt naar lange termijn ontwikkelingen of structuren en de synchronische tijd, waarbij gefocust wordt op een periode of een gebeurtenis. Plaats verwijst naar de ruimtelijke afstand tot een erfgoedlocatie waar de gebeurtenissen plaatsvonden. Als laatste is er betrokkenheid.

³⁵ Bjorn Wansink, Sanne Akkerman en Theo Wubbels, ‘Topic variability and criteria in interpretational history teaching’, *Journal of Curriculum Studies*, 49(2017)5, 657.

³⁶ Albert Logtenberg, Elise Storck, Bjorn Wansink, ‘Perspectieven-web geschiedenis’, In: Janssen, F., Hulshof, H., Van Veen, K., (eds.), *Wat is echt de moeite waard om te onderwijzen? Een perspectiefgerichte benadering*, (concept versie maart 2018, Leiden), 149.

³⁷ Maria Grever, ‘Teaching the war, Reflections on Popular Uses of Difficult Heritage’, 37.

Dit houdt de individuele of collectieve mate van verbondenheid met het verleden in en wordt in vier dimensies ingedeeld: persoonlijke affectie, cognitieve interesse, morele waarden en politieke motieven.³⁸

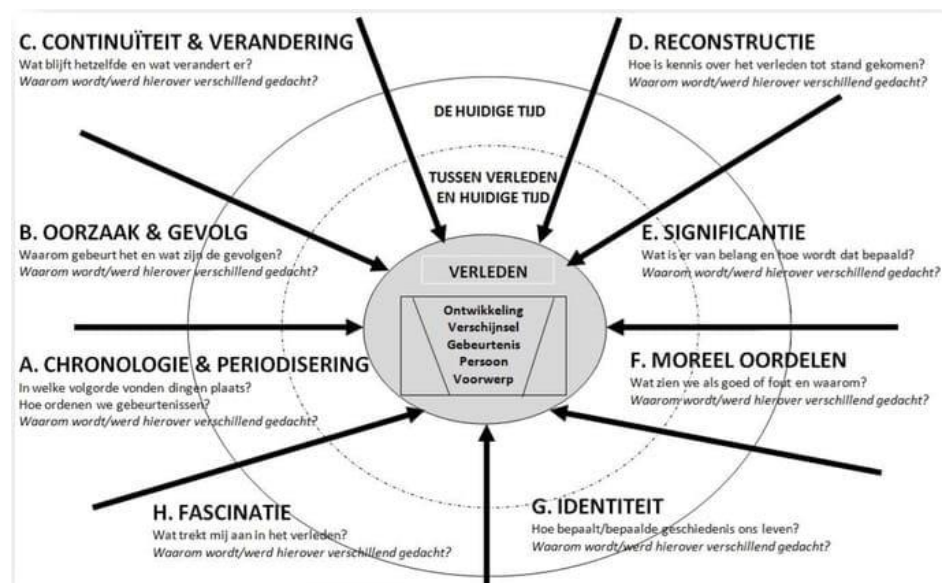
De erfgoedaanpak van gevoelige geschiedenis van Grever is interessant door het gebruik van tijd. Er kan tijdens de opdracht afstand gecreëerd worden door te kijken naar de lange termijn ontwikkelingen of naar een specifieke periode of gebeurtenis.

2.3.2 Perspectievenweb

Naast de historische distantie is er een praktische tool van onder andere Bjorn Wansink die docenten kan helpen om gevoelige onderwerpen uit de geschiedenis te behandelen in de klas.³⁹

Deze tool wordt het perspectievenweb genoemd en bestaat uit

drie hoofdonderdelen (fig. 1). Allereerst zijn er de temporele lagen. Deze drie lagen: verleden, tussen heden en verleden en de huidige tijd komen overeen met de temporele lagen die eerder zijn beschreven om met leerlingen te kijken naar multiperspectiviteit.⁴⁰ Met het temporele kader 'tussen verleden en heden' zorgt Bjorn Wansink er dus niet alleen voor dat er verschillende perspectieven behandeld worden, maar ook dat het gevoelige onderwerp op een veilige manier behandeld kan worden. Bij de behandeling van gevoelige geschiedenis is de temporele laag tussen verleden en heden erg belangrijk. Deze periode van tijd biedt verschillende perspectieven vanuit historiografisch opzicht. Hierdoor kun je de emotie van een onderwerp halen en met meer afstand het onderwerp bekijken.⁴¹

Figuur 1: Perspectievenweb van Bjorn Wansink, Albert Logtenberg en Elise Storck

³⁸ Grever, 'Teaching the war, Reflections on Popular Uses of Difficult Heritage', 38.

³⁹ Wansink et al., 'How to design lessons about sensitive past? The web of perspectives'.

⁴⁰ Ibidem, 5-6.

⁴¹ Ibidem, 14.

Ten tweede is de trechter tussen abstract en concreet, te zien in de binnenste grijze cirkel (Fig 1). De onderdelen die hierin staan zijn: ontwikkeling, verschijnsel, gebeurtenis, persoon en voorwerp. Deze onderdelen zijn concrete voorbeelden die leerlingen nodig hebben om de grote lijnen van historische situaties te begrijpen. Een voorbeeld is Julius Ceasar. Hij kan gebruikt worden om het Romeinse Rijk uit te leggen. Deze trechter stelt leerlingen in staat de historische context met toenemende nauwkeurigheid te onderzoeken.⁴²

Tenslotte zijn er de acht gedachtenringen: chronologie, oorzaak en gevolg, continuïteit en verandering, bewijs, significantie, identiteit, moreel oordeel, en fascinatie. Deze acht vaardigheden zijn onderdeel van het geschiedenisonderwijs en kunnen worden gebruikt om gevoelige geschiedenis mee te behandelen.⁴³ Bij het behandelen van multiperspectiviteit zijn er mijns inziens meerdere gedachtenringen van belang.

Hoewel er meerdere gedachtenringen van belang zijn, is het niet haalbaar al deze vaardigheden in één opdracht te verwerken. De gedachtenring die voor deze opdracht gebruikt zal worden is de gedachtenring 'reconstructie'. Bij deze vaardigheid gaan leerlingen aan de slag met de vraag: hoe is kennis over het verleden tot stand gekomen? Dit sluit aan bij het idee dat geschiedenis een construct is en dat de geschiedenis afhankelijk is van de context waarin het geschreven werd. Om leerlingen hiervan bewust te maken is het belangrijk dat het onderwerp behandeld wordt aan de hand van bronnen.

2.3.3 Deelconclusie

Concluderend, stellen beide theorieën over het behandelen van gevoelige geschiedenis hetzelfde. Deze geschiedenis moet met meer afstand worden bekeken en behandeld. Een belangrijk verschil tussen de twee auteurs is echter dat het model van Bjorn Wansink een stuk praktischer is dan dat van Grever. De benadering van tijd van Grever is belangrijk in de manier waarop afstand wordt geschept tot het onderwerp. Wansink biedt met het perspectievenweb een praktische handreiking om Nederlands-Indië/Indonesië te behandelen, aan de hand van de gedachtenring reconstructie.

⁴² Ibidem, 6.

⁴³ Ibidem, 6-7.

2.4 Contextualiseren

Grever geeft met het idee van historische distantie een theoretisch overzicht hoe er afstand gecreëerd kan worden van een gevoelig onderwerp. Tim Huijgen geeft hier een praktische invulling aan met zijn methode over contextualiseren.

Leerlingen hebben nog weinig kennis over het koloniale verleden van Nederland, waardoor het belangrijk is dat leerlingen een goede historische context opbouwen om de uiteindelijke opdracht uit te kunnen voeren. Om leerlingen in staat te stellen deze historische context te laten construeren, moeten leerlingen kunnen contextualiseren. Dit houdt in dat leerlingen een historische context bij gebeurtenissen en handelingen van mensen kunnen maken met als doel deze verschijnselen historisch te kunnen verklaren.⁴⁴ Leerlingen moeten hierbij rekening houden met de omstandigheden, kennis en opvattingen destijds. Over het algemeen stimuleren leraren hun leerlingen weinig om te contextualiseren en geven ze liever zelf de historische context. Het is echter belangrijk dat leerlingen dit zelf leren te doen, omdat ze dit nodig hebben om de verschillende perspectieven van het verleden te begrijpen. Bij contextualiseren moet worden opgepast voor twee dingen: misconcepties en presentisme. Misconcepties kunnen ontstaan wanneer leerlingen worden beïnvloed door beelden over het verleden uit tv-series, films, sociale media en games. Deze beelden nemen ze mee in de geschiedenisles en verwarren daarmee het werkelijke verleden met fictie. Leerlingen kunnen daarnaast ook hun eigen normen, waarden en kennis meenemen en geloven dat mensen dezelfde normen, waarden en kennis hadden in het verleden, oftewel presentisme. Dit presentisme is echter moeilijk af te leren, maar docenten kunnen leerlingen wel leren wat het inhoudt en hoe het historische verklaringen kan beïnvloeden.⁴⁵ Het is dus belangrijk om leerlingen bewust te maken van hun eigen normen, waarden en kennis.

Om te kunnen contextualiseren moeten leerlingen zich historisch kunnen inleven. Leerlingen krijgen hierdoor meer inzicht in het wereldbeeld van mensen in het verleden. Historische inleving helpt vooral bij het creëren van een historische context.⁴⁶

Contextualiseren is belangrijk om vier redenen. Allereerst maakt het leerlingen bewust van presentisme en anachronisme, zoals hierboven is uitgelegd. Ten tweede is het noodzakelijk

⁴⁴ Tim Huijgen, 'contextualiseren kun je leren', *Didactief*, Geraadpleegd op: 6-10-2023, <https://didactiefonline.nl/artikel/contextualiseren-kun-je-leren>.

⁴⁵ Tim Huijgen, *Het vreemde verleden, leerlingen leren contextualiseren*, (Lemm, Enschede, 2023), 6.

⁴⁶ Tim Huijgen, *Het vreemde verleden*, 6.

voor historisch redeneren. Om historisch te kunnen redeneren is het belangrijk dat leerlingen bronnen kunnen contextualiseren. Hierbij gaat het om twee verschillende contexten: de context van de bron en de context van de gebeurtenis die centraal staat in de bron.⁴⁷ Om de bron op een juiste manier te kunnen contextualiseren, is het belangrijk dat leerlingen voldoende kennis hebben over het onderwerp of deze kennis aangereikt krijgen. Ten derde is contextualiseren een vakverbindende vaardigheid en kunnen leerlingen deze vaardigheden ook bij andere vakken inzetten. Tenslotte stimuleert contextualiseren de burgerschapsvaardigheden. Dit komt neer op verschillende vaardigheden, maar de belangrijkste voor dit onderzoek is het begrijpen van bepaalde keuzes die mensen maakten. Hierdoor kan het beeld ontstaan dat mensen in het verleden, maar ook in het heden worden beïnvloed door de situatie en cultuur. Dit helpt ook bij het moreel oordelen over gebeurtenissen in heden en verleden.⁴⁸ Dit is voor dit onderzoek een belangrijk uitgangspunt. In onze samenleving zijn veel verschillende culturen. Culturen die van elkaar verschillen, maar die wel samen moeten leven. Contextualiseren helpt leerlingen om andermans keuzes of mening te begrijpen vanuit een andere context. Dit is belangrijk om begrip voor elkaar te creëren.

Tim Huijgen beschrijft in zijn promotieonderzoek vier ontwerpcriteria waar docenten rekening mee moeten houden wanneer zij aan de slag gaan met

contextualiseren. Hij schrijft dat het belangrijk is dat leerlingen vooral zelf oefenen met contextualiseren. Het is hierbij belangrijk dat de leraar een duidelijke instructie of stappenplan aanbiedt hoe zij dit moeten aanpakken.

Je moet leerlingen leren hoe zij een historische context kunnen creëren.⁴⁹

Het leren van contextualiseren kan ook

Figuur 2: De vier ontwerpcriteria beschreven door Tim Huijgen

⁴⁷ Tim Huijgen, *Het vreemde verleden*, 11.

⁴⁸ Tim Huijgen, *Het vreemde verleden*, 11.

⁴⁹ Tim Huijgen, contextualiseren kun je leren, geraadpleegd op 4-7-2023, <https://didactiefonline.nl/artikel/contextualiseren-kun-je-leren>.

gezien worden als een manier om afstand te nemen van een onderwerp. Leerlingen zullen zich hierbij meer richten op de historische context van een onderwerp en daardoor meer afstand nemen van het onderwerp om deze context te kunnen creëren.

Leerlingen leren contextualiseren is een onderwerp op zich en daar zou een apart ontwerp over gemaakt kunnen worden. In het ontwerp wil ik leerlingen echter wel begeleiden in het maken van een context door de juiste vragen te stellen, waardoor leerlingen uiteindelijk wel een goede context kunnen maken. Ik zal in de opdracht leerlingen niet leren contextualiseren, maar begeleiden in het creëren van een context.

2.5 Commissie Bussemaker

In het rapport van de Commissie Bussemaker worden ook een aantal adviezen gegeven voor het onderwijs. De commissie beschrijft hierbij een aantal kernprincipes waar lesmaterialen volgens hen aan moeten voldoen en zijn volgens de commissie meer dan enkel uitgangspunten.⁵⁰

Allereerst benoemt de commissie dat het belangrijk is dat er duidelijk gemaakt wordt waarom er over het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië lesgegeven wordt. De commissie benoemt hierbij een aantal redenen waarom het belangrijk kan zijn, bijvoorbeeld: 'Kennis van de geschiedenis in de context van kolonialisme en slavernij, geeft meer inzicht in de uitingen en gevolgen van racisme, discriminatie, vooroordelen en in- en uitsluiting toen en nu.'⁵¹

Ten tweede benoemt de commissie dat er bewust moet worden gekozen welk onderdeel er behandeld moet worden, waarbij rekening gehouden moet worden met multiperspectiviteit, standplaatsgebondenheid, en de context en ontwikkelingen in meerdere tijdvakken.

Tenslotte noemt de commissie een vijftal vakdidactische kernprincipes waaraan een ontwerp zou moeten voldoen, namelijk: bewustzijn van taalgebruik en bronnen, gebruik van multiperspectiviteit en meerstemmigheid, stimuleren van kritisch denken en zelfreflectie, gebruik van bronnenkritiek en het betrekken van de actualiteit en het heden.

⁵⁰ Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië, *Deel en Verbind, Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië*, (Den Haag, februari 2022, 49.

⁵¹ Ibidem, 50.

2.5.1 Inhoudelijke eisen

De commissie benoemt ook enkele inhoudelijk zaken waaraan een educatief product moet voldoen. Zo moet duidelijk zijn voor leerlingen ‘wanneer en waarom verhoudingen tussen mensen veranderden en wat dat voor invloed op bevolkingsgroepen had. Door naar meerdere tijdvakken te kijken kan de dynamiek van het kolonialisme, maar ook het verzet daartegen beter worden begrepen.’⁵² Er moet dus een duidelijke context voor leerlingen geschetst worden, waarbinnen zij hun nieuwe kennis kunnen plaatsen.

Het koloniaal verleden is geschikt voor een multiperspectivistische benadering. Leerlingen kunnen hun eigen inbreng hebben, bestaande inzichten ter discussie stellen en een maatschappelijke dialoog aangaan.⁵³ Door met elkaar de dialoog aan te gaan en bestaande inzichten ter discussie te stellen, leren leerlingen dat het geschiedbeeld context gebonden is en nu verschilt van twintig jaar geleden.

2.6 Onderzoeksvraag en ontwerpcriteria

2.6.1 Ontwerpcriteria

Uit het literatuuronderzoek zijn een aantal zaken naar voren gekomen waaraan het uiteindelijke ontwerp moet voldoen. De conclusies uit het literatuuronderzoek vormen de basis voor de eerste ontwerpcriteria. Deze ontwerpcriteria zijn onderverdeeld in vijf categorieën: multiperspectiviteit, contextualiseren, gevoelige geschiedenis, commissie Bussemaker en de praktijk. De eerste drie categorieën zijn afkomstig uit het literatuuronderzoek en de conclusies die ik daarin getrokken heb. Daarnaast zijn er nog een aantal ontwerpcriteria die voortkomen uit het advies van de commissie Bussemaker. Voor de uiteindelijke ontwerpprincipes heb ik de kernprincipes genomen die nog niet terugkwamen in andere ontwerpcriteria. Bijvoorbeeld multiperspectiviteit noemt de commissie ook als kernprincipe, maar heb ik niet terug laten komen bij de ontwerpcriteria uit de commissie Bussemaker. Dit zou zorgen voor dubbele ontwerpprincipes en dat is onnodig.

De ontwerpcriteria over contextualiseren komen voort uit het proefschrift van Tim Huijgen. Hij beschrijft vier ontwerpcriteria waar opdrachten volgens hem aan moeten voldoen als het gaat om contextualiseren. Om de opdracht haalbaar te houden heb ik ervoor gekozen om drie van de vier ontwerpcriteria te gebruiken voor mijn ontwerp. Met dit ontwerp ga ik

⁵² Ibidem, 51.

⁵³ Ibidem, 13.

leerlingen niet aanleren hoe zij een historische context kunnen maken, maar wil ik ze hierin wel begeleiden door middel van vragen in de opdracht.

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden heb ik de volgende ontwerpcriteria samengesteld.

Multiperspectiviteit	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het ontwerp moet de perspectieven van verschillende groepen vertolken. 2. De perspectieven moeten aansluiten op hedendaagse discussies. 3. Het ontwerp moet aansluiten bij het temporele kader 'tussen heden en verleden'.
Contextualiseren	<ol style="list-style-type: none"> 4. Het ontwerp moet leerlingen bewust maken van presentisme. 5. Het ontwerp moet leerlingen begeleiden in het maken van een historische context. 6. Het ontwerp moet historische inleving stimuleren.
Gevoelige geschiedenis	<ol style="list-style-type: none"> 7. Het ontwerp moet een concreet voorbeeld bevatten waar leerlingen hun kennis aan kunnen koppelen.
Commissie Bussemaker	<ol style="list-style-type: none"> 8. Het moet voor leerlingen duidelijk zijn waarom het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië belangrijk is. 9. Het ontwerp moet een onderdeel van bronnenkritiek bevatten.
Inhoudelijk	<ol style="list-style-type: none"> 10. Er moet een historische basiskennis gegeven worden, waarbinnen leerlingen hun nieuwe kennis kunnen plaatsen.

2.6.2 Onderzoeksvraag

Uit de literatuur over historisch redeneren, multiperspectiviteit, gevoelige geschiedenis en contextualiseren komt een onderzoeksvraag die ik in dit onderzoek zal proberen te beantwoorden. Het ontwerp dat ik wil maken zal aan de hand van verschillende temporele perspectieven de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië behandelen. Hierbij wil ik dat leerlingen zich bewust worden van het feit dat de geschiedenis een construct is en dus afhankelijk is van de context waarin het verteld wordt.

De onderzoeksvraag die ik in dit ontwerponderzoek zal proberen te beantwoorden is: *Aan welke kenmerken moet een ontwerp voor vwo 5/6 over Nederlands-Indië/Indonesië voldoen om daarmee bij te dragen aan het leren van temporele multiperspectiviteit en daarmee geschiedenis als construct.*

Hoofdstuk 3: Context, methode en onderzoeksvraag

In dit hoofdstuk zal ik ingaan op de schoolcontexten van de twee scholen waar ik het ontwerp ga uit proberen. Daarna zal ik mijn methode toelichten.

3.1 Schoolcontext

De scholen waar dit onderzoek uitgevoerd zal worden zijn twee middelbare scholen die allebei in hetzelfde stadje gevestigd zijn. Hierdoor hebben de leerlingen een vergelijkbare achtergrond. De eerste school is een openbare school met veel aandacht voor kunst en cultuur. De school bestaat uit vier locaties die vlak bij elkaar staan. Hierdoor zijn de verschillende schoolniveaus verdeeld over verschillende locaties met een aparte brugklaslocatie. Hierdoor zie je minimale menging van de verschillende schoolniveaus. De school vindt het belangrijk dat leerlingen open staan voor elkaar. Het is een samenleving in het klein, waarbij leerlingen met aandacht en respect met elkaar omgaan. In de bovenbouw geven drie docenten geschiedenisles, die elkaar redelijk vrijlaten in hoe zij hun lessen invullen. Er is één PowerPoint die elke docent eigen maakt. Hierdoor krijgen alle leerlingen wel hetzelfde verhaal, maar zullen de accenten soms anders zijn. Alle drie de docenten geven voornamelijk docent gestuurd les, waarbij de leerlingen voornamelijk aantekeningen maken en luisteren.⁵⁴

De tweede school heeft twee locaties, waarbij het vwo, havo en vmbo-tl op één locatie zijn ingedeeld en op de andere locatie het vmbo-basis en vmbo-kader. De schoolniveaus zijn op deze school dus meer gemengd. De school is een christelijke middelbare school en de onderwijsvisie van de school richt zich op het eigenaarschap van leerlingen in hun eigen leerproces. Na de overdracht van kennis en vaardigheden, is het onderwijsleerproces gericht op de eigenheid van leerlingen en de actieve rol van de leerling. Dit komt overeen met de manier waarop de geschiedenisdocent van de school zijn lessen vormgeeft in de bovenbouw. Hij geeft vaak een korte uitleg, waarna de leerlingen zelfstandig aan de slag moeten met opdrachten of het bekijken van extra uitleg-filmpjes.⁵⁵

⁵⁴ Visie Lek en Linge, <https://www.lekenlinge.nl/culemborg/onderwijs/algemeen/visie>, geraadpleegd op 26-20-2023.

⁵⁵ Schoolgids 2023-2024, KWC, https://www.kwc-culemborg.nl/Over_KWC/Schoolgids, geraadpleegd op 26-10-2023.

Ik zal het ontwerp op beide scholen in één vwo-klas gaan uitvoeren. De keuze voor het vwo heeft zowel praktische als theoretische overwegingen. De docent die lesgeeft op de openbare school, geeft enkel les aan vwo-klassen. Daarnaast blijkt uit een vergelijking van de examenprogramma's dat vwo nagenoeg geen aandacht besteed aan Nederlands-Indië/Indonesië.⁵⁶

De opdracht wordt in twee klassen uitgevoerd. Ik was hierbij afhankelijk van de docenten en in welke klassen zijn tijd hadden voor een gastles. Op de ene school wordt dit een vwo 5 klas. Deze klas bestond uit 21 leerlingen, waarvan acht meisjes en dertien jongens. Volgens de docent is het een rustige klas die vooral afwacht waar de docent mee komt. Ze doen wel altijd goed mee met de les.

Op de andere school werd het een vwo 6 klas. Het was een vrij kleine klas, namelijk veertien leerlingen. In de klas zaten zeven jongens en zeven meisjes. De klas was volgens de docent vrij mak. Ze doen wat de docent van ze vraagt, maar komen zelf niet met input. De les waarin het ontwerp werd uitprobeerde was op de laatste dag voor de kerstvakantie. Hierdoor waren een hoop leerlingen afwezig en bleef er een klein clubje over.

3.2 Methode

Figuur 3: De fases van ontwerponderzoek ontworpen door Hanneke Tuithof

In dit ontwerponderzoek zal ik een opdracht ontwikkelen om de kennis over Nederlands-Indië/Indonesië te vergroten, waarbij multiperspectiviteit centraal staat. Dit zal ik doen aan

⁵⁶ Hierbij zijn de syllabussen van vmbo, havo en vwo vergeleken.

de hand van de stappen van een vakdidactisch ontwerponderzoek (Fig 3). De rondes evaluatie en bijstellen zal ik drie keer uitvoeren. De eerste ronde zal zijn aan de hand van feedback van geschiedenisdocenten in opleiding. In de tweede ronde zal het verbeterde ontwerp voorleggen aan de twee ervaren geschiedenisdocenten. In de laatste ronde zal ik de les analyseren aan de hand van de uitvoering in de praktijk. De manier waarop ik mijn ontwerponderzoek zal vormgeven is in de figuur hieronder uitgebeeld.

Figuur 4: Ontwerpstappen

Het vooronderzoek bestaat uit een literatuuronderzoek en een vragenlijst aan de docenten van de twee scholen waar ik het ontwerp ga uitproberen. Uit dit vooronderzoek komen vervolgens de ontwerpcriteria. Aan de hand hiervan zal ik vervolgens het eerste ontwerp maken. Dit ontwerp zal ik voorleggen aan de twee docenten en de focusgroep. Deze focusgroep bestaat uit geschiedenisdocenten en geschiedenisdocenten in opleiding. Hieruit zal ontwerp twee volgen die ik vervolgens in de praktijk ga uitproberen. Met de feedback uit de praktijk zal ik vervolgens de opdracht herontwerpen tot het uiteindelijke ontwerp.

3.2.1 Ontwerpcycli

Om het ontwerp te verbeteren, zullen er drie ontwerpcycli worden doorgelopen. In de eerste ontwerpcyclus zal het ontwerp worden voorgelegd aan de focusgroep van thesislab. De feedback die hier verworven wordt zal verwerkt worden in een tweede ontwerp. Dit ontwerp zal ik vervolgens voorleggen aan de twee docenten. De vragen die ik in deze twee

ontwerpcycli zal gebruiken staan in tabel 1.⁵⁷ Bij de vragen voor deze twee focusgroepen heb ik mij voornamelijk gericht op de praktische invulling van de opdracht.

Tabel 1

Komt het doel van de opdracht (geschiedenis als construct) duidelijk genoeg naar voren in de opdracht?
Zijn de vragen bij de bronnen scherp genoeg geformuleerd om de gewenste antwoorden te krijgen?
Met de introductietekst wil ik leerlingen een heel kort, maar duidelijk overzicht geven van de situatie in Indonesië en waarvandaan we vertrekken. (Basiskennis opbouwen). Is het overzicht compleet en duidelijk?

Aan de hand van de uitkomsten van de eerste ontwerpcyclus zal ik het ontwerp herontwerpen. Dit tweede ontwerp zal ik vervolgens voorleggen aan de twee docenten en daarbij dezelfde vragen stellen, zoals vermeld in tabel 1. Met de feedback die zij geven zal ik vervolgens een derde ontwerp maken.

Het derde ontwerp zal worden uitgevoerd in twee vwo -klassen, één op elke school. Tijdens deze ontwerpcyclus wordt de informatie kwalitatief geanalyseerd. Voor deze analyse worden drie aspecten gebruikt, namelijk: een eigen lesobservatie, observatie van de docenten aan de hand van een observatieformulier en een analyse van de leerlingenproducten.

De eerste manier waarop ik ga evalueren en data ga verzamelen, is door de twee lessen zelf te observeren. De lesobservatie zal zich voornamelijk richten op de gesprekken die leerlingen onderling voeren en de gesprekken die tijdens het nagesprek worden gevoerd. In deze gesprekken zal ik letten op eventueel presentisme. Dit zal dan gaan over uitspraken van leerlingen waarin hun eigen mening naar voren komt. Daarnaast zal ik letten op de historische inleving van leerlingen.

De tweede manier waarop ik data ga verzamelen is een observatieformulier die door de docenten wordt ingevuld.⁵⁸ Naderhand ga ik met hen in gesprek of zij denken dat de ontwerpcriteria behaald zijn en ook of het doel van de opdracht behaald is. In deze nabesprekingen zullen de ontwerpcriteria één voor één besproken worden.

⁵⁷ Zie voor uitgewerkte versie bijlage 1: focusgroep thesislab.

⁵⁸ Zie bijlage 4: observatieformulier.

Als derde en laatste manier om data te verzamelen zal ik de leerlingenproducten analyseren aan de hand van de ontwerpcriteria. Om te kijken of het doel van de opdracht is bereikt, zal ik voornamelijk letten op de vragen in de tweede ronde. Hierin moeten leerlingen hun kennis namelijk samenvoegen en uiteindelijk tot de conclusie komen dat de geschiedenis een construct is en afhankelijk van de context waarin het verteld wordt. Daarnaast zal ik de vragen uit de eerste ronde gebruiken om de ontwerpcriteria 1, 4, 5 en 11 te analyseren.

Tabel 4: Leerlingenproducten

Het ontwerp moet de perspectieven van verschillende groepen vertolken.	Uit de leerlingenproducten moet blijken dat leerlingen zien dat het geschiedverhaal over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië veranderd en kunnen verschillen in de geschiedverhalen aanduiden.
Het ontwerp moet leerlingen bewust maken van presentisme met betrekking tot Nederlands-Indië/Indonesië.	Uit de leerlingenproducten moet blijken dat leerlingen hun eigen normen en waarden kunnen loslaten en hun antwoorden enkel baseren op de bronnen die zij gekregen hebben.
Het ontwerp moet leerlingen begeleiden in het maken van een historische context.	Uit de leerlingenproducten moet blijken dat leerlingen een goede historische context kunnen vormen aan de hand van de vragen.
Het ontwerp moet leerlingen een basiskennis over de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië bieden.	Uit de leerlingenproducten moet blijken dat leerlingen voldoende basiskennis hebben over de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië om de vragen goed te beantwoorden en een historische context voor zichzelf te vormen.
Het doel van het ontwerp, leerlingen laten zien dat de geschiedenis een construct is.	Uit de leerlingenproducten moet blijken dat leerlingen begrijpen waarom geschiedenis als construct gezien kan worden. Dit zal

	voornamelijk uit de antwoorden uit ronde twee blijken.
--	--

3.2.1 Context specifieke keuzes en onderzoeksvraag

Voor dit ontwerp heb ik een aantal contextspecifieke keuzes gemaakt. Zo is er de keuze voor de twee scholen. Allereerst een praktische reden, namelijk dat ik op beide scholen stage heb gelopen en dus al contacten had binnen de scholen. Dit maakte het voor mij makkelijker om binnen te komen.

Daarnaast is er ook nog een andere overweging geweest die mee heeft gespeeld, namelijk de plek van de scholen. Beide scholen staan een stadje, waar een grote Molukse gemeenschap is. Uit eigen ervaring en uit het vooronderzoek bleek echter dat er weinig aandacht wordt geschonken aan deze geschiedenis ondanks de grote groep van de bevolking die nauw verbonden is met deze geschiedenis.

Met de opdracht die ik ga ontwerpen zal ik mij voornamelijk richten op vwo -bovenbouw. De keuze hiervoor komt voort uit het examenprogramma en uit praktische overwegingen. Bij de havo wordt het onderwerp licht aangeraakt in de historische context Nederland 1948-2008. In het eerste deel: 'Waardoor veranderden de maatschappelijke verhoudingen in Nederland van 1948 tot 1978?' wordt verteld dat de dekolonisatie van Indonesië zorgde voor de al dan niet vrijwillige komst van groepen migranten naar Nederland. Hoewel het onderwerp dus heel summier wordt behandeld, komt het explicieter voor dan in het examenprogramma voor vwo. In het examenprogramma voor het vwo wordt het onderwerp namelijk helemaal niet genoemd.

Als praktische reden komt daarbij dat één van de docenten enkel lesgeeft aan vwo -klassen. Daarom heb ik ervoor gekozen om de opdracht voor vwo -bovenbouw te ontwerpen.

3.2.2 Verantwoording experts en docenten

De docenten die ik voor mijn vooronderzoek heb, ken ik van mijn stages in Professional in de Praktijk 1 en 2. Beide docenten staan binnen de scholen bekend als zeer ervaren, goede docenten die een goede band hebben met hun leerlingen. De doceerstijl van de docenten is erg verschillend. De ene docent kan erg mooi en meeslepend vertellen en dit is dan ook de basis van zijn lessen. Hij geeft zeer docent gestuurd les, met af en toe een activerende opdracht tussendoor. De andere docent heeft een hele andere doceerstijl. Hij vertelt vaak een kort verhaal, waarna de leerlingen daarna zelf aan de slag mogen met opdrachten en filmpjes.

3.3 Vooronderzoek

Het vooronderzoek dat ik uitvoer bestaat uit twee onderdelen. Als eerste is er het literatuuronderzoek. Hieruit volgen al een aantal ontwerpcriteria. Daarnaast heb ik een vragenlijst gemaakt voor de docenten bij wie ik de les ga uitproberen.

3.3.1 Uitkomsten vooronderzoek

Beide docenten heb ik dezelfde vragen voorgelegd over het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië. Naar aanleiding van het rapport van de Commissie Bussenmaker, waarin stond dat er te weinig aandacht was voor het onderwerp, heb ik de docenten gevraagd of en hoe er bij hen op school aandacht wordt besteed aan het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië.

De eerste vraag was of het onderwerp wordt behandeld in vwo -bovenbouw. Eén van de docenten geeft aan dat het onderwerp wel wordt behandeld als onderdeel van verschillende kenmerkende aspecten. Het komt terug bij de ontdekkingsreizen, de VOC, imperialisme en het verzet hiertegen, dekolonisatie en de multiculturele samenleving. Het onderwerp komt hierbij dus veelvuldig terug. Toch geeft hij aan dat het aanbod wat hem betreft erg verbrokkeld is en dat hij er meer eenheid in aan zou willen brengen en er een lopend verhaal van zou willen maken. Hij zou hierbij meer aandacht willen besteden aan het onderwerp. Ook de andere docent geeft aan dat het onderwerp zijdelings voorkomt in de lessen. Als bestemming van de VOC en tijdens de dekolonisatie. Leerlingen kunnen daarnaast in een praktische opdracht over kolonisatie en dekolonisatie kiezen voor Nederlands-Indië. Hij geeft aan dat de aandacht voor het onderwerp erg summier is. Toch geeft hij aan dat als hij er meer aandacht voor had gewild, hij dit wel had gedaan in de lessen. In het verleden heeft hij er les over gegeven in het kader van een examenonderwerp. De keuze om dat niet meer te doen, is voornamelijk door zijn eigen voorkeur. Hij heeft zelf niet veel met het onderwerp. Leerlingen die dat wel hebben kunnen zich tijdens de praktische opdracht er verder in verdiepen.

Beide docenten geven aan dat het onderwerp wel voorkomt, maar dat dit erg verspreid is over het curriculum en dat het minimaal is. Toch willen ze er niet allebei meer aandacht aan besteden.

Praktisch

Op de vraag met welke praktische zaken ik rekening moet houden bij het ontwerpen van de

opdracht gaven beide docenten aan dat het haalbaar moet zijn binnen zeventig minuten. Daarnaast is ook de voorkennis bij leerlingen een onderwerp waar ik rekening mee moet houden. Beide docenten gaven aan dat dit waarschijnlijk niet veel is en om de opdracht echt te laten landen, was het van belang dat de leerlingen een gedegen uitleg krijgen over Nederlands-Indië/Indonesië.

Inhoudelijk

Inhoudelijk moet volgens de docenten de opdracht leerlingen een goed beeld geven van de verschillende politieke standpunten. Dit moet duidelijk worden aan de hand van bronnen waar de standplaatsgebondenheid van de maker goed uit op te maken valt. Eén van de docenten geeft hierbij aan dat het belangrijk is dat de bronnen goed leesbaar zijn voor leerlingen in begrijpelijk Nederlands.

Vakdidactisch

Beide docenten geven aan dat de opdracht een duidelijk doel voor ogen moet hebben. Leerlingen moeten niet zomaar vragen hoeven te beantwoorden, maar de vragen moeten een leidraad zijn naar een stelling of meerdere stellingen. Op die manier is het voor leerlingen duidelijk waarom ze de opdracht maken.

3.4 Praktische ontwerpcriteria

Uit de antwoorden van de docenten heb ik twee extra ontwerpcriteria opgesteld. Allereerst dat het ontwerp haalbaar moet zijn binnen 70 minuten les en dat het ontwerp de leerlingen een basiskennis moet bieden waarop zij verder kunnen bouwen. Om de opdracht bij leerlingen te laten landen moet er eerste een gedegen voorkennis worden aangereikt.

Multiperspectiviteit	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het ontwerp moet de perspectieven van verschillende groepen vertolken. 2. De perspectieven moeten aansluiten op de actualiteit. 3. Het ontwerp moet aansluiten bij het temporele kader ‘tussen heden en verleden’.
Contextualiseren	<ol style="list-style-type: none"> 4. Het ontwerp moet leerlingen bewust maken van presentisme met betrekking tot Nederlands-Indië/Indonesië. 5. Het ontwerp moet leerlingen begeleiden in het maken van een historische context. 6. Het ontwerp moet historische inleving stimuleren.
Gevoelige geschiedenis	<ol style="list-style-type: none"> 7. Het ontwerp moet een concreet voorbeeld bevatten waar leerlingen hun kennis aan kunnen koppelen.

Commissie Bussemaker	8. Het moet voor leerlingen duidelijk zijn waarom het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië belangrijk is. 9. Het ontwerp moet een onderdeel van bronnenkritiek bevatten.
Praktisch	10. Het ontwerp moet in 70 minuten uit te voeren zijn. 11. Het ontwerp moet leerlingen een basiskennis over de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië bieden.

3.5 Historiografische debat

De opdracht zal aansluiten bij het historiografische debat over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Ik zal nu een beknopt overzicht geven van dit historiografische debat. Dit historiografische debat gaat enkel in over de keuze van de bronnen voor de opdracht en heeft geen invloed op de ontwerpcriteria.

Er is in de afgelopen decennia een duidelijke verschuiving geweest in het geschiedbeeld over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Tijdens de oorlog zelf slaagde de Nederlandse overheid erin om de eigen bevolking wijs te maken dat de troepen rust en vrede gingen brengen in Indonesië. Na de oorlog ontstond er een periode van zwijgen, maar dit werd in 1969 verbroken door Joop Hueting. Hij verbrak dit zwijgen tijdens een interview voor het programma *Achter het Nieuws* waarin hij vertelde over het stelselmatige geweld dat werd gepleegd door het Nederlandse leger. Hierop werd er door de Nederlandse overheid een onderzoek ingesteld, met als conclusie dat er geen sprake van structureel geweld was geweest. Wel erkende de regering dat er excessen waren geweest.⁵⁹ De opvolgende kabinetten kwamen niet terug op de conclusie die in de *Excessennota* werden beschreven. Het onderwerp bleef dan ook lange tijd onderbelicht en pas in 1995 ontstond er een nieuwe golf van debat toen koningin Beatrix op staatbezoek ging in Indonesië.

Vanaf 2011 kwam er een verandering bij de Nederlandse staat toen zij door een rechter werden verplicht een schadevergoeding te betalen aan nabestaanden van een, door het Nederlandse leger aangericht, bloedbad.⁶⁰ Vanaf 2012 pleitte de toenmalige directeurs van KITLV, NIMH en NIOD dan ook voor een uitvoerig onderzoek. Dit onderzoek werd in 2017 door het tweede kabinet-Rutte gefinancierd⁶¹

Anno nu is het geschiedbeeld op het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië

⁵⁹ Gert Oostindie, 'Achtergrond, uitgangspunten en werkwijze', in: *Over de grens, Nederlands extreem geweld in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, 1945-1949*, (Amsterdam University press, Amsterdam, 2022), 13.

⁶⁰ Gert Oostindie, 'Achtergrond, uitgangspunten en werkwijze', 14.

⁶¹ Ibidem, 15.

honderdtachtig graden gedraaid. In 2022 publiceerde het NIOD een onderzoek dat concludeerde dat er door het Nederlandse leger structureel excessief geweld is gebruikt.⁶² Rutte bood naar aanleiding van het NIOD-rapport, namens de Nederlandse staat, zijn excuses aan voor het geweld in Indonesië.

3.6 Toelichting eerste ontwerp

Aan de hand van de ontwerpcriteria is het eerste ontwerp gemaakt. Het ontwerp is opgebouwd in twee rondes, waarbij de leerlingen begeleid worden in het contextualiseren. Het ontwerp is een expertopdracht geworden, waarbij leerlingen in groepjes van drie samenwerken om het eindproduct vorm te geven. Er is voor een expertopdracht gekozen, omdat leerlingen dan het gesprek met elkaar aan moeten gaan over het onderwerp en zo kennis kunnen uitdelen.

Het ontwerp bestaat uit twee rondes. In de eerste ronde krijgt elk groepje drie bronnensets uit drie verschillende periodes die zij moeten verdelen. Uiteindelijk krijgt elke leerling één bronnenset en de daarbij behorende vragen. De vragen die de leerlingen moeten beantwoorden zijn voor elke bronnenset hetzelfde, maar de antwoorden zullen verschillen. Voor de vragen moeten de leerlingen zich historisch inleven, gaan zij aan de slag met bronnenkritiek en bedenken zij welke informatie nuttig is voor de alinea die zij in ronde twee gaan schrijven.

In de tweede ronde gaan de leerlingen hun antwoorden vergelijken met hun groepsgenoten. Dit doen zij aan de hand van een drietal vragen. De antwoorden die zij uit de vergelijkingsvragen krijgen, moeten ze uiteindelijk gebruiken in het eindproduct. Hierbij gaan de leerlingen een alinea schrijven voor een schoolboek. In de vergelijkingsvragen van ronde twee is er een ontwikkeling te zien, waarbij er door de tijd heen anders wordt gedacht over het gebruikte geweld van het Nederlandse leger in Indonesië. Deze ontwikkeling moet duidelijk terugkomen in de alinea die leerlingen gaan schrijven. Het doel van de opdracht is om leerlingen te laten zien dat de geschiedenis een construct is. Het is dus afhankelijk van de bronnen die gebruikt worden, welk geschiedenisverhaal beschreven kan worden.

⁶² Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950, <https://www.niod.nl/nl/projecten/onafhankelijkheid-dekolonisatie-geweld-en-oorlog-indonesie-1945-1950>, geraadpleegd op 28-11-2023.

Hoofdstuk 4: Bevindingen eerste cyclus

In de eerste cyclus is het ontwerp voorgelegd aan de focusgroep van thesislab. Deze focusgroep bestaat uit geschiedenisdocenten (in opleiding). De focusgroep heb ik een aantal vragen voorgelegd en hun antwoorden vervolgens opgenomen.⁶³

De focusgroep was kritisch op het introductietekstje van de opdracht. Hierin was geprobeerd om een ‘neutraal’ en compleet overzicht te geven van de geschiedenis van Indonesië. Dit was echter niet geslaagd. De focusgroep noemde hierbij een video van NOS op 3, waarbij de geschiedenis van Indonesië duidelijk en compleet wordt verteld.⁶⁴ In deze video wordt wel verteld wat er gebeurd is, maar wordt er geen waardeoordeel aan verbonden. Als tip werd hierbij gegeven om de leerlingen een tijdbalk te geven ter ondersteuning, terwijl zij dit filmpje kijken.⁶⁵

De focusgroep was positief over de bronnen die in de opdracht gebruikt werden. Uit de bronnen is een duidelijke ontwikkeling te halen. Doordat de opdracht vrij groot is en hij in zeventig minuten moet worden uitgevoerd, is het belangrijk dat de leerlingen duidelijk voor ogen hebben wat zij moeten doen in de opdracht. Om leerlingen deze begeleiding ook te geven, was het van belang dat er meer scaffolding gebruikt werd bij de vragen. Dit helpt om leerlingen zich te laten verplaatsen in het verleden en om ervoor te zorgen dat zij meteen door kunnen werken en niet hoeven te twijfelen over wat zij precies moeten doen.⁶⁶

Als laatste was het eindproduct niet duidelijk uitgelegd, waardoor het niet duidelijk was wat leerlingen moesten doen. Hierbij werd benoemd dat het goed was om leerlingen van tevoren al te melden waar zij naartoe aan het werken waren. Om leerlingen echt te begeleiden in de opdracht, werd als tip gegeven om ze een deel van een schoolboek te laten zien, zodat ze van daaruit verder kunnen schrijven met de alinea over het geweld.⁶⁷

Onderdeel	Verbetering	Reden voor verbetering
Introductietekst	De leerlingen kijken de eerste tien minuten van de uitlegvideo van NOS op 3 en krijgen daarbij een tijdbalk ter ondersteuning.	Het introductietekstje was niet compleet genoeg, om leerlingen een goede basiskennis mee te geven voor de opdracht.
Uitleg opdracht	In de uitleg van de opdracht is meer scaffolding gebruikt en	De uitleg van de opdracht was niet duidelijk genoeg,

⁶³ Zie bijlage 1: Focusgroep thesislab.

⁶⁴ NOS op 3, ‘Het eeuwenlange geweld in Nederlands-Indië, <https://www.youtube.com/watch?v=-csY5E6hijU>.

⁶⁵ Zie bijlage 1: Focusgroep thesislab.

⁶⁶ Zie bijlage 1: Focusgroep thesislab.

⁶⁷ Zie bijlage 1: Focusgroep thesislab.

	leerlingen worden beter begeleid in het maken van een historische context.	waardoor het voor leerlingen niet meteen helder was wat zij moesten doen en wat het eindproduct inhield.
Formulering opdrachten	De opdrachten zijn scherper geformuleerd en leerlingen worden beter begeleid in de opdrachten.	De opdrachten waren niet scherp genoeg geformuleerd, waardoor het niet duidelijk was wat er van leerlingen verwacht werd.
Vormgeving eindopdracht	Leerlingen maken nu een gegeven paragraaf voor een schoolboek af.	De eindopdracht was te open en daardoor onduidelijk.

Hoofdstuk 5: bevindingen tweede cyclus

Aan de hand van de feedback uit de focusgroep is het ontwerp verbeterd.⁶⁸ Als inleiding van de opdracht kijken leerlingen de eerste tien minuten van de uitlegvideo van NOS op 3. Hierin wordt de geschiedenis van de relatie tussen Nederland en Indonesië zeer goed uitgelegd. Als ondersteuning krijgen leerlingen een tijdbalk met daarbij de gebeurtenissen die in de video genoemd worden. Na de video wordt kort het doel van de opdracht uitgelegd, namelijk dat de leerlingen een alinea gaan schrijven over het geweld dat het Nederlandse leger gebruikte tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Bij de opdrachten wordt meer scaffolding gebruikt en worden leerlingen begeleid in het maken van een historisch context. In de tweede ronde moeten leerlingen twee verschillen of overeenkomsten tussen de periodes benoemen. Daarna moeten leerlingen een verklaring vinden voor de verschillen die zij bij vraag één hebben opgeschreven. Uit deze verklaring moeten zij vervolgens een conclusie trekken over het schrijven van geschiedenis.

De laatste opdracht in ronde twee is het schrijven van de alinea over het geweld van het Nederlandse leger. Voor leerlingen dit gaan schrijven staat er een stuk uit een geschiedenis boek over Indonesië.⁶⁹ Dit is bedoeld om leerlingen een idee te geven van de schrijfwijze van een schoolboek geschiedenis.

Het herontwerp is voorgelegd aan de twee ervaren geschiedenisdocenten waarbij ik de opdracht uiteindelijk ook ga uitproberen. De docenten hebben hierop nog een paar kleine tips meegegeven die volgens hen verbeterd moesten worden aan het ontwerp. Ten eerste benoemden zij bij de tweede vraag van ronde één dat het slim was om leerlingen per bron te laten benoemen of het een betrouwbare bron is of niet. Om leerlingen ook daadwerkelijk over elke bron iets te laten zetten, benoemde één van de docenten dat het goed was om de vraag op te splitsen per bron.

Ten tweede vonden beide docenten dat leerlingen meer verschillen of overeenkomsten moesten benoemen in ronde 2. Leerlingen moeten nu twee verschillen of overeenkomst benoemen, maar volgens beide docenten moeten dit er minimaal drie worden.

Ten derde vonden beide docenten dat het eindproduct individueel gemaakt moet worden. Dit had meerdere redenen. Als leerlingen in een groepje één alinea zouden schrijven, zou

⁶⁸ Zie bijlage 3: Tweede ontwerp.

⁶⁹ Geschiedeniswerkplaats, 4/5 havo, (Noordhoff Uitgevers, Utrecht, 2019), 138.

één leerlingen zitten schrijven en de andere twee niet actief mee hoeven doen. Daarnaast zorgt het er ook voor dat de alinea een nieuwe ronde zou zijn en er tussen de vragen van ronde twee en het schrijven van de alinea de mogelijkheid is om een klassikale bespreking in te lassen.

Onderdeel	Verbetering	Reden voor verbetering
Vraag 2, ronde 1	De vraag is opgesplitst per bron. Leerlingen moeten nu per bron benoemen waarom deze betrouwbaar is of niet.	Door d vraag op te splitsen worden leerlingen gedwongen om over elke bron iets te zeggen.
Vraag 1, ronde 2.	Leerlingen moeten drie verschillen of overeenkomsten benoemen tussen de periodes.	De docenten vonden twee verschillen of overeenkomsten te weinig.
Docentenhandleiding en vraag 4, ronde 2	Het schrijven van de alinea wordt nu een individuele, aparte ronde.	Als leerlingen in een groepje een alinea zouden schrijven, is er één leerling aan het werk en de rest waarschijnlijk niet.

Hoofdstuk 6: Bevindingen derde cyclus

In de derde cyclus is het ontwerp twee keer uitgetoetst in verschillende klassen en bij verschillende docenten die feedback gaven aan de hand van een observatieformulier gebaseerd op de ontwerpcriteria.⁷⁰ Eén van de docenten had twee klassen in vwo 6, waarvan de ene klas bestond uit elf leerlingen. In de andere klas zou de les worden gegeven op de dag voor de kerstvakantie. Daarom werd het ontwerp ook bij een andere docent op dezelfde school uitgevoerd. De feedback die ik van hem heb gekregen is nihil. Daarnaast had hij tijdens de les een grote inbreng in de nabespreking en kwamen er weinig leerlingen aan het woord. Deze les wordt dan ook gezien als een voorbereiding op de twee lessen bij de twee andere docenten. Deze twee docenten hebben uitvoerig feedback geleverd en het observatieformulier zeer uitgebreid ingevuld. In deze cyclus zullen de bevindingen uiteen worden gezet aan de hand van de vijf categorieën van de ontwerpcriteria: multiperspectiviteit, contextualiseren, gevoelige geschiedenis, commissie Bussemaker en praktisch. Het analyseren van de vijf categorieën zal gebeuren aan de hand van de verzamelde data. Deze bestaat uit de observatie van de twee docenten, de leerlingproducten en een eigen observatie van de les. Deze drie bronnen van data samen vormen de basis in de beschrijving van de analyse.

Multiperspectiviteit

1. Het ontwerp moet de perspectieven van verschillende groepen vertolken.

Het eerste ontwerpcriterium wordt door beide docenten sterk terug gezien. Eén docent ziet het Nederlandse en Indonesische perspectief terugkomen in de opdracht.⁷¹ Dit ziet de andere docent niet, maar hij ziet wel dat er verschillende perspectieven door de tijd heen duidelijk zijn.⁷² Uit de leerlingproducten blijkt dat leerlingen de temporele perspectieven goed herkennen en kunnen beschrijven. Leerlingen beschrijven bij vraag één van ronde twee duidelijke verschillen tussen de drie periodes en dus ook de verschillende perspectieven. Een voorbeeld van een leerlingenantwoord is: *'In de periode 1946-1950 werden de Nederlanders een beetje als helden beschouwd, daarna als de vijand.'*⁷³ Veel antwoorden uit dezelfde klas hebben deze strekking. Hieruit blijkt dat de leerlingen zien dat er verschillende perspectieven

⁷⁰ Zie bijlage 4: Observatieformulier.

⁷¹ Zie bijlage 7: Observatieformulier docent 2.

⁷² Zie bijlage 6: Observatieformulier docent 1.

⁷³ Zie bijlage 5: Producten van leerlingen.

bestaan. Ook in de andere klas hadden veel leerlingen een antwoord waaruit bleek dat zij verschillende perspectieven herkende uit de drie periodes. Veel leerlingen hadden een antwoord die leek op het volgende leerling-voorbeeld: *'Aan het begin werd het geweld door vele Nederlanders afgekeurd terwijl de overheid en het leger het geweld goedkeurde. 20 Jaar later waren er twijfels over het geweldgebruik, maar dit werd bij veel mensen genomen na de verklaring van de min-pres. In 2021 wordt er met afschuw naar het buitenproportionele geweld gekeken.'*⁷⁴

Er blijkt uit de leerlingantwoorden niet dat leerlingen onderscheid maken tussen Nederlandse bronnen en de weinige Indonesische bronnen die de opdracht bevat. Er wordt wel onderscheid gemaakt tussen het perspectief van de overheid en de militairen die in Indonesië gevochten hebben. Er wordt wel onderscheid gemaakt tussen de perspectieven van verschillende groepen, maar dit is weinig en bestaat niet uit Indonesische perspectieven. Dit ontwerpcriterium is dan ook niet helemaal behaald.

2. De perspectieven moeten aansluiten op de actualiteit.

Dit ontwerpcriterium was voor beide docenten minder sterk aanwezig. Eén van de docenten gaf aan dat het in de opdracht niet echt terugkomt, maar in de bespreking met de klas wel. Na de uitlegvideo vroeg ik de klas waarom het onderwerp Indonesië geen historische context was, waar leerlingen met mooie antwoorden kwamen. Leerlingen benoemde dat het curriculum zich voornamelijk op Europa richt en dat het lastig is om te bepalen welke kant je moet kiezen als je dit onderwerp behandelt.⁷⁵ Uit dit laatste antwoord blijkt al dat leerlingen zich bewust zijn van de verschillende perspectieven die over het verleden bestaan. De docent schreef als commentaar dat het mooi zou zijn om de les af te sluiten met een slotvraag aan leerlingen. Hierbij zou de docent kunnen vragen of zij vinden of het onderwerp alsnog een historische context zou moeten worden. Met die slotvraag zag de docent wel de aansluiting bij de actualiteit.

In de andere klas was ik vergeten de vraag over historische contexten te stellen na het fragment. Hierdoor kwam de actualiteit helemaal niet terug in die les.

3. Het ontwerp moet aansluiten bij het temporele kader 'tussen heden en verleden'.

Het derde ontwerpcriteria kwam volgens beide docenten sterk terug in de antwoorden van

⁷⁴ Zie bijlage 5: Producten van leerlingen.

⁷⁵ Zie bijlage 6: observatieformulier docent 1.

leerlingen. Eén docent schreef op dat de opdrachten ervoor zorgen dat deze voldoende naar voren komen.⁷⁶ Uit de fragmenten die bij ontwerpcriterium één worden beschreven blijkt al dat leerlingen een ontwikkeling zien in de verschillende perspectieven, maar in de alinea's die leerlingen schreven wordt dit extra duidelijk. Een aantal voorbeelden van leerlingenantwoorden zijn:

*'Vanaf 1946 probeerden de Nederlanders hun macht te behouden in Indonesië. Dat deden ze door middel van de toen zo genoemde politionele acties. De Nederlanders zouden het alleen op plekken hebben gedaan waar radicale Indonesiërs werden verwacht. Soldaten gingen vrijwillig vechten en een gevoel van trots heerste. Pas jaren later kwam de waarheid naar boven. Soldaten kwamen uit wat voor dingen ze hebben gedaan en uit onderzoeken bleek hoe gewelddadig het daar was. Pas na jaren durft Nederland te erkennen dat het fout was wat ze in Indonesië hebben gedaan.'*⁷⁷

*'In het begin van dit conflict dachten de Nederlanders nog niet na over het feit dat ze wellicht de verkeerde kant van deze geschiedenis konden zijn. Ze werden verblind door nationale trots. Later toen er verhalen naar boven kwamen van mogelijke Nederlandse oorlogsmisdaden wilde niemand hier van weten. Mensen wilde nog steeds niet geloven dat hun land aan zulke gruweldaden had gedaan, ondanks de opkomende bewijzen. Vandaag de dag terwijl het nationalisme vervaagd met iedere generatie, is men niet meer verblind door trots en kan er normaal gesproken worden over het conflict op objectieve wijze.'*⁷⁸

'Tussen 1946-1950 werd er nog licht over de onafhankelijkheidsoorlog gedaan. Er werd veel propaganda gemaakt voor het leger, waardoor er veel vrijwilligers waren. Na deze tijd is er een ontwikkeling geweest. Er kwamen meer perspectieven bij, waardoor mensen anders gingen kijken naar de oorlog. Zo werd er in 1969 een interview gegeven aan Joop Hueting, die zelf ooit in Indonesië als militair heeft gezeten. Hij vertelde over de vreselijke misdaden die daar plaatsvonden. Zoals het doorzeven van kampongs, vreselijke martelingen tijdens verhoringen en wraakacties. Door deze nieuwe perspectieven en nieuwe informatie gingen Nederlanders anders kijken naar het geweld in de onafhankelijkheidsoorlog. En nu in het

⁷⁶ Zie bijlage 7: Observatieformulier docent 2.

⁷⁷ Zie bijlage 5: Producten van leerlingen.

⁷⁸ Zie bijlage 5: producten van leerlingen.

*heden kijken de Nederlanders al helemaal anders naar de oorlog, door alle nieuwe informatie en perspectieven die er sinds dien zij bijgekomen.*⁷⁹

Uit deze alinea's komt goed naar voren dat de leerlingen een ontwikkeling zien in de manier waarop gekeken werd naar het geweld dat het Nederlandse leger gebruikte in Indonesië. De leerlingproducten van beide klassen hebben een vergelijkbare antwoorden.

Contextualiseren

4. Het ontwerp moet leerlingen bewust maken van presentisme met betrekking tot Nederlands-Indië/Indonesië.

Dit ontwerpcriterium komt volgens de docenten niet tot een beetje terug in de opdracht. Eén docent ligt dit toe met een quote van een leerling: 'Welke kant kies je als dit tot historische context maakt.' Hij benoemt daarbij dat de ene leerling genuanceerder is dan de ander.⁸⁰ De andere docent ziet niet terug dat leerlingen zich bewust zijn van hun eigen mening. Het komt niet ter sprake.⁸¹ Dit komt, omdat ik in zijn klas niet de vraag stelde of Nederlands-Indië/Indonesië een historische context moest worden. Beide docenten benoemden in het nagesprek dat leerlingen ook geen mening hebben over het onderwerp, omdat het een vrij onbekende gebeurtenis is voor leerlingen en het ver van hen afstaat.

In de leerlingproducten zie ik echter wel terug dat leerlingen hun antwoorden enkel baseren op de informatie uit de bronnen die zij krijgen. In de antwoorden bij vraag 1 uit ronde 1 komt bij geen enkele leerling een eigen mening naar voren. De antwoorden komen dan ook in de buurt van dit voorbeeld: *'Ik zou wellicht denken dat de verhalen heel heftig waren, maar dat dat eerder de uitzondering is en dat Nederland zich verder fatsoenlijk gedragen heeft, zoals de overheid ook zegt (na onderzoek).'*⁸² Uit dit antwoord blijkt dat de leerling zich enkel baseert op de informatie die zij uit de bronnen heeft gehaald en haar eigen mening daar niet in betreft. Hieruit blijkt dat leerlingen het presentisme los hebben kunnen laten tijdens het formuleren van een antwoord.

5. Het ontwerp moet leerlingen begeleiden in het maken van een historische context.

De opdracht begeleid volgens de docenten leerlingen sterk in het maken van een historische

⁷⁹ Zie bijlage 5: producten van leerlingen.

⁸⁰ Zie bijlage 7: Observatieformulier docent 2.

⁸¹ Zie bijlage 6: Observatieformulier docent 1.

⁸² Zie bijlage 5: producten van leerlingen.

context. Eén docent schrijft daarbij dat het 'gaat om de vaardigheid (standplaatsgebondenheid). Dat moet je leerlingen wel duidelijk maken.'⁸³

6. Het ontwerp moet historische inleving stimuleren.

De docenten zijn het niet helemaal eens of de opdracht leerlingen stimuleert tot een historische inleving. Eén van de docenten vindt dat het sterk terugkomt in de opdracht, maar stelt daarbij wel dat er meer bronnen voor nodig zijn en dat het helpt als de opdracht onderdeel is van een lessenserie.⁸⁴ De andere docent vindt dat dit onderwerp een beetje terugkomt in de opdracht: 'punt dat de generatie Indië-gangers 'eerlijke' geschiedschrijving lange tijd in de weg heeft gezeten, wordt niet gemaakt.'⁸⁵ In de nabespreking is dit onderwerp niet voorbij gekomen.

Uit de leerlingenproducten blijkt dat leerlingen zich goed inleven in de historische gebeurtenissen. In de eerste vraag van ronde 1, komen leerlingen met zeer goede antwoorden waarbij zij zich echt inleven in de mensen die in die tijd leefden. Een voorbeeld van een leerlingenproduct is: *'Uit bron 1 en 3 zou ik denken dat het allemaal wel meeviel wat daar gebeurde. Bij bron 4 zou ik al denken dat het niet zo onschuldig is wat de Nederlanders in Indonesië deden.'*⁸⁶ Zoals bij deze leerling, gebruiken veel leerlingen in hun antwoorden 'ik'. Dit laat zien dat leerlingen zich verplaatsen in het verleden en vanuit dat perspectief kijken naar de bronnen.

Gevoelige geschiedenis

7. Het ontwerp moet een concreet voorbeeld bevatten waar leerlingen hun kennis aan kunnen koppelen.

Beide docenten vinden dat het ontwerp een concreet onderwerp bevat waar leerlingen goed mee uit de voeten kunnen. Eén docent benoemt hierbij dat het een mooie verdieping is, waarbij leerlingen hun kennis en vaardigheden kunnen toepassen op een minder bekend scenario.⁸⁷ De andere docent vindt het een aansprekend voorbeeld met goede opdrachten erbij.⁸⁸ Tijdens de opdracht kwamen er vanuit de leerlingen weinig vragen over begrippen of

⁸³ Zie bijlage 7: Observatieformulier docent 2.

⁸⁴ Zie bijlage 6: Observatieformulier docent 1.

⁸⁵ Zie bijlage 7: Observatieformulier docent 2.

⁸⁶ Zie bijlage 5: producten van leerlingen.

⁸⁷ Zie bijlage 6: Observatieformulier docent 2.

⁸⁸ Zie bijlage 7: Observatieformulier docent 1.

gebeurtenissen.⁸⁹ De leerlingen konden goed aan de slag met de opdracht en konden de kennis die zij al hadden, uit het introductiefilmpje en uit de bronnen goed plaatsen.

Commissie Bussemaker

8. Het moet voor leerlingen duidelijk zijn waarom het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië belangrijk is.

Waarom het onderwerp nog steeds van belang is, kwam voor beide docenten een beetje naar voren. Eén docent schrijft hierbij dat het weinig aan de orde is gekomen. Hij benoemt dat het een goede slotvraag zou kunnen zijn. Na de introductievideo vroeg ik in zijn klas waarom het onderwerp geen historische context zou zijn. Om leerlingen hier verder over na te laten denken, nadat ze de informatie uit de bronnen en de opdracht kregen, zou een slotvraag goed zijn. Deze slotvraag zou dan kunnen zijn: vinden jullie dat Nederlands-Indië/Indonesië een historische context zou moeten worden?⁹⁰ Aan de leerlingenproducten valt niet te achterhalen of het voor leerlingen duidelijk is waarom het onderwerp belangrijk is. Het komt niet terug in de opdracht, maar meer in de bespreking van de opdracht. Bij één klas is het helemaal niet voorgekomen in de les, omdat ik het zelf vergeten was te behandelen.⁹¹

9. Het ontwerp moet een onderdeel van bronnenkritiek bevatten.

Leerlingen zijn volgens beide docenten goed aan het werk met bronnenkritiek. Eén docent vindt dat er best meer bronnen toegevoegd mogen worden, eventueel met een Indonesisch perspectief. Ook schrijft hij dat 'betrouwbaarheid' een lastig begrip is voor leerlingen.⁹² Dit blijkt ook uit de antwoorden die leerlingen geven. Veel leerlingen gaan niet in op de maker van de bron of denken dat als een bron uit de tijd zelf komt, deze automatisch ook betrouwbaar is. Enkele voorbeeld zijn: *'Betrouwbaar, omdat het een foto is. Betrouwbaar, omdat het in 1947 gemaakt is. Wel, het is letterlijk een foto dus dat is betrouwbaar.'*⁹³

Daarnaast zijn er ook antwoorden waaruit blijkt dat leerlingen het lastig vinden om kritisch te zijn op de soort bron die zij krijgen. Een voorbeeld hiervan is: *'Betrouwbaar, het komt uit een krant en in kranten staat de waarheid.'*⁹⁴ Hieruit blijkt dat deze leerling ervan uitgaat dat een

⁸⁹ Zie bijlage 8: Eigen observatie.

⁹⁰ Zie bijlage 6: Observatieformulier docent 1.

⁹¹ Zie bijlage 8: Eigen observatie.

⁹² Zie bijlage 6: Observatieformulier docent 1.

⁹³ Zie bijlage 5: producten van leerlingen.

⁹⁴ Zie bijlage 5: producten van leerlingen.

krant altijd betrouwbaar is, terwijl dat in werkelijkheid niet het geval is. Een aanzienlijk deel van de leerlingen schrijft wel op of een bron betrouwbaar is of niet, maar geeft vervolgens geen uitleg waarom.⁹⁵ Uit de antwoorden van de leerlingen blijkt dat dit onderdeel lastig is en dat leerlingen niet goed weten waar zij op moeten letten als ze de betrouwbaarheid van een bron moeten beoordelen.

Ook uit de literatuur blijkt dat leerlingen het begrip 'betrouwbaarheid' erg lastig vinden. Het is voor leerlingen lastig dat er geen standaardantwoorden zijn. Een ooggetuige kan bijvoorbeeld betrouwbaar zijn voor de ene onderzoeksvraag, maar voor de andere onderzoeksvraag weer niet.⁹⁶ Daarnaast speelt ook het werkgeheugen van leerlingen hierbij een rol. Veel leerlingen hebben hun werkgeheugen volledig nodig om de bronnen te begrijpen. De betrouwbaarheid van bronnen beoordelen neemt een te groot deel van het werkgeheugen in om dit naast elkaar te kunnen doen. Een ander probleem is het formuleren van antwoorden. Leerlingen weten vaak wel naar welke criteria zij moeten kijken bij bronnenkritiek, maar kunnen het argument vervolgens niet goed onder woorden brengen.⁹⁷ Om leerlingen kritisch te laten denken over bronnen moeten zij dit doen aan de hand van een specifieke vraag. Daarnaast moeten ze leren dat ze moeten kijken naar de context waarin de bron tot stand is gekomen en de positie van de auteur ervan.⁹⁸ Op die manier krijgen leerlingen inzicht in de rol die bronnen spelen in de constructie van de geschiedenis.⁹⁹ In het ontwerp krijgen leerlingen een specifieke vraag, maar worden vervolgens niet meer begeleid in hun antwoord. In het herontwerp moeten leerlingen dan ook worden begeleid in hun antwoord door twee aspecten te geven waar leerlingen naar moeten kijken: de maker van bron en het perspectief waaruit de bron beschreven wordt. Aan de hand van deze twee aspecten kunnen leerlingen vervolgens een conclusie trekken of de bron betrouwbaar is voor de onderzoeksvraag of niet

⁹⁵ Zie bijlage 5: producten van leerlingen.

⁹⁶ Maartje van der Eem, "Mijn brein kraakt!' De betrouwbaarheid beoordelen van historische bronnen', *Kleio*, 4(2023), 55-57.

⁹⁷ Maartje van der Eem, "Mijn brein kraakt!' De betrouwbaarheid beoordelen van historische bronnen', 56.

⁹⁸ Karel van Nieuwehuysse et al., *Historisch denken over bronnen, aan de slag in het geschiedenisonderwijs*, (Acco, Leuven, 2016), 16.

⁹⁹ Van Nieuwehuysse, *Historisch denken over bronnen*, 16.

Praktisch

10. Het ontwerp moet in 70 minuten uit te voeren zijn.

Het ontwerp is goed uit te voeren in zeventig minuten. Tijdens de lessen was er tijd genoeg om alle rondes rustig te doorlopen en een goede tussenbespreking te houden met leerlingen. Er was een groot verschil tussen leerlingen in de snelheid waarmee zij ronde één afronden. Een enkele leerling was na een kwartier nog niet helemaal klaar, anderen waren binnen tien minuten al klaar. Leerlingen hadden tijd genoeg om de bronnen te lezen en de vragen te beantwoorden.¹⁰⁰ Eén docent vindt dat het ontwerp ook in 60 minuten uit te voeren is. Zeker als dit onderdeel is van een lessenserie.¹⁰¹

11. Het ontwerp moet leerlingen een basiskennis over de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië bieden.

Daarnaast vonden de docenten dat het filmpje van NOS op 3 voldoende was om de opdracht te kunnen maken. Eén docent schrijft hierbij dat het introductiefilmpje leerlingen 'aan' zet, kennis ophaalt en leerlingen op scherp zet. Tijdens het uitvoeren van de opdracht kwamen er geen vragen van leerlingen over de bronnen en de inhoud die daarin stonden.¹⁰²

¹⁰⁰ Zie bijlage 8: Eigen observatie.

¹⁰¹ Zie bijlage 6: observatieformulier docent 1.

¹⁰² Zie bijlage 8: Eigen observatie

Hoofdstuk 7: Conclusie

In dit ontwerponderzoek is gekeken naar een manier waarop invulling gegeven kan worden aan het geschiedenisonderwijs over het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië. Hierbij lag de focus op de bovenbouw van het vwo, omdat hier in het verplichte curriculum de minste aandacht is voor het onderwerp.

Het rapport en mijn eigen interesse waren de aanleiding van dit ontwerponderzoek. Daarna is er een uitgebreid literatuuronderzoek gedaan en een vooronderzoek bij ervaren geschiedenisdocenten. Hier kwamen de ontwerpcriteria uit voort. Het ontwerp dat hieruit ontstond is voorgelegd aan een groep geschiedenisdocenten en geschiedenisdocenten in opleiding. Aan de hand van hun feedback is het ontwerp aangepast. Het aangepaste ontwerp is vervolgens voorgelegd aan twee ervaren geschiedenisdocenten. Ook zij hebben feedback geleverd, waarna het ontwerp voor een tweede keer is aangepast. Dit ontwerp is uiteindelijk uitgeprobeerd in twee klassen op twee scholen.

Uit deze lessen bleek dat de opdracht een goed begin was en dat er nog een aantal kleine elementen aangepast moesten worden om te voldoen aan de ontwerpcriteria. Aan de hand van de uitkomsten van de evaluatie is het ontwerp dan ook voor een derde keer aangepast. Uit de evaluatie van de verzamelde data bleek niet dat er een aanpassing moest komen in de ontwerpcriteria.

In dit ontwerponderzoek heb ik gepoogd de volgende onderzoeksvraag te beantwoorden:
Aan welke kenmerken moet een ontwerp voor vwo 5/6 over Nederlands-Indië/Indonesië voldoen om daarmee bij te dragen aan het leren van temporele multiperspectiviteit en daarmee geschiedenis als construct.

Hieronder staan de uiteindelijk ontwerpcriteria waaraan een ontwerp voor vwo 5/6 moet voldoen om daarmee bij te dragen aan het leren van temporele multiperspectiviteit en daarmee geschiedenis als construct.

Multiperspectiviteit	<ol style="list-style-type: none">1. Het ontwerp moet de perspectieven van verschillende groepen vertolken.2. De perspectieven moeten aansluiten op de actualiteit.3. Het ontwerp moet aansluiten bij het temporele kader 'tussen heden en verleden'.
Contextualiseren	<ol style="list-style-type: none">4. Het ontwerp moet leerlingen bewust maken van presentisme met betrekking tot Nederlands-Indië/Indonesië.

	<p>5. Het ontwerp moet leerlingen begeleiden in het maken van een historische context.</p> <p>6. Het ontwerp moet historische inleving stimuleren.</p>
Gevoelige geschiedenis	<p>7. Het ontwerp moet een concreet voorbeeld bevatten waar leerlingen hun kennis aan kunnen koppelen.</p>
Commissie Bussemaker	<p>8. Het moet voor leerlingen duidelijk zijn waarom het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië belangrijk is.</p> <p>9. Het ontwerp moet een onderdeel van bronnenkritiek bevatten.</p>
Praktisch	<p>10. Het ontwerp moet in 70 minuten uit te voeren zijn.</p> <p>11. Het ontwerp moet leerlingen een basiskennis over de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië bieden.</p>

7.1 Definitieve ontwerp

Uit de bevindingen in hoofdstuk 5 komen er een aantal ontwerpcriteria naar voren die niet behaald zijn met het ontwerp. De ontwerpcriteria die niet behaald zijn gaan over de verbinding met de actualiteit, de bronnenkritiek en het behandelen van perspectieven van verschillende groepen.

Ten eerste de actualiteit. Hierbij horen twee ontwerpcriteria die niet behaald zijn met de opdracht, namelijk: 'De perspectieven moeten aansluiten op de actualiteit.' En: 'Het moet voor leerlingen duidelijk zijn waarom het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië belangrijk is.' Beide ontwerpcriteria kwamen volgens de docenten niet sterk naar voren in de les. Deze ontwerpcriteria kwamen voornamelijk aan bod in de bespreking met de klas na het introductiefilmpje en ronde twee. Om ervoor te zorgen deze ontwerpcriteria sterker aan bod komen in de les wordt er een aanpassing gedaan aan de docentenhandleiding van de opdracht. Om leerlingen na te laten denken over het belang van het onderwerp en aan te sluiten bij de actualiteit, moeten de leerlingen nadenken over de vraag waarom het onderwerp nog geen historische context is. Deze vraag wordt na het introductiefilmpje gesteld en komt aan het einde van de les terug als een soort slotvraag.

Ten tweede is het ontwerpcriterium over bronnenkritiek niet behaald met het ontwerp. Leerlingen vinden dit een lastig begrip en dit resulteerde in slechte antwoorden waarbij leerlingen enkel aangaven of een bron wel of niet betrouwbaar was en dit antwoord niet toelichten. De toelichtingen die wel werden gegeven waren onvoldoende en lieten niet zien dat leerlingen een goed oordeel konden vellen over de bron. Daarom worden leerlingen in

het definitieve ontwerp geholpen met het construeren van een antwoord. Leerlingen krijgen een aantal elementen waar zij op moeten letten bij de bronnenkritiek.

Als laatste is het ontwerpcriterium over het behandelen van perspectieven van verschillende groepen niet geheel behaald met het ontwerp. Idealiter zou in het ontwerp zowel een Nederlands perspectief verwerkt zijn, als minimaal één van de Indonesische perspectieven. Dit is echter niet gelukt. In de opdracht zitten wel twee Nederlandse perspectieven. Het invoegen van een Indonesisch perspectief is erg lastig, omdat deze bronnen lastig te vinden zijn en het in verband met de beschikbare tijd voor dit onderzoek niet mogelijk was om langer hiernaar te zoeken.

Hieronder wordt kort toegelicht wat er wordt verbeterd aan het ontwerp.¹⁰³

Onderdeel	Verbetering	Reden voor verbetering
Opdracht ronde 1	Vraag 2 is aangepast. Leerlingen krijgen twee elementen waar ze de betrouwbaarheid van de bron op moeten baseren.	De leerlingen hadden onvolledige antwoorden.
Docentenhandleiding	Er komt een tussenvraag na het introductiefilmpje en een slotvraag aan het eind van de les.	De actualiteit werd niet echt bij het ontwerp betrokken en het werd voor leerlingen niet goed duidelijk waarom het onderwerp nog steeds belangrijk is.

¹⁰³ Zie bijlage 9: Definitief ontwerp.

Hoofdstuk 8: Discussie

Ondanks dat er in deze scriptie interessante uitkomsten zijn, zijn deze uitkomsten zeer context gebonden. Het onderzoek is uitgevoerd in twee klassen op twee verschillende scholen. Hierdoor is er meer data verzameld en kan er een bredere conclusie getrokken worden over de onderzoeksvraag. Toch is de uitkomst van het onderzoek niet te generaliseren. De populatie van beide klassen was zeer homogeen. Dit is dan ook een minpunt van het onderzoek. Waar in het deelhoofdstuk multiperspectiviteit wordt gesproken over een multiculturele samenleving, was dit in de klassen niet het geval. Voor een vervolgonderzoek kan het dan ook interessant zijn om de les uit te voeren in een meer gemengde klas om te kijken hoe leerlingen dan reageren op de les.

Daarnaast viel deze les voor beide klassen buiten het curriculum en viel het niet in lijn met wat de klassen op dat moment behandelden. Dit zorgde ervoor dat de leerlingen er vrij open ingingen en de voorkennis wellicht wat weggezaakt was. Hoewel beide docenten zeiden dat het introductiefilmpje voor voldoende voorkennis zorgden, is het voor vervolgonderzoek goed om te onderzoeken hoe de opdracht in een lessenreeks functioneert.

De keuzes die zijn gemaakt door de docent-onderzoeker hebben ook een impact op de uitkomsten van dit onderzoek. Hoewel deze keuzes bewust zijn gemaakt en zijn gebaseerd op een literatuuronderzoek en een vooronderzoek, beïnvloeden ze de uitkomsten van het onderzoek. Zo is er in deze opdracht voor gekozen om het temporele kader 'tussen verleden en heden' te belichten, waardoor er weinig aandacht is voor het Indonesische perspectief. Daarnaast is er ook voor gekozen om de opdracht specifiek voor het vwo te ontwerpen, terwijl het onderwerp ook voor havo en vmbo van belang is. Een suggestie voor vervolgonderzoek kan dan ook zijn hoe het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië kan worden aangeboden op havo- en vmbo-niveau.

Naast de keuzes die zijn gemaakt, hebben de omstandigheden waarin de les werd uitgevoerd ook invloed op de uitkomsten van het onderzoek. De les werd uitgevoerd door een 'gastdocent', waardoor er geen vertrouwensband was tussen de docent en de leerlingen.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Bjorn Wansink, 'Lesgeven over gevoelige onderwerpen; het aangaan van het moeilijke gesprek in de klas', *Kleio*, (2017)4, 44-45.

Voor een vervolgonderzoek zou het dan ook goed zijn als de les nogmaals wordt uitgevoerd door een docent die wel een vertrouwensband heeft met de leerlingen.

Daarnaast speelt ook de tijd waarop de les werd uitgevoerd mee in de uitkomsten van het onderzoek. Door de planning van de docenten moest de les worden uitgevoerd in de twee dagen voor de kerstvakantie. Dit zorgde ervoor dat, vooral in de laatste les, leerlingen een kortere spanningsboog hadden dan normaal. Hoewel de leerlingen wel goed meededen, is het toch interessant om te onderzoeken of dit invloed heeft gehad op de uitvoering van de les.

Dit onderzoek legt daarnaast ook bloot hoe lastig het is om verschillende perspectieven te betrekken in een les. In deze les is ervoor gekozen om het temporele kader 'tussen heden en verleden' van Bjorn Wansink te gebruiken. Om dit aan leerlingen duidelijk te maken, zijn er vervolgens enkel Nederlandse bronnen gebruikt. Het Indonesische, ook weer bestaande uit veel verschillende perspectieven, komt in het ontwerp amper naar voren. Dit heeft ermee te maken dat het lastig is om hierover bronnen te vinden. In verband met de beschikbare tijd voor dit ontwerponderzoek is het niet gelukt om deze perspectieven te verwerken in de opdracht. Daarnaast zou een opdracht ook zeer complex worden als er een temporele multiperspectiviteit in wordt verwerkt en meerstemmigheid. Dit ontwerponderzoek heeft zich voornamelijk gericht op temporele multiperspectiviteit, maar één van de ontwerpcriteria was ook om verschillende groepen naar voren te laten komen.¹⁰⁵ Dit is echter in mindere mate geslaagd. Voor een vervolgonderzoek zou het dan ook interessant zijn om een ontwerp te maken waarin deze perspectieven wel worden meegenomen. Voor vervolgonderzoek zou het interessant kunnen zijn om te kijken hoe er een les of lessenserie kan worden gemaakt waarin verschillende perspectieven worden behandeld, zonder dat het voor leerlingen te complex wordt.

In het ontwerp komt bronnenkritiek in kleine mate terug, maar is het gebleken dat dit voor leerlingen een zeer lastig onderdeel is. Voor vervolgonderzoek zou het interessant kunnen zijn om te kijken hoe de ontwerpprincipes van Maartje van der Eem verwerkt kunnen

¹⁰⁵ Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië, *Deel en Verbind, Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië*, (Den Haag, 2023), 13.

worden in een opdracht over Nederlands-Indië/Indonesië zoals zij dit beschrijft in haar artikel in de *KLEIO*.¹⁰⁶

De opdracht is een complexe vorm van een expert-opdracht geworden. Waar de expert-opdracht meestal wordt ingezet voor stukken tekst uit een tekstboek, moesten leerlingen nu kennis halen uit verschillende bronnen en hier vervolgens expert van worden. Leerlingen wisten de juiste informatie uit de bronnen te halen en een goed verhaal over te brengen naar hun groepsgenoten. Hierdoor kon iedereen uiteindelijk een goed eindproduct af leveren. Wat dit onderzoek goed laat zien is dat leerlingen, als samenwerkend, erg veel weten en elkaar positief beïnvloeden. Ervaren docenten en commissie Bussemaker stelden dat leerlingen weinig kennis hadden over Nederlands-Indië/Indonesië, maar aan het einde van de opdracht heeft het overgrote deel van de leerlingen een mooi eindproduct neergezet. Hier heeft het samenwerken een grote rol in gespeeld. Leerlingen hebben in VWO 5/6 een sterke basis waar zij nieuwe kennis goed in kunnen plaatsen. Samen met klasgenoten, een zorgvuldig gemaakte opdracht en een rustig tempo kunnen zij nieuwe informatie goed aan.

¹⁰⁶ Maartje van der Eem, "Mijn brein kraakt!', de betrouwbaarheid beoordelen van historische bronnen', *KLEIO*, 4(2023), 55-57.

Literatuur

Berkel, Marc van, *Welk verhaal telt? De oorlogen in Nederlands-Indië/Indonesië 1942-1949 in het geschiedenisonderwijs*, (Amsterdam, 2017).

Boxtel en Drie, Carla van en Jannet van, 'Het vermogen tot historisch redeneren: onderliggende kennis, vaardigheden en inzichting', *Hermes*, 12(2008)43, 45-54.

College voor Toetsen en Examens, *Geschiedenis vwo syllabus centraal examen 2024*, 9.

Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië, *Deel en Verbind, Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië*, (Den Haag, februari 2023).

Drie en Boxtel, J. van en C. van, 'Historical Reasoning: Towards a Framework for Analyzing Students, reasoning about the past', *Educational Psychological Review*, 20(2008)2, 87-100.

Eem, Maartje van der, "Mijn brein kraakt!' De betrouwbaarheid beoordelen van historische bronnen', *Kleio*, 4(2023), 55-57.

Geschiedeniswerkplaats, 4/5 havo, (Noordhoff Uitgevers, Utrecht, 2019), 138.

Grever, Maria, 'Teaching the War, Reflections on Popular Usus of Difficult Heritage, in: Terrie Epstein en Carla L. Peck, *Teaching and Learning Difficult Histories in International Contexts, A Critical Sociocultural Approach*, (Routledge, New York, 2018), 5-9.

Havekes, Harry, 'Hoe leren leerlingen geschiedenis, *KLEIO*, (2017)2, 42-43.

Huijgen, Tim, *Het vreemde verleden, leerlingen leren contextualiseren*, (Lemm, Enschede, 2023).

Huijgen et al., Tim, 'Toward Historical Perspective Taking', *Theory & Reserach in Social Education*, 45(2017)1, 111-144.

Jong, Piet de, 'Slotbeschouwing excessennota 1969', in: Jan Bank, *De Excessennota, nota betreffende het archiefonderzoek nar de gegevens omtrent excessen in Indonesië begaan door Nederlandse militaire in de periode 1946-1950*, (Sdu Uitgeverij Koninginnegracht, Den Haag, 1995), 31-35.

Logtenberg, Storck, Wansink, 'Perspectieven-web geschiedenis', In: Janssen, F., Hulshof, H., Van Veen, K., (eds.), *Wat is echt de moeite waard om te onderwijzen? Een perspectiefgerichte benadering*, (concept versie maart 2018, Leiden), 143-170.

Nieuwehuysse et al., Karel van, *Historisch denken over bronnen, aan de slag in het geschiedenisonderwijs*, (Acco, Leuven, 2016).

Oostindie, Gert, 'Achtergrond, uitgangspunten en werkwijze', in: *Over de grens, Nederlands extreem geweld in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, 1945-1949*, (Amsterdam University press, Amsterdam, 2022), 11-35.

Parra en Wansink, Saro Lozano en Bjorn, 'Multiperspectivity in History Education', *Bloomsbury history: Theory en method*, 20(2022)33, 1-12.

Shulman, L. (1987). *Knowledge and teaching: Foundations for the new reform*. Harvard Educational Review, 57, 1–22.

Wansink, Akkerman en Wubbels, Bjorn, Sanne en Theo, 'Topic variability and criteria in interpretational history teaching', *Journal of Curriculum Studies*, 49(2017)5, 640-662.

Wansink et al., Bjorn, 'How to design lessons about the sensitive past? The web of perspectives.', *Novecento* (2020), 3.

Wansink et al., Bjorn, 'Where does teaching multiperspectivity in history education begin and end? An analysis of the uses of temporality', *Theory & Research in Social Education*, 46(2018)4, 495-527.

Wansink, Bjorn, 'Lesgeven over gevoelige onderwerpen; het aangaan van het moeilijke gesprek in de klas', *Kleio*, (2017)4, 44-47.

Websites

Huijgen, Tim, 'contextualiseren kun je leren', *Didactief*, geraadpleegd op: 6-10-2023, <https://didactiefonline.nl/artikel/contextualiseren-kun-je-leren>.

NOS Nieuws, 'Advies: geef geschiedenis Nederlands-Indië prominente plek in onderwijs', geraadpleegd op 13-9-2023, <https://nos.nl/artikel/2462956-advies-geef-geschiedenis-nederlands-indie-prominente-plek-in-onderwijs>.

Schoolgids 2023-2024, KWC, https://www.kwc-culemborg.nl/Over_KWC/Schoolgids, geraadpleegd op 26-10-2023

Visie Lek en Linge, <https://www.lekenlinge.nl/culemborg/onderwijs/algemeen/visie>, geraadpleegd op 26-20-2023.

Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950, <https://www.niod.nl/nl/projecten/onafhankelijkheid-dekolonisatie-geweld-en-oorlog-indonesie-1945-1950>, geraadpleegd op 28-11-2023.

Syllabussen

College voor Toetsen en Examens, *Geschiedenis vwo, syllabus centraal examen 2024*, (versie 2, juli 2022).

College voor Toetsen en Examens, *Geschiedenis havo, syllabus centraal examen 2024*, (versie 2, juli 2022).

College voor Toetsen en Examens, *Geschiedenis en staatsinrichting vmbo, syllabus centraal examen 2024*, (versie 2, juli 2022).

Bijlages

Bijlage 1: Focusgroep thesislab

Vragen focusgroep thesislab;

- Komt het idee dat geschiedenis een construct is goed naar voren?
- Wanneer kan ik het beste een bespreking houden met de klas, na ronde 1 of pas na ronde 2?
- Zijn de vragen scherp genoeg geformuleerd?
- Bij de eerste periode wil ik leerlingen een indruk geven in welk beeld de Nederlandse overheid wilde laten zien aan de burgers in Nederland. Komt dit beeld duidelijk naar voren in de bronnen?
- Met de introductietekst wilde ik leerlingen een kort, maar duidelijk overzicht geven van de situatie in Indonesië en waarvandaan we vertrekken. Is het overzicht compleet en duidelijk?

- Charlotte: je noemt de republiek, maar dat noem je niet eerder in de tekst. Weten leerlingen wat dat inhoudt? Leerlingen moeten weten waar het over gaat. Begrippen verduidelijken.
- Hanneke: Er is een escape. NOS op 3 heeft een goed filmpje gemaakt, waarin een goed overzicht wordt gegeven van de gebeurtenis. Filmpje en dan een begrippenlijst geven of een klein tijdbalkje.
- Maartje: Als je dat filmpje gebruikt, moet je in de vragen wel heel duidelijk maken dat zich enkel op de bronnen moeten baseren en niet op het filmpje. Anders krijg je misschien niet de gewenste antwoorden.
- Hanneke: Tom van der Geugden. Het eindproduct moet duidelijker worden voor leerlingen. Laat ze een stukje herschrijven of een stukje aanvullen. Aankondigen dat dat het eindproduct is.
- Charlotte: meer scaffolding waar het stukje aan moet voldoen. Verduidelijken wat je bedoelt met het stukje.
- Siebe: waar gaat het stukje over. Misschien kun je ze specifiek een stukje laten schrijven over 'geweld'. Neem het stukje uit het boek en laat ze daarin een aanvulling maken over het geweld.
- Sannah: moeilijk om de vragen bij de bronnen scherp te formuleren.
- Maartje: Je wilt weten hoe hebben de Nederlanders in die periode deze periode gelezen.
- Charlotte: Of nog meer begeleiden: stel je voor, beeld je in je bent een Nederland in 1969 en je krijgt deze bronnen te lezen. Wat zou je er dan op dat moment van vinden.
- Leerlingen moeten wel weten dat ze dezelfde vragen over andere bronnen beantwoorden. Dit moeten leerlingen van tevoren weten.
- Over het doel: komt dat voldoende naar voren in de opdracht.
- Charlotte: extra vraag: wat kunnen we hieruit concluderen.
- Hanneke: een soort metavraag erbij. De docenten vragen dit ook in de nabespreking mee te nemen.
- Charlotte Over de tijd: Het is niet heel breed in tijd. Daarom moet het voor de leerlingen heel duidelijk zijn wat ze moeten doen.

5-6 vwo

Nos op 3
Simpje?

Hamels

Opdracht onafhankelijkheidsoorlog Indonesië

Vanaf 1816 werd Indonesië officieel Nederlands-Indië genoemd en was Nederlands koloniaal heerser. Nederlanders hadden de macht in Indonesië en buite de Indonesische bevolking uit. Vanaf 1900 komt er echter een verandering in de samenleving van Nederlands-Indië. De drang onder de Indonesische bevolking om zelfbeschikking wordt groter. Dit is het begin van de het Indonesisch nationalisme dat zich afzet tegen de Nederlandse overheersers.

Met de komst van de Tweede Wereldoorlog bereid Japan zich steeds verder uit over Azië en neemt in 1941 ook Nederlands-Indië in beslag. De machtspositie van de Nederlanders wordt overgenomen door Japan, maar Nederland wil dit na de capitulatie van Japan weer terug. Op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse capitulatie roept de Indonesische nationalist Soekarno de Indonesische onafhankelijkheid uit. Nederland accepteert dit niet en de onafhankelijkheidsoorlog begint. →

De Nederlandse regering beschouwde Soekarno vanwege zijn samenwerking met de Japanners als een landverrader, maar zag in dat praten met de Indonesische leiders onvermijdelijk was. Eind 1946 kwam het tot afspraken over geleidelijke dekolonisatie en samenwerking, maar door onwil aan beide kanten kwam daarvan niets terecht. In Nederland wilde een meerderheid Indonesië behouden, in de republiek wilde een meerderheid direct alle banden met Nederland verbreken. Dit leidde in 1947 tot de zogeheten 'politieele acties', waarbij Nederlandse troepen de macht probeerde te behouden.

Wat ga je doen?

Je gaat in een drietal een stuk schrijven voor een geschiedenislesboek over de 'politieele acties'. Wat moeten leerlingen volgens jullie leren over deze gebeurtenissen? Wat is er nou daadwerkelijk gebeurd en hoe bepaal je dat?

De opdracht wordt in twee rondes uitgevoerd. In de eerste ronde krijgt iedereen uit het drietal een periode toegewezen. Je leest de bronnen die bij deze periode horen en beantwoord de bijbehorende vragen

Hierna komen jullie weer samen en vergelijken jullie de antwoorden. Hierna schrijven jullie met z'n drieën het stukje.

↓
wat is het eindproduct

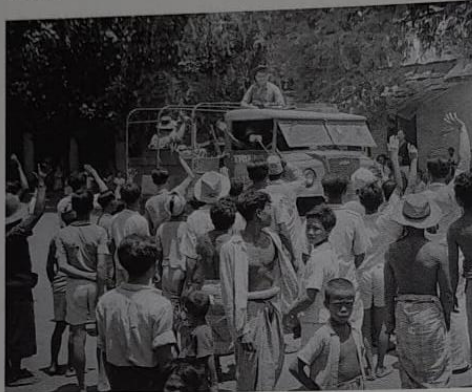
begrijpen
zijn
belangrijk

↓ veel discussie over dit begrip?
misschien al aangeven?

Jets
meer
uitleg?

Periode 1946-1950

Bron 1

Nederlandse soldaten in Lombok, eind maart 1946

Bron: J. Stevens

Bron 2

'Onze troepen gaan de Republiek tot rede brengen

Voorlopig alleen plaatselijke acties.

De Nederlandse regering heeft dr. van Mook gemachtigd over te gaan tot politionele actie met alle hem ter beschikking staande strijdkrachten. Gistermiddag 12 uur plaatselijke tijd zijn de Nederlandse troepen vanuit alle punten, die zij bezet hielden, plaatselijke acties begonnen tegen de Republikeinse eenheden.

Nederlandse troepen zijn op die sleutelpunten een actie begonnen, waar men vreesde dat de Indonesiërs radicaal de tactiek van de verschroeide aarde zouden toepassen.'

Bron: Nieuwe Vlaardingsche Courant, 21-7-1947

Bron 3

Affiche om soldaten te werven voor het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL). In totaal gingen zo'n 25.000 oorlogsvrijwilligers naar Indonesië om te vechten.

Tekst: Zie de wereld. Pakaan in Indië, neem dienst.
Inlichtingen bij het naastbij zijnde

Bron 4

Foto in het Christelijke weekblad de Spiegel.

Tekst in het witte vlak: Pas terug uit de tropen lezen de mannen van ons Nederlandse leger de verhalen van de 'gruwelen' die zij bedreven.

Bron: De Spiegel, mei 1949

*Interessant
andenschijft*

Vragen periode 1946-1950

Beantwoord de volgende vragen met behulp van bron 1 t/m 4.

1. Welk beeld van de Nederlandse troepen wordt er geschetst in de bronnen. Is dat positief of negatief, leg uit waarom.

2. Welk beeld zouden mensen in Nederland krijgen van de politioele acties in Indonesië?

↓ In deze periode?

3. Stelling: Nederland heeft in Indonesië extreem geweld gebruikt. Bepaal aan de hand van de bronnen of je het met de stelling eens of oneens bent. Formuleer daarbij minimaal 2 argumenten.

↓

Hier zijn laten
duidelijke uit spraken
even?

Eindproduct?

Bronnen 1969

Bron 5

In 1969 doet Joop Hueting bij het actualiteitenprogramma 'Achter het Nieuws' zijn verhaal over zijn ervaringen in Indonesië.

Interviewer: 'Meneer Hueting, u stelt dat Nederlandse militairen oorlogsmisdaden hebben begaan in Indonesië. Wat hebt u er zelf van meegemaakt, wat hebt u ervan gezien. Wat hebt u er zelf aan meegedaan.'

Joop Hueting: 'Ik heb er in Indonesië destijds gezeten als militair bij de infanterie. Onder andere bij de inlichtingendienst en ik heb daar meegedaan aan oorlogsmisdaden. Ik heb ze zien verrichten en om daar een paar voorbeelden van te geven kan ik u vermelden dat er kampongs* doorzeeft werden waarvan de militaire waarschijnlijkheid niemand destijds inzag. Dat er verhoren plaatsvonden waarbij er op een afschuwelijke manier gemarteld werd, waarvan ook de militairen noodzaak moeilijk aan te tonen zal zijn. Dat er wraakacties gehouden werden waarvan even minder militaire noodzaak in te zien was. Bijvoorbeeld om u te vertellen, we kregen krijgsgevangenen en de krijgsgevangenen werden meerdere malen neergeschoten waarbij dan de kreet was ga jij maar pissen, waarop de mensen zich omdraaiden en in de rug neergeschoten werden.'

Interviewer: 'Waren dat incidentele gevallen of hebt u dat vaker meegemaakt?'

Hueting: 'Dat waren geen incidentele gevallen, dat was de normale gang van zaken.'

*Kampongs waren verzamelingen woningen die zichtbaar door een omheining bij elkaar horen.

Bron 6

Vier dagen na de uitzending van 'achter het nieuws' zijn er veel boze reacties, zo ook in de Telegraaf.

'Onze soldaten beschuldigd van oorlogsmisdaden

Zeer veel Nederlanders zijn diep gegriefd door de VARA-uitzending 'Achter het Nieuws', waarin de Amsterdamse psycholoog dr. J. E. Hueting gisteravond onze militairen van oorlogsmisdaden in Indonesië beschuldigde.

Dr. Hueting die tweeënehalf jaar in Indonesië diende, vertelde in de uitzending dat hij zelf had meegedaan aan oorlogsmisdaden. [...]

Al tijdens de uitzending kwam op de redactie van onze bladen een stroom telefoontjes binnen van hevig verontwaardigde kijkers. [...] De secretaris van de federatie Nederlandse Oudstrijdersorganisaties, de heer P.J.G. Ego, vertelde ons na de VARA-uitzending: 'Wij protesteren met hevige kracht tegen deze beschuldigingen, die 20 jaar later worden geuit en waarbij vaders nu worden geconfronteerd met de vragen van hun kinderen: 'bent u nou ook een oorlogsmisdadiger?''

Hueting had, indien hij inderdaad getuige is geweest van oorlogsmisdaden zoals hij dat stelt, dit onmiddellijk aan zijn commandant moeten melden. Er had dan onmiddellijk een onderzoek plaatsgevonden en de betrokkenen zouden dan meteen zijn vervolgd, zoals wel meer gebeurd is', aldus de heer Ego.'

Bron 7

Naar aanleiding van het interview met Joop Hueting werd er een onderzoek door de overheid ingesteld naar het bronnenmateriaal uit Indonesië. Uit dit onderzoek trekt minister-president De Jong de volgende conclusie:

'Ook al valt het uit de uitkomsten van het archievenonderzoek op zichzelf genomen niet rechtstreeks af te leiden, zo zijn er toch voldoende aanwijzingen om als gegeven aan te nemen dat het normbesef van de troepen in Indonesië bovendien nog meer op de proef is gesteld, naarmate de mening veld won, dat de pacificerende taak die als inzet en rechtvaardiging van Nederlands optreden in Indonesië had gegolden, voor verwezenlijking niet vatbaar was.

De Regering betreurt dat er zich excessen hebben voorgedaan, maar zij handhaaft haar opvatting, dat de krijgsmacht als geheel zich in Indonesië correct heeft gedragen.'

Bron: Slotbeschouwing excessennota, minister-president De Jong, 1969.

Vragen periode 1969

Beantwoord de volgende vragen aan de hand van de bronnen 5 t/m 7.

Zelfde vragen
voor elke
periode

1. Welk beeld van de Nederlandse troepen wordt er geschetst in de bronnen. Is dat positief of negatief, leg uit waarom.

2. Welk beeld zouden mensen in Nederland krijgen van de politioenele acties in Indonesië?

3. Stelling: Nederland heeft in Indonesië extreem geweld gebruikt. Bepaal aan de hand van de bronnen of je het met de stelling eens of oneens bent. Formuleer daarbij minimaal 2 argumenten.

Bronnen 1988/heden

Jh zou nu nemen

Bron 8

In 2015 verscheen het boek *Soldaat in Indonesië* van Gert Oostindie. Het boek kreeg veel publiciteit en positieve recensies. Het boek gaf een impuls aan het debat over de oorlog en de vragen over Nederlands geweld. In het boek worden getuigenissen beschreven, zoals deze van een oud-militair:

'Hierna zagen wij, dat Iwan Fruithok en twee vrienden handgranaten tevoorschijn haalden, deze op scherp stelden en onder de lijken stopten. Hiermee maakten ze van lijken boobytraps. (...) 's Avonds komen vrienden en familieleden om de doden te bergen, de dode wordt opgetild en boem, nog meer doden en gewonden.'

Bron 9

Fragment uit de documentaire *Onze jongens op Java* (2019). In dit fragment kijken twee dienstplichtigen die naar Indonesië moesten terug op de omgekomen Nederlandse soldaten en de vraag: zijn dat ook oorlogsmisdadigers. Tussen 1946 en 1949 zijn er ongeveer 95.000 Nederlandse dienstplichtigen naar Indonesië gestuurd.

Harm Karsijns (dienstplichtige): 'Ik vond het verschrikkelijk en ik dacht aan al die doden die daar gevallen zijn.'

Gerard Hensbergen (dienstplichtige): 'Dat waren zesduizend jongens, hè.'

Harm Karsijns: " En voor die mensen zit ik ook hier, want dat zijn geen oorlogsmisdadigers, die zijn niet vrijwillig naar Indonesië gegaan, die moesten. We zeiden toen, waar zijn we mee bezig geweest. Waarom hebben we het allemaal moeten doen.'

Bron 10

Getuigenis van Hamad Puag Abi uit het boek *Revolusi* uit 2020. Een Indonesische man die aanwezig was bij een slachting in Galung Lombok, een dorp op het Indonesische eiland West-Celeb.

'Om acht uur 's ochtends was ik met mijn broer een traditioneel bladerdak aan het leggen met planken en bladeren van de sagoboom. Zwaar werk. Ik zat op het dak, anderen gaven van beneden de spullen aan. Ineens zagen we Ambonezen in het uniform van het Nederlandse leger verschijnen. Ze hadden een rode vlag om hun nek en verzamelden iedereen. [...] Wie een rebel was, werd gedood. Toen kwam het nieuws dat er drie Nederlanders gedood waren en begon het maaien met het machinegeweer.' Op dit punt in zijn getuigenis werd Hamad zeer emotioneel. Hij rilde en snikte. 'Ik hoop dat mijn kleinkinderen nooit zoiets hoeven mee te maken.'

Niod andersoels zou ik ook gebruiken?

Vragen periode heden

Beantwoord de volgende vragen aan de hand van bronnen 8 t/m 10.

1. Welk beeld van de Nederlandse troepen wordt er geschetst in de bronnen. Is dat positief of negatief, leg uit waarom.

2. Welk beeld zouden mensen in Nederland krijgen van de politionele acties in Indonesië?

3. Stelling: Nederland heeft in Indonesië extreem geweld gebruikt.
Bepaal aan de hand van de bronnen of je het met de stelling eens of oneens bent. Formuleer daarbij minimaal 2 argumenten.

Ronde 2 – Vergelijken

1. Vergelijk jullie antwoorden op vraag 1 t/m 3. Wat valt jullie op? Noteer minimaal 2 verschillen of overeenkomsten.

2. Een historicus gaat de geschiedenis van de onafhankelijkheidsoorlog van Indonesië schrijven. Hij kan zich daarbij niet alleen richten op de bronnen afkomstig van Nederlands perspectief, maar zal ook het Indonesisch perspectief mee moeten nemen. Leg dit uit.

maar na alleen
Ned bronnen

3. Schrijf nu met jouw groepje een stukje over de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië dat in een geschiedenislesboek gebruikt kan worden. Gebruik daarbij de kennis die jullie uit de bronnen hebben opgedaan. Wat moet er volgens jullie in en wat niet? Schrijf het stuk in minimaal 8 zinnen. en maximaal?

Best lastig

of herschrijven / aanvullen telst
uit het boek

uit mijn try-out bleek dat de termen 'positief' en 'negatief' lastig kunnen zijn voor Ith → misschien aandacht aan besleiden in je handleiding

Vragen periode 1946-1950

Beantwoord de volgende vragen met behulp van bron 1 t/m 4.

- 1. Welk beeld van de Nederlandse troepen wordt er geschetst in de bronnen. Is dat positief of negatief, leg uit waarom.

Dit is nog wat vaag geformuleerd.

- 2. Welk beeld zouden mensen in Nederland krijgen van de politioenele acties in Indonesië?

Beeld je in

- 3. Stelling: Nederland heeft in Indonesië extreem geweld gebruikt. Bepaal aan de hand van de bronnen, of je het met de stelling eens of oneens bent. Formuleer daarbij minimaal 2 argumenten. *miss duidelijk maken 'alleen 1946-1950'*

Wat zou jij er dan van vinden?

Vragen periode heden

Beantwoord de volgende vragen aan de hand van bronnen 8 t/m 10.

wat wil je
dat ze als
onderscheid
zien
hoe onderscheidt
"troepen" zich van
"acties"?

1. Welk beeld van de Nederlandse troepen wordt er geschetst in de bronnen. Is dat positief of negatief, leg uit waarom.

2. Welk beeld zouden mensen in Nederland krijgen van de politionele acties in Indonesië?

3. Stelling: Nederland heeft in Indonesië extreem geweld gebruikt.
Bepaal aan de hand van de bronnen of je het met de stelling eens of oneens bent. Formuleer daarbij minimaal 2 argumenten.

Ronde 2 – Vergelijken

breed

1. Vergelijk jullie antwoorden op vraag 1 t/m 3. Wat valt jullie op? Noteer minimaal 2 verschillen of overeenkomsten. *-misschien per vraag de verschillen.*

2. Een historicus gaat de geschiedenis van de onafhankelijkheidsoorlog van Indonesië schrijven. Hij kan zich daarbij niet alleen richten op de bronnen afkomstig van Nederlands perspectief, maar zal ook het Indonesisch perspectief mee moeten nemen. Leg dit uit.

3. Schrijf nu met jouw groepje een stukje over de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië dat in een geschiedenislesboek gebruikt kan worden. Gebruik daarbij de kennis die jullie uit de bronnen hebben opgedaan. Wat moet er volgens jullie in en wat niet? Schrijf het stuk in minimaal 8 zinnen.

Opdracht onafhankelijkheidsoorlog Indonesië

Vanaf 1816 werd Indonesië officieel Nederlands-Indië genoemd en was Nederlands koloniaal heerser. Nederlanders hadden de macht in Indonesië en buite de Indonesische bevolking uit. Vanaf 1900 komt er echter een verandering in de samenleving van Nederlands-Indië. De drang onder de Indonesische bevolking om zelfbeschikking wordt groter. Dit is het begin van de het Indonesisch nationalisme dat zich afzet tegen de Nederlandse overheersers.

Met de komst van de Tweede Wereldoorlog bereid Japan zich steeds verder uit over Azië en neemt in 1941 ook Nederlands-Indië in beslag. De machtspositie van de Nederlanders wordt overgenomen door Japan, maar Nederland wil dit na de capitulatie van Japan weer terug. Op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse capitulatie roept de Indonesische nationalist Soekarno de Indonesische onafhankelijkheid uit. Nederland accepteert dit niet en de onafhankelijkheidsoorlog begint.

De Nederlandse regering beschouwde Soekarno vanwege zijn samenwerking met de Japanners als een landverrader, maar zag in dat praten met de Indonesische leiders onvermijdelijk was. Eind 1946 kwam het tot afspraken over geleidelijke dekolonisatie en samenwerking, maar door onwil aan beide kanten kwam daarvan niets terecht. In Nederland wilde een meerderheid Indonesië behouden, in de republiek wilde een meerderheid direct alle banden met Nederland verbreken.

Dit leidde in 1947 tot de zogeheten 'politieele acties', waarbij Nederlandse troepen de macht probeerde te behouden.

Wat ga je doen?

Je gaat in een drietal een stuk schrijven voor een geschiedenislesboek over de 'politieele acties'. Wat moeten leerlingen volgens jullie leren over deze gebeurtenissen? Wat is er nou daadwerkelijk gebeurd en hoe bepaal je dat?

De opdracht wordt in twee rondes uitgevoerd. In de eerste ronde krijgt iedereen uit het drietal een periode toegewezen. Je leest de bronnen die bij deze periode horen en beantwoordt de bijbehorende vragen.

Hierna komen jullie weer samen en vergelijken jullie de antwoorden. Hierna schrijven jullie met z'n drieën het stukje.

- verduidelijk wat je bedoeld met 'het stukje' → wat moet het precies worden → betogend, zonder mening, reactie? meer scaffolding bv. in de vorm van extra vragen / visuele stijger (context)
- moeilijke begrippen verduidelijken
- vragen bij bronnen: verduidelijk wat je van leerlingen wil → inleving → schrijf op "stel je voor, beeld je in....." leg uit wat je bedoelt met standplaatsgebondenheid → wat houdt dat in
- doel → construct → nabespreking + vraag over "wat zeg nou over geschiedenis"

Bijlage 2: Eerste ontwerp

Opdracht onafhankelijkheidsoorlog Indonesië

Vanaf 1816 werd Indonesië officieel Nederlands-Indië genoemd en was Nederlands koloniaal heerser. Nederlanders hadden de macht in Indonesië en buitte de Indonesische bevolking uit. Vanaf 1900 komt er echter een verandering in de samenleving van Nederlands-Indië. De drang onder de Indonesische bevolking om zelfbeschikking wordt groter. Dit is het begin van de het Indonesisch nationalisme dat zich afzet tegen de Nederlandse overheersers.

Met de komst van de Tweede Wereldoorlog bereid Japan zich steeds verder uit over Azië en neemt in 1941 ook Nederlands-Indië in beslag. De machtspositie van de Nederlanders wordt overgenomen door Japan, maar Nederland wil dit na de capitulatie van Japan weer terug. Op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse capitulatie roept de Indonesische nationalist Soekarno de Indonesische onafhankelijkheid uit. Nederland accepteert dit niet en de onafhankelijkheidsoorlog begint.

De Nederlandse regering beschouwde Soekarno vanwege zijn samenwerking met de Japanners als een landverrader, maar zag in dat praten met de Indonesische leiders onvermijdelijk was. Eind 1946 kwam het tot afspraken over geleidelijke dekolonisatie en samenwerking, maar door onwil aan beide kanten kwam daarvan niets terecht. In Nederland wilde een meerderheid Indonesië behouden, in de republiek wilde een meerderheid direct alle banden met Nederland verbreken.

Dit leidde in 1947 tot de zogeheten 'politieele acties', waarbij Nederlandse troepen de macht probeerde te behouden.

Wat ga je doen?

Je gaat in een drietal een stuk schrijven voor een geschiedenislesboek over de 'politieele acties'. Wat moeten leerlingen volgens jullie leren over deze gebeurtenissen? Wat is er nou daadwerkelijk gebeurd en hoe bepaal je dat?

De opdracht wordt in twee rondes uitgevoerd. In de eerste ronde krijgt iedereen uit het drietal een periode toegewezen. Je leest de bronnen die bij deze periode horen en beantwoordt de bijbehorende vragen.

Hierna komen jullie weer samen en vergelijken jullie de antwoorden. Hierna schrijven jullie met z'n drieën het stukje.

Periode 1946-1950

Bron 1

Nederlandse soldaten in Lombok, eind maart 1946

Bron: J. Stevens

Bron 2

'Onze troepen gaan de Republiek tot rede brengen

Voorlopig alleen plaatselijke acties.

De Nederlandse regering heeft dr. van Mook gemachtigd over te gaan tot politionele actie met alle hem ter beschikking staande strijdkrachten. Gistermiddag 12 uur plaatselijke tijd zijn de Nederlandse troepen vanuit alle punten, die zij bezet hielden, plaatselijke acties begonnen tegen de Republikeinse eenheden.

Nederlandse troepen zijn op die sleutelpunten een actie begonnen, waar men vreesde dat de Indonesiërs radicaal de tactiek van de verschroeide aarde zouden toepassen.'

Bron: Nieuwe Vlaardingsche Courant, 21-7-1947

Bron 3

Affiche om soldaten te werven voor het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL). In totaal gingen zo'n 25.000 oorlogsvrijwilligers naar Indonesië om te vechten.

*Tekst: Zie de wereld. Pakaan in Indië, neem dienst.
Inlichtingen bij het naastbij zijnde
aanmeldingsbureau voor oorlogsvrijwilligers.*

Bron 4

Foto in het Christelijke weekblad de Spiegel.

Tekst in het witte vlak: Pas terug uit de tropen lezen de mannen van ons Nederlandse leger de verhalen van de 'gruwelen' die zij bedreven.

Bron: De Spiegel, mei 1949

Vragen periode 1946-1950

Beantwoord de volgende vragen met behulp van bron 1 t/m 4.

1. Welk beeld van de Nederlandse troepen wordt er geschetst in de bronnen. Is dat positief of negatief, leg uit waarom.

2. Welk beeld zouden mensen in Nederland krijgen van de politionele acties in Indonesië?

3. Stelling: Nederland heeft in Indonesië extreem geweld gebruikt.
Bepaal aan de hand van de bronnen of je het met de stelling eens of oneens bent.
Formuleer daarbij minimaal 2 argumenten.

Bronnen 1969

Bron 5

In 1969 doet Joop Hueting bij het actualiteitenprogramma 'Achter het Nieuws' zijn verhaal over zijn ervaringen in Indonesië.

Interviewer: 'Meneer Hueting, u stelt dat Nederlandse militairen oorlogsmisdaden hebben begaan in Indonesië. Wat hebt u er zelf van meegemaakt, wat hebt u ervan gezien. Wat hebt u er zelf aan meegedaan.'

Joop Hueting: 'Ik heb er in Indonesië destijds gezeten als militair bij de infanterie. Onder andere bij de inlichtingendienst en ik heb daar meegedaan aan oorlogsmisdaden. Ik heb ze zien verrichten en om daar een paar voorbeelden van te geven kan ik u vermelden dat er kampongs* doorzeeft werden waarvan de militaire waarschijnlijkheid niemand destijds inzag. Dat er verhoren plaatsvonden waarbij er op een afschuwelijke manier gemarteld werd, waarvan ook de militairen noodzaak moeilijk aan te tonen zal zijn. Dat er wraakacties gehouden werden waarvan even minder militaire noodzaak in te zien was. Bijvoorbeeld om u te vertellen, we kregen krijgsgevangenen en de krijgsgevangenen werden meerdere malen neergeschoten waarbij dan de kreet was ga jij maar pissen, waarop de mensen zich omdraaiden en in de rug neergeschoten werden.'

Interviewer: 'Waren dat incidentele gevallen of hebt u dat vaker meegemaakt?'

Hueting: 'Dat waren geen incidentele gevallen, dat was de normale gang van zaken.'

*Kampongs waren verzamelingen woningen die zichtbaar door een omheining bij elkaar horen.

Bron 6

Vier dagen na de uitzending van 'achter het nieuws' zijn er veel boze reacties, zo ook in de Telegraaf.

'Onze soldaten beschuldigd van oorlogsmisdaden

Zeer veel Nederlanders zijn diep gegriefd door de VARA-uitzending 'Achter het Nieuws', waarin de Amsterdamse psycholoog dr. J. E. Heuting gisteravond onze militairen van oorlogsmisdaden in Indonesië beschuldigde.

Dr. Heuting die tweeënehalf jaar in Indonesië diende, vertelde in de uitzending dat hij zelf had meegedaan aan oorlogsmisdaden. [...]

Al tijdens de uitzending kwam op de redactie van onze bladen een stroom telefoontjes binnen van hevig verontwaardigde kijkers. [...] De secretaris van de federatie Nederlandse Oud-strijdersorganisaties, de heer P.J.G. Ego, vertelde ons na de VARA-uitzending: 'Wij protesteren met hevige kracht tegen deze beschuldigingen, die 20 jaar later worden geuit en waarbij vaders nu worden geconfronteerd met de vragen van hun kinderen: 'bent u nou ook een oorlogsmisdadiger?''

Hueting had, indien hij inderdaad getuige is geweest van oorlogsmisdaden zoals hij dat stelt, dit onmiddellijk aan zijn commandant moeten melden. Er had dan onmiddellijk een onderzoek plaatsgevonden en de betrokkenen zouden dan meteen zijn vervolgd, zoals wel meer gebeurd is', aldus de heer Ego.'

Bron 7

Naar aanleiding van het interview met Joop Hueting werd er een onderzoek door de overheid ingesteld naar het bronnenmateriaal uit Indonesië. Uit dit onderzoek trekt minister-president De Jong de volgende conclusie:

‘Ook al valt het uit de uitkomsten van het archievenonderzoek op zichzelf genomen niet rechtstreeks af te leiden, zo zijn er toch voldoende aanwijzingen om als gegeven aan te nemen dat het normbesef van de troepen in Indonesië bovendien nog meer op de proef is gesteld, naarmate de mening veld won, dat de pacificerende taak die als inzet en rechtvaardiging van Nederlands optreden in Indonesië had gegolden, voor verwezenlijking niet vatbaar was.

De Regering betreurt dat er zich excessen hebben voorgedaan, maar zij handhaaft haar opvatting, dat de krijgsmacht als geheel zich in Indonesië correct heeft gedragen.’

Bron: Slotbeschouwing excessennota, minister-president De Jong, 1969.

Vragen periode 1969

Beantwoord de volgende vragen aan de hand van de bronnen 5 t/m 7.

1. Welk beeld van de Nederlandse troepen wordt er geschetst in de bronnen. Is dat positief of negatief, leg uit waarom.

2. Welk beeld zouden mensen in Nederland krijgen van de politionele acties in Indonesië?

3. Stelling: Nederland heeft in Indonesië extreem geweld gebruikt. Bepaal aan de hand van de bronnen of je het met de stelling eens of oneens bent. Formuleer daarbij minimaal 2 argumenten.

Bronnen 1988-heden

Bron 8

In 2015 verscheen het boek *Soldaat in Indonesië* van Gert Oostindie. Het boek kreeg veel publiciteit en positieve recensies. Het boek gaf een impuls aan het debat over de oorlog en de vragen over Nederlands geweld. In het boek worden getuigenissen beschreven, zoals deze van een oud-militair:

‘Hierna zagen wij, dat Iwan Fruithok en twee vrienden handgranaten tevoorschijn haalden, deze op scherp stelden en onder de lijken stopten. Hiermee maakten ze van lijken boobytraps. (...)’s Avonds komen vrienden en familieleden om de doden te bergen, de dode wordt opgetild en boem, nog meer doden en gewonden.’

Bron 9

Fragment uit de documentaire Onze jongens op Java (2019). In dit fragment kijken twee dienstplichtigen die naar Indonesië moesten terug op de omgekomen Nederlandse soldaten en de vraag: zijn dat ook oorlogsmisdadigers. Tussen 1946 en 1949 zijn er ongeveer 95.000 Nederlandse dienstplichtigen naar Indonesië gestuurd.

Harm Karsijns (dienstplichtige): ‘Ik vond het verschrikkelijk en ik dacht aan al die doden die daar gevallen zijn.

Gerard Hensbergen (dienstplichtige): ‘Dat waren zesduizend jongens, hè.

Harm Karsijns: ‘En voor die mensen zit ik ook hier, want dat zijn geen oorlogsmisdadigers, die zijn niet vrijwillig naar Indonesië gegaan, die moesten. We zeiden toen, waar zijn we mee bezig geweest. Waarom hebben we het allemaal moeten doen.’

Bron 10

Getuigenis van Hamad Puag Abi uit het boek Revolusi uit 2020. Een Indonesische man die aanwezig was bij een slachting in Galung Lombok, een dorp op het Indonesische eiland West-Celeb.

‘Om acht uur ’s ochtends was ik met mijn broer een traditioneel bladerdak aan het leggen met planken en bladeren van de sagoboom. Zwaar werk. Ik zat op het dak, anderen gaven van beneden de spullen aan. Ineens zagen we Ambonezen in het uniform van het Nederlandse leger verschijnen. Ze hadden een rode vlag om hun nek en verzamelden iedereen. [...] Wie een rebel was, werd gedood. Toen kwam het nieuws dat er drie Nederlanders gedood waren en begon het maaien met het machinegeweer.’ Op dit punt in zijn getuigenis werd Hamad zeer emotioneel. Hij rilde en snikte. ‘Ik hoop dat mijn kleinkinderen nooit zoiets hoeven mee te maken.’

Vragen periode heden

Beantwoord de volgende vragen aan de hand van bronnen 8 t/m 10.

1. Welk beeld van de Nederlandse troepen wordt er geschetst in de bronnen. Is dat positief of negatief, leg uit waarom.

2. Welk beeld zouden mensen in Nederland krijgen van de politionele acties in Indonesië?

3. Stelling: Nederland heeft in Indonesië extreem geweld gebruikt.
Bepaal aan de hand van de bronnen of je het met de stelling eens of oneens bent.
Formuleer daarbij minimaal 2 argumenten.

Ronde 2 – Vergelijken

1. Vergelijk jullie antwoorden op vraag 1 t/m 3. Wat valt jullie op? Noteer minimaal 2 verschillen of overeenkomsten.

2. Een historicus gaat de geschiedenis van de onafhankelijkheidsoorlog van Indonesië schrijven. Hij kan zich daarbij niet alleen richten op de bronnen afkomstig van Nederlands perspectief, maar zal ook het Indonesisch perspectief mee moeten nemen. Leg dit uit.

3. Schrijf nu met jouw groepje een stukje over de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië dat in een geschiedenislesboek gebruikt kan worden. Gebruik daarbij de kennis die jullie uit de bronnen hebben opgedaan. Wat moet er volgens jullie in en wat niet? Schrijf het stuk in minimaal 8 zinnen.

Bijlage 3: Tweede ontwerp

Docentenhandleiding bronnenopdracht – historiografie van het geweld

In 2023 stond in het adviesrapport van de commissie Bussemaker dat de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië een vaste plek in het curriculum moet krijgen. In geschiedenisboeken wordt er amper aandacht besteed aan het onderwerp. In deze opdracht gaan leerlingen leren dat de geschiedenis geconstrueerd is en daarmee afhankelijk van de context waarin het geschreven wordt. Zij gaan dit leren aan de hand van de geschiedenis van het geweld van Nederlandse zijde in Indonesië. Hierbij gaan leerlingen naar bronnen uit drie verschillende tijden kijken en schrijven zij uiteindelijk zelf een alinea voor een geschiedenisboek over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog.

Onderwerp: De geschiedenis van het geweld van het Nederlandse leger in Indonesië tijdens de onafhankelijkheidsoorlog.

Activiteit: Leerlingen voeren een bronnenopdracht uit waarbij zij erachter komen dat er in drie periodes verschillend gekeken werd naar het geweld in Indonesië.

Tijdsduur: minimaal 70 minuten

Doelen: Deze opdracht draagt bij aan de volgende lesdoelen:

- De leerlingen kunnen uitleggen waarom de geschiedenis als construct kan worden gezien
- De leerlingen oefenen met temporele multiperspectiviteit
- De leerlingen kunnen aan de hand van bronnen een geschiedverhaal achterhalen.

Beginsituatie

De les is ontworpen voor VWO 5/6. Hierbij is rekening gehouden met een geringe voorkennis over het onderwerp.

Benodigheden

- Een digiboard
- De geprinte opdracht
- Pennen

Vorbereiden

De bronnenopdracht wordt in drie rondes uitgevoerd. Hiervoor moet de klas worden opgedeeld in groepjes van drie. Als dit niet uitkomt, kan er ook een groepje van vier worden gevormd. Dan lezen twee leerlingen uit één groepje dezelfde bronnen uit één periode.

Print per groepje één opdracht uit. Elke leerling heeft dan een eigen tijdsperiode en een eigen conclusieblad. Print ook één of twee extra opdrachten uit, voor wanneer er een groepje van vier is.

Planning

- Binnenkomen leerlingen (5 min)
- Lesinstap, introductie, filmpje, uitleg opdracht en uitdelen (15-20 min)
- Ronde 1 (15 min)
- Ronde 2 (10 min)
- Nabespreken (10 min)
- Ronde 3 (10 min)

Lesinstap

Over het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië is over het algemeen weinig kennis bij leerlingen. Het eerste deel van de les is dan ook bedoeld om een basiskennis te creëren, waarop leerlingen vervolgens verder kunnen bouwen met de opdracht. Deze basiskennis zal door middel van een

filmpje worden aangereikt. NOS op 3 heeft een zeer goed filmpje gemaakt over het onderwerp, waarin kort en volledig de geschiedenis van de relatie tussen Indonesië en Nederland wordt verteld. Bij de opdracht zit een tijdbalk met de belangrijkste gebeurtenissen die in het filmpje worden genoemd.

Na het filmpje kan de docent vragen of leerlingen nog begrippen of gebeurtenissen hebben uit de tijdlijn die zij niet kennen of snappen.

Vervolgens verteld de docent dat er nog weinig aandacht is voor het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië in het onderwijs en vraagt de leerlingen waarom zij denken dat dat zo is.

NOS op 3: <https://www.youtube.com/watch?v=-csY5E6hijU> Afspelen tot 10:20

Introductie

Waarom

De leerlingen gaan onderzoeken welke ontwikkeling de geschiedschrijving van het geweld in Indonesië heeft doorgemaakt. Ze gaan aan de hand van bronnen de geschiedschrijving reconstrueren, om uiteindelijk een alinea te schrijven voor een geschiedenisboek. De leerlingen oefenen hiermee vaardigheden die zij nodig hebben bij het eindexamen, bronvaardigheid, multiperspectiviteit en standplaatsgebondenheid.

Uitleg

Wat

De leerlingen gaan elk een eigen periode onderzoeken en de bijbehorende vragen beantwoorden. Binnen elk groepje krijg je dus drie experts, met elk een eigen periode. De leerlingen beantwoorden allemaal dezelfde vragen, maar krijgen een andere set bronnen. (Ronde 1) Vervolgens wisselen deze leerlingen hun kennis uit en beantwoorden ze de vergelijkingsvragen. (Ronde 2) Na ronde 2 is er een korte nabespreking over de vergelijkingsvragen. Tot slot schrijven de leerlingen individueel een alinea voor een geschiedenisboek waarin de ontwikkeling van de geschiedenis over het geweld in Nederlands-Indië/Indonesië duidelijk moet worden. (Ronde 3) De leerlingen vullen de werkbladen in en leveren deze aan het einde van de les in bij de docent.

Hoe

Ronde 1: Na de uitleg maken leerlingen groepjes van drie. De leerlingen gaan individueel aan de slag met een eigen periode. Hier hebben ze 15 minuten de tijd voor. Ze lezen de bronnen en beantwoorden de vragen die bij hun periode horen. De docent loopt rond om eventuele vragen te beantwoorden.

Ronde 2: Na ronde 1 komen de leerlingen samen in hun groepje en vergelijken hun antwoorden op de individuele vragen. Zij beantwoorden hierbij de vragen die bij ronde 2 horen. Hieruit trekken ze vervolgens een conclusie.

Ronde 3: Vervolgens gebruiken ze hun bevindingen om een alinea voor een geschiedenisboek te schrijven. Deze ronde is individueel.

Nabespreking

Tijdens de nabespreking worden de vergelijkingsvragen uit ronde 2 besproken.

Wat viel op?

Tijdens de bespreking van de eerste twee vergelijkingsvragen ligt de focus op de verklaring die leerlingen hebben gegeven. De docent kan hierbij het begrip multiperspectiviteit gebruiken of uitleggen wanneer dit nog niet bekend is bij leerlingen. Hoe zien leerlingen dit terug in de bronnen en welke perspectieven herkennen zij uit de bronnen?

Conclusie

Aan de hand van vraag 3 kan de docent aansturen op het idee van geschiedenis als construct. Geldt dit idee alleen voor dit onderwerp? Is het belangrijk dat dit terug komt in een schoolboek? Komt dit idee al terug in schoolboeken/geschiedenislessen?

Extra vragen (tijd over)

Hoe beïnvloed multiperspectiviteit de kennis die we hebben van het verleden?

Opdracht onafhankelijkheidsoorlog Indonesië

Tijdlijn Indonesië	Gebeurtenis
Eind 16^e eeuw	Eerste Hollandse handelsschepen varen naar Indonesië.
1602	Nederlands vaart onder de VOC-vlag naar Indonesië.
Begin 19^e eeuw	De VOC gaat failliet. De Nederlandse overheid neemt de koloniën over. Indonesië heet vanaf dit moment Nederlands-Indië.
1860	Afschaffing slavernij. De Indonesiërs werden hierna nog steeds voor een hongerloontje aan het werk gezet.
Vanaf 1920	Indonesische jongeren eisen meer inspraak in de politiek. Dit doen zij onder leiding van Soekarno.
1928	De Nederlandse overheid op Nederlands-Indië arresteert Soekarno
1941	Nederlands-Indië wordt binnengevallen door Japan
15 augustus 1945	Amerika gooit twee atoombommen op Hiroshima en Nagasaki. Japan geeft zich hierna over. Dit betekent het einde van de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië.
17 augustus 1945	Soekarno roept de onafhankelijke republiek Indonesië uit. Nederland gaat hier niet mee akkoord en wil de macht terugveroveren.
1947	Nederland voert de eerste 'politie actie' uit, Operatie Product. Doel van deze militaire operatie is om de plantages te heroveren.
1948	Nederland voert de tweede 'politie actie' uit, Operatie Kraai. Doel van deze militaire operatie is om de Indonesische regering met de grond gelijk te maken.

Wat ga je doen?

Je gaat in een drietal een alinea schrijven voor een geschiedenislesboek over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Er wordt in schoolboeken wel verteld over de 'politie acties'/onafhankelijkheidsoorlog, maar over het geweld dat hierbij kwam kijken werd weinig verteld.

Ronde 1: In ronde 1 onderzoeken jullie individueel een eigen periode. Aan de hand van bronnen beantwoorden jullie een aantal vragen. Jullie krijgen alle drie andere bronnen, maar beantwoorden hierover dezelfde vragen.

Ronde 2: In deze ronde vergelijken jullie de antwoorden die jullie in ronde 1 hebben gegeven.

Ronde 3: In deze ronde schrijven jullie individueel een alinea voor een hoofdstuk over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog.

Periode 1946-1950

Bron 1

Nederlandse soldaten in Lombok, eind maart 1946

Bron: J. Stevens

Bron 2

‘Onze troepen gaan de Republiek tot rede brengen

Voorlopig alleen plaatselijke acties.

De Nederlandse regering heeft dr. van Mook gemachtigd over te gaan tot politionele actie met alle hem ter beschikking staande strijdkrachten. Gistermiddag 12 uur plaatselijke tijd zijn de Nederlandse troepen vanuit alle punten, die zij bezet hielden, plaatselijke acties begonnen tegen de Republikeinse eenheden.

Nederlandse troepen zijn op die sleutelpunten een actie begonnen, waar men vreesde dat de Indonesiërs radicaal de tactiek van de verschroeide aarde zouden toepassen.’

Bron: Nieuwe Vlaardingsche Courant, 21-7-1947

Bron 3

Affiche om soldaten te werven voor het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL). In totaal gingen zo'n 25.000 oorlogsvrijwilligers naar Indonesië om te vechten.

Tekst: Zie de wereld. Pakaan in Indië, neem dienst. Inlichtingen bij het naastbij zijnde aanmeldingsbureau voor oorlogsvrijwilligers.

Bron 4

Foto in het Christelijke weekblad de Spiegel.

Tekst in het witte vlak: Pas terug uit de tropen lezen de mannen van ons Nederlandse leger de verhalen van de 'gruwelen' die zij bedreven.

Bron: De Spiegel, mei 1949

Vragen periode 1946-1950

Beantwoord de volgende vragen met behulp van bron 1 t/m 4.

4. Stel je voor, je leeft in de periode tussen 1946 en 1950 en je leest de bronnen 1 t/m 4. Welk beeld zou jij krijgen van de ‘politieke acties in Indonesië’?

5. Een historicus wil een artikel schrijven over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Leg per bron uit of deze wel of niet betrouwbaar is voor dit onderzoek.

1:

2:

3:

4:

6. Bedenk voor de periode 1946-1950 welke informatie belangrijk is voor de alinea in het tekstboek. Beschrijf dit in minimaal 2 en maximaal 4 zinnen.

Bronnen 1969

Bron 5

In 1969 doet Joop Hueting bij het actualiteitenprogramma 'Achter het Nieuws' zijn verhaal over zijn ervaringen in Indonesië.

Interviewer: 'Meneer Hueting, u stelt dat Nederlandse militairen oorlogsmisdaden hebben begaan in Indonesië. Wat hebt u er zelf van meegemaakt, wat hebt u ervan gezien. Wat hebt u er zelf aan meegedaan.'

Joop Hueting: 'Ik heb er in Indonesië destijds gezeten als militair bij de infanterie. Onder andere bij de inlichtingendienst en ik heb daar meegedaan aan oorlogsmisdaden. Ik heb ze zien verrichten en om daar een paar voorbeelden van te geven kan ik u vermelden dat er kampongs* doorzeeft werden waarvan de militaire waarschijnlijkheid niemand destijds inzag. Dat er verhoren plaatsvonden waarbij er op een afschuwelijke manier gemarteld werd, waarvan ook de militairen noodzaak moeilijk aan te tonen zal zijn. Dat er wraakacties gehouden werden waarvan even minder militaire noodzaak in te zien was. Bijvoorbeeld om u te vertellen, we kregen krijgsgevangenen en de krijgsgevangenen werden meerdere malen neergeschoten waarbij dan de kreet was ga jij maar pissen, waarop de mensen zich omdraiden en in de rug neergeschoten werden.'

Interviewer: 'Waren dat incidentele gevallen of hebt u dat vaker meegemaakt?'

Hueting: 'Dat waren geen incidentele gevallen, dat was de normale gang van zaken.'

*Kampongs waren verzamelingen woningen die zichtbaar door een omheining bij elkaar horen.

Bron 6

Vier dagen na de uitzending van 'achter het nieuws' zijn er veel boze reacties, zo ook in de Telegraaf.

'Onze soldaten beschuldigd van oorlogsmisdaden

Zeer veel Nederlanders zijn diep gegriefd door de VARA-uitzending 'Achter het Nieuws', waarin de Amsterdamse psycholoog dr. J. E. Hueting gisteravond onze militairen van oorlogsmisdaden in Indonesië beschuldigde.

Dr. Hueting die tweeënehalf jaar in Indonesië diende, vertelde in de uitzending dat hij zelf had meegedaan aan oorlogsmisdaden. [...]

Al tijdens de uitzending kwam op de redactie van onze bladen een stroom telefoontjes binnen van hevig verontwaardigde kijkers. [...] De secretaris van de federatie Nederlandse Oudstrijdersorganisaties, de heer P.J.G. Ego, vertelde ons na de VARA-uitzending: 'Wij protesteren met hevige kracht tegen deze beschuldigingen, die 20 jaar later worden geuit en waarbij vaders nu worden geconfronteerd met de vragen van hun kinderen: 'bent u nou ook een oorlogsmisdadiger?''

Hueting had, indien hij inderdaad getuige is geweest van oorlogsmisdaden zoals hij dat stelt, dit onmiddellijk aan zijn commandant moeten melden. Er had dan onmiddellijk een onderzoek plaatsgevonden en de betrokkenen zouden dan meteen zijn vervolgd, zoals wel meer gebeurd is', aldus de heer Ego.'

Bron 7

Naar aanleiding van het interview met Joop Hueting werd er een onderzoek door de overheid ingesteld naar het bronnenmateriaal uit Indonesië. Uit dit onderzoek trekt minister-president De Jong de volgende conclusie:

'Ook al valt het uit de uitkomsten van het archievenonderzoek op zichzelf genomen niet rechtstreeks af te leiden, zo zijn er toch voldoende aanwijzingen om als gegeven aan te nemen dat het normbesef van de troepen in Indonesië bovendien nog meer op de proef is gesteld, naarmate de mening veld won, dat de pacificerende taak die als inzet en rechtvaardiging van Nederlands optreden in Indonesië had gegolden, voor verwezenlijking niet vatbaar was.

De Regering betreurt dat er zich excessen hebben voorgedaan, maar zij handhaaft haar opvatting, dat de krijgsmacht als geheel zich in Indonesië correct heeft gedragen.'

Bron: Slotbeschouwing excessennota, minister-president De Jong, 1969.

Vragen periode 1969

Beantwoord de volgende vragen aan de hand van de bronnen 5 t/m 7.

1. Stel je voor, je leeft in het jaar 1969 en je leest de bronnen 5 t/m 7. Welk beeld zou jij krijgen van de ‘politioenele acties in Indonesië?

2. Een historicus wil een artikel schrijven over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Leg per bron uit of deze wel of niet betrouwbaar is voor dit onderzoek.

5: _____

6: _____

7: _____

3. Bedenk voor het jaar 1969 welke informatie belangrijk is voor de alinea in het tekstboek. Beschrijf dit in minimaal 2 en maximaal 4 zinnen.

Bronnen heden

Bron 8

In 2015 verscheen het boek *Soldaat in Indonesië* van Gert Oostindie. Het boek kreeg veel publiciteit en positieve recensies. Het boek gaf een impuls aan het debat over de oorlog en de vragen over Nederlands geweld. In het boek worden getuigenissen beschreven, zoals deze van een oud-militair:

‘Hierna zagen wij, dat Iwan Fruithok en twee vrienden handgranaten tevoorschijn haalden, deze op scherp stelden en onder de lijken stopten. Hiermee maakten ze van lijken boobytraps. (...)’s Avonds komen vrienden en familieleden om de doden te bergen, de dode wordt opgetild en boem, nog meer doden en gewonden.’

Bron 9

Fragment uit de documentaire Onze jongens op Java (2019). In dit fragment kijken twee dienstplichtigen die naar Indonesië moesten terug op de omgekomen Nederlandse soldaten en de vraag: zijn dat ook oorlogsmisdadigers. Tussen 1946 en 1949 zijn er ongeveer 95.000 Nederlandse dienstplichtigen naar Indonesië gestuurd.

Harm Karsijns (dienstplichtige): ‘Ik vond het verschrikkelijk en ik dacht aan al die doden die daar gevallen zijn.

Gerard Hensbergen (dienstplichtige): ‘Dat waren zesduizend jongens, hè.

Harm Karsijns: ‘En voor die mensen zit ik ook hier, want dat zijn geen oorlogsmisdadigers, die zijn niet vrijwillig naar Indonesië gegaan, die moesten. We zeiden toen, waar zijn we mee bezig geweest. Waarom hebben we het allemaal moeten doen.’

Bron 10

Getuigenis van Hamad Puag Abi uit het boek ‘Revolusi: Indonesië en het ontstaan van de moderne wereld’ uit 2020. Een Indonesische man die aanwezig was bij een slachting in Galung Lombok, een dorp op het Indonesische eiland West-Celeb.

‘Om acht uur ’s ochtends was ik met mijn broer een traditioneel bladerdak aan het leggen met planken en bladeren van de sagoboom. Zwaar werk. Ik zat op het dak, anderen gaven van beneden de spullen aan. Ineens zagen we Ambonezen in het uniform van het Nederlandse leger verschijnen. Ze hadden een rode vlag om hun nek en verzamelden iedereen. [...] Wie een rebel was, werd gedood. Toen kwam het nieuws dat er drie Nederlanders gedood waren en begon het maaien met het machinegeweer.’ Op dit punt in zijn getuigenis werd Hamad zeer emotioneel. Hij rilde en snikte. ‘Ik hoop dat mijn kleinkinderen nooit zoiets hoeven mee te maken.’

Bron 11

In 2022 presenteert het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies een onderzoek over het geweld in Indonesië.

‘Precieze cijfers van misdrijven en aantallen slachtoffers zijn niet te geven. Wel blijkt uit de bronnen dat extreem geweld van de kant van de Nederlandse krijgsmacht niet alleen wijdverbreid was, maar vaak ook bewust werd ingezet. [...]

Tijdens de oorlog gebruikte de Nederlandse krijgsmacht veelvuldig en structureel extreem geweld, in de vorm van buitenrechtelijk executies, mishandeling en marteling, detentie onder inhumane omstandigheden, brandstichting van huizen en dorpen, diefstal en vernieling van goederen en levensmiddelen, disproportionele luchtaanvallen en artilleriebeschietingen, en veelal willekeurige massa-arrestaties en -interneringen.

Vragen periode heden

Beantwoord de volgende vragen met behulp van bron 8 t/m 11.

1. Stel je voor, je leeft in het heden en je leest de bronnen 8 t/m 11. Welk beeld zou jij krijgen van de ‘politieele acties in Indonesië?

2. Een historicus wil een artikel schrijven over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Leg per bron uit of deze wel of niet betrouwbaar is voor dit onderzoek.

8:

9:

10:

11:

3. Bedenk voor de periode heden welke informatie belangrijk is voor de alinea in het tekstboek. Beschrijf dit in minimaal 2 en maximaal 4 zinnen.

Ronde 2 – Vergelijken

4. Vergelijk jullie antwoorden op vraag 1. Wat valt jullie op? Noteer minimaal 3 verschillen of overeenkomsten.

5. Geef een verklaring voor de verschillen in jullie antwoorden op vraag 1.

6. Bekijk jullie antwoorden op vraag 1 en 2. Welke conclusie zou je kunnen trekken over het schrijven van geschiedenis?

Ronde 3 – alinea schrijven

Hieronder staat een alinea uit een geschiedenisboek over de ‘politieke acties’ in Indonesië. Er wordt niet veel verteld over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog. Jullie gaan een alinea schrijven over het geweld van het Nederlandse leger tijdens de onafhankelijkheidsoorlog. Tussen 1946 en nu is er een ontwikkeling geweest in de manier waarop Nederlanders naar het geweld in de onafhankelijkheidsoorlog keken.

In deze alinea moet deze ontwikkeling worden beschreven.

De alinea moet minimaal 8 zinnen en maximaal 12 zinnen zijn.

Gebruik jullie antwoorden op vraag 3 bij de bronvragen.

Op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse capitulatie, riep Soekarno de Republiek Indonesië uit. Daarna begon de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog (1945-1949) waarin Indonesiërs zich verzetten tegen het Nederlandse leger, dat dalen van Indonesië bezette.

De Nederlandse regering beschouwde Soekarno vanwege zijn samenwerking met de Japanners als een landverrader, maar zag in dat praten met de Indonesische leiders onvermijdelijk was. Eind 1946 kwam het tot afspraken over geleidelijke dekolonisatie en samenwerking, maar door onwil aan beide kanten kwam daarvan niets terecht. In Nederland wilde een meerderheid Indonesië behouden, in de Republiek wilde een meerderheid direct alle banden met Nederland verbreken.

Geweld

Bijlage 4: Observatieformulier

OBSERVATIEFORMULIER ONTWERP VWO 5/6 Nederlands-Indië/Indonesië				
Datum & lesuur:	School:	Docent:	Naam:	
<p>Algemene opmerkingen</p>				

Observatieformulier

In welke mate komen de volgende ontwerpcriteria terug in de lessen?

Schaal (en indicator)	1 (Niet)	2 (nauwelijks)	3 (een beetje)	4 (sterk)	Toelichting (eventueel met voorbeelden)	Eventuele verschillen tussen leerlingen
Multiperspectiviteit						
De leerlingen herkennen verschillende perspectieven.	☐	☐	☐	☐		
Leerlingen zien het verband met de actualiteit en perspectieven die zij lezen.	☐	☐	☐	☐		
Leerlingen zien dat er een ontwikkeling is in de verschillende perspectieven.	☐	☐	☐	☐		
Contextualiseren						

Schaal (en indicator)	1 (Niet)	2 (nauwelijks)	3 (een beetje)	4 (sterk)	Toelichting (eventueel met voorbeelden)	Eventuele verschillen tussen leerlingen
Leerlingen zijn zich bewust van hun eigen mening over Nederlands-Indië/Indonesië	☐	☐	☐	☐		
De opdracht begeleid leerlingen in het maken van een historische context.	☐	☐	☐	☐		
De opdracht stimuleert leerling tot historische inleving.	☐	☐	☐	☐		
Gevoelige geschiedenis						
Het ontwerp bevat een concreet onderwerp waar leerlingen mee uit de voeten kunnen.	☐	☐	☐	☐		
Commissie Bussemaker						
Het is voor leerlingen duidelijk waarin het onderwerp NL-Indië/Indonesië nog steeds van belang is.	☐	☐	☐	☐		

Schaal (en indicator)	1 (Niet)	2 (nauwelijks)	3 (een beetje)	4 (sterk)	Toelichting (eventueel met voorbeelden)	Eventuele verschillen tussen leerlingen
Leerlingen zijn aan het werk met bronnenkritiek.	☐	☐	☐	☐		
Praktisch						
Het ontwerp is in 70 minuten uit te voeren.	☐	☐	☐	☐		
Leerlingen hebben voldoende basiskennis om de opdracht uit te voeren.	☐	☐	☐	☐		

Bijlage 5: Producten van leerlingen

3

Ronde 3 – alinea schrijven

Hieronder staat een alinea uit een geschiedenisboek over de 'politioenele acties' in Indonesië. Er wordt niet veel verteld over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog. Jullie gaan een alinea schrijven over het geweld van het Nederlandse leger tijdens de onafhankelijkheidsoorlog. Tussen 1946 en nu is er een ontwikkeling geweest in de manier waarop Nederlanders naar het geweld in de onafhankelijkheidsoorlog keken. In deze alinea moet deze ontwikkeling worden beschreven.

De alinea moet minimaal 8 zinnen en maximaal 12 zinnen zijn.

Gebruik jullie antwoorden op vraag 3 bij de bronvragen.

Op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse capitulatie, riep Soekarno de Republiek Indonesië uit. Daarna begon de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog (1945-1949) waarin Indonesiërs zich verzetten tegen het Nederlandse leger, dat dalen van Indonesië bezette.

De Nederlandse regering beschouwde Soekarno vanwege zijn samenwerking met de Japanners als een landverrader, maar zag in dat praten met de Indonesische leiders onvermijdelijk was. Eind 1946 kwam het tot afspraken over geleidelijke dekolonisatie en samenwerking, maar door onwil aan beide kanten kwam daarvan niets terecht. In Nederland wilde een meerderheid Indonesië behouden, in de Republiek wilde een meerderheid direct alle banden met Nederland verbreken.

Geweld

Vanaf 1946 probeerde de Nederlanders hun macht te behouden in Indonesië. Dat deden ze door middel van de toen zo genoemde politioenele acties. De Nederlanders zouden het alleen op plekken hebben opgedaan waar radicale Indonesiërs werden verwacht. De soldaten gingen vrijwillig rechten en een gevoel van trots heersde. Pas jaren later kwam de waarheid naar boven. Soldaten kwamen uit wat voor dingen ze hebben gedaan en uit onderzoeken bleek hoe gewelddadig het daar was. Pas na jaren durft Nederland te erkennen dat het fout was wat ze in Indonesië hebben gedaan.

Ronde 2 – Vergelijken

1. Vergelijk jullie antwoorden op vraag 1. Wat valt jullie op? Noteer minimaal 3 verschillen of overeenkomsten.

Bij 1946-1950 was het veel positiever dan na de Tweede Wereldoorlog. Na de oorlog werd er vooral geweld gebruikt (zonder reden). In de periode 1946-1950 werden de Nederlanders een beetje als helden beschouwd, daarna als de vijand.

2. Geef een verklaring voor de verschillen in jullie antwoorden op vraag 1.

In de periode 1946-1950 werd er vooral gebruik gemaakt van propaganda, later niet.

3. Bekijk jullie antwoorden op vraag 1 en 2. Welke conclusie zou je kunnen trekken over het schrijven van geschiedenis?

Geschiedenis kun je niet op het moment van de 'geschiedenis' schrijven. Nederlanders waren achteraf toch slechter dan zij eerst leken.

Ronde 2 – Vergelijken

1. Vergelijk jullie antwoorden op vraag 1. Wat valt jullie op? Noteer minimaal 3 verschillen of overeenkomsten.

Aan het begin werd het geweld door ^{vele} Nederlanders afgekeurd terwijl de overheid en het leger het geweld goedkeurde. Zo was later waren er twi: Ellis over het geweldgebruik, maar dit werd er veel mensen weggenomen na de verklaring van de min-paas. In 2021 werd er met afschuw naar het buitenproportionele geweld gekeken.

2. Geef een verklaring voor de verschillen in jullie antwoorden op vraag 1.

De informatie die de bevolking tot zich kreeg

~~Dat Jolles het idee kreeg dat ze een goede
daad deden met het uitvoeren van deze acties.
Maar dat de mensen bang zijn om te spreken. Maar vanaf
het thuisfront werd alles met afschuw naar
geloken en waren de acties helemaal niet zo
goedkeurend.~~

2. Een historicus wil een artikel schrijven over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Leg per bron uit of deze wel of niet betrouwbaar is voor dit onderzoek.

1: betrouwbaar omdat het een foto is

2: betrouwbaar omdat het om 1947 gemaakt is

3: betrouwbaar omdat het gaat om een officiële
die in die tijd werd gebruikt

4: betrouwbaar omdat het een foto is

3. Bedenk voor de periode 1946-1950 welke informatie belangrijk is voor de alinea in het tekstboek. Beschrijf dit in minimaal 2 en maximaal 4 zinnen.

Wat is de manier de acties in de 'tropen'?

Vragen periode 1969

Beantwoord de volgende vragen aan de hand van de bronnen 5 t/m 7.

1. Stel je voor, je leeft in het jaar 1969 en je leest de bronnen 5 t/m 7. Welk beeld zou jij krijgen van de 'politioele acties in Indonesië'?

Ik zou wellicht denken dat de verhalen heel heftig
waren maar dat dat eerder de uitzondering is
en dat Nederland zich verder fatsoenlijker
gedragen heeft, zoals de overheid ook zegt
(na onderzoek).

2. Een historicus wil een artikel schrijven over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Leg per bron uit of deze wel of niet betrouwbaar is voor dit onderzoek.

5: Betrouwbaar maar niet als enige bron, omdat het maar
1 perspectief geeft. Wel betrouwbaar omdat het iemand
is die het heeft meegemaakt.

Vragen periode 1946-1950

antwoord de volgende vragen met behulp van bron 1 t/m 4.

1. Stel je voor, je leeft in de periode tussen 1946 en 1950 en je leest de bronnen 1 t/m 4. Welk beeld zou jij krijgen van de 'politieke acties in Indonesië?

Uit bron 1 t/m 3 zou ik denken dat het allemaal wel meeviel wat daar gebeurde, bij bron 4 zou ik al denken dat het niet zo onschuldig is wat de Nederlanders in Indonesië deden.

2. Een historicus wil een artikel schrijven over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Leg per bron uit of deze wel of niet betrouwbaar is voor dit onderzoek.

1: Wel, het is letterlijk een foto dus dat is betrouwbaar.

Vragen periode 1946-1950

Beantwoord de volgende vragen met behulp van bron 1 t/m 4.

1. Stel je voor, je leeft in de periode tussen 1946 en 1950 en je leest de bronnen 1 t/m 4. Welk beeld zou jij krijgen van de 'politieke acties in Indonesië?
Bij bron 1 en 3 zou ik denken dat het allemaal wel
meerel wat daar gebeurde, bij bron 4 zou ik al
denken dat het niet zo onschuldig is wat de Nederlanders
in Indonesië deden.
2. Een historicus wil een artikel schrijven over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Leg per bron uit of deze wel of niet betrouwbaar is voor dit onderzoek.
 - 1: Wel, het is letterlijk een foto dus dat is betrouwbaar.
 - 2: ~~Wel~~ betrouwbaar, het komt uit een krant en in
kranten staat de waarheid. Het is alleen niet echt maar
truuken omdat de Nederlanders het geweld afwaken.
 - 3: Het is betrouwbaar, het is namelijk een afbeelding die
mensen oproept om te vechten, en werd dus daadwerkelijk
gemaakt.
 - 4: Betrouwbaar, de Nederlanders zijn nu ook in dat
ze gruweldaden ~~te~~ hebben begaan in Indonesië.
3. Bedenk voor de periode 1946-1950 welke informatie belangrijk is voor de alinea in het tekstboek. Beschrijf dit in minimaal 2 en maximaal 4 zinnen.
Het is belangrijk om te weten dat Nederland het
geweld in Indonesië kleiner maakte dan het daadwerkelijk
was. En het was dus echt heel erg

Ronde 3 – alinea schrijven

Hieronder staat een alinea uit een geschiedenisboek over de 'politieke acties' in Indonesië. Er wordt niet veel verteld over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog. Jullie gaan een alinea schrijven over het geweld van het Nederlandse leger tijdens de onafhankelijkheidsoorlog. Tussen 1946 en nu is er een ontwikkeling geweest in de manier waarop Nederlanders naar het geweld in de onafhankelijkheidsoorlog keken.

In deze alinea moet deze ontwikkeling worden beschreven.

De alinea moet minimaal 8 zinnen en maximaal 12 zinnen zijn.

Gebruik jullie antwoorden op vraag 3 bij de bronvragen.

Op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse capitulatie, riep Soekarno de Republiek Indonesië uit. Daarna begon de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog (1945-1949) waarin Indonesiërs zich verzetten tegen het Nederlandse leger, dat delen van Indonesië bezette.

De Nederlandse regering beschouwde Soekarno vanwege zijn samenwerking met de Japanners als een landverrader, maar zag in dat praten met de Indonesische leiders onvermijdelijk was. Eind 1946 kwam het tot afspraken over geleidelijke dekolonisatie en samenwerking, maar door onwil aan beide kanten kwam daarvan niets terecht. In Nederland wilde een meerderheid Indonesië behouden, in de Republiek wilde een meerderheid direct alle banden met Nederland verbreken.

Geweld

In het begin van dit conflict dachten de Nederlanders nog niet wa over het feit dat zij wellicht de verkeerde kant van deze geschiedenis konden zijn. Ze werden verblind door nationale trots. Later toen er verhalen naar boven kwamen van mogelijke Nederlandse oorlogsmisdaden wilde niemand hier van weten, mensen wilde nog steeds niet geloven dat hun land aan zulke gruweldaden had gedaan, ondanks de opkomende bewijzen. Van daar de dag terwijl het Nationalisme vervaagd met iedere generatie, het is men niet meer verblind door trots en kan er normaal gesproken over het conflict op objectieve wijze.

WOW 😊

Ronde 3 – alinea schrijven

Hieronder staat een alinea uit een geschiedenisboek over de 'politieke acties' in Indonesië. Er wordt niet veel verteld over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog. Jullie gaan een alinea schrijven over het geweld van het Nederlandse leger tijdens de onafhankelijkheidsoorlog. Tussen 1946 en nu is er een ontwikkeling geweest in de manier waarop Nederlanders naar het geweld in de onafhankelijkheidsoorlog keken. In deze alinea moet deze ontwikkeling worden beschreven.

De alinea moet minimaal 8 zinnen en maximaal 12 zinnen zijn.

Gebruik jullie antwoorden op vraag 3 bij de bronvragen.

Op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse capitulatie, riep Soekarno de Republiek Indonesië uit. Daarna begon de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog (1945-1949) waarin Indonesiërs zich verzetten tegen het Nederlandse leger, dat dalen van Indonesië bezette.

De Nederlandse regering beschouwde Soekarno vanwege zijn samenwerking met de Japanners als een landverrader, maar zag in dat praten met de Indonesische leiders onvermijdelijk was. Eind 1946 kwam het tot afspraken over geleidelijke dekolonisatie en samenwerking, maar door onwil aan beide kanten kwam daarvan niets terecht. In Nederland wilde een meerderheid Indonesië behouden, in de Republiek wilde een meerderheid direct alle banden met Nederland verbreken.

Geweld

Tussen 1946 - 1950 werd er nog licht over de onafhankelijkheidsoorlog gedaan. Er werd veel propaganda gemaakt voor het leger, waardoor er veel vrijwilligers waren. Na deze tijd is er een ontwikkeling geweest. Er kwamen meer perspectieven bij, waardoor mensen anders gingen kijken naar de oorlog. Zo werd er in 1969 een interview gegeven aan Soep Hueting, die zekert in Indonesië als militair heeft gezeten. Hij vertelde over de ter vreselijke misdaden die daar plaats vonden. Zoals het doorzeven van kampings, vreselijke martelingen tijdens verhoren en wraakacties. Door deze nieuwe perspectieven en nieuwe informatie, gingen Nederlanders anders kijken naar het geweld in de onafhankelijkheidsoorlog.

En nu in het heden kijken de Nederlanders al helemaal anders naar de oorlog, door alle nieuwe informatie en perspectieven die er sinds dien zijn bijgekomen.

verhoring

Inleiding opdracht 8

↓
filmpje : tijdbank toe ondersteuning

| lijnopdracht
formuleren ?
- perspectieven
herkenbaar ?

Waarom Indonesië niet als HC ?

- ↳ Un : - focus op Europa
- welke kant moet je kiezen als je dit
onderwerp behandelt

Instructie opdracht Ronde 1

- ondersteuning PPT in eeg tijd
- jij deelt zelf groepen in.

| Un gaan meken
aan de slag. 8.

15 min voor Ronde 1

→ kan in 10 min/
minder tijd.

Instructie Ronde 2

ook weer ondersteuning door PPT.

→ schrijf allemaal mee
want nodig voor Ronde 3.

(~~man~~ staat erbij op de slide in PPT)

| Met 'struc' 8

(je wilt niet dat Un
het. voorbeelden gaan
geven voor de verschillen
die ze hebben gevonden)

| Beschikbaarheid vd bronnen,
dat vinden Un best lastig.
Bruikbaarheid ?

keelingen:

- versluit in houding v.d. soldaten
- steeds 'normale' om optiek over het geweld te krijgen
- in 't begin onwetendheid en nu uitgebreid onderzoek gedaan.
- vergelijkbaar (geen heus om soldaat te worden) en nu veel kritischer.

Verklaringen: meer afstand en dus genuanceerder bijh
meer onderzoek (meer info/bronnen)
nu makkelijker en evoce te praten
(soldaten + mensen uit Indonesië)

- waarom is er nu een ander verhaal dan in 1946?
- Tijd nodig voor reflectie
- Zou er over 20 jaar wel een andere conclusie getrokken kunnen worden.
- Hee, nu al veel onderzoek gedaan, feiten staan vast.

Instructie Ronde 3, ook weer begeleid door PPT.

* Heel, even elke ainea lezen (direct in duo's zeg maar)

* Voel lezen? Spannend - veilig genoeg.

↳ 1. Toch ook veel historische verklaringen, ~~meer~~ maar naast een verschuivend perspectief door meer kennis en afstand.

2. Heel samenvattend antwoord/alinea, maar daarop met het verklaringen en perspectieven

→ pechrijge ontwikkelingen door Un geschetst.

Ook de 3^e bijdrage laat dit goed zijn!

Stelvraag?
Bij: moet Indonesië niet
het HC zijn?

OBSERVATIEFORMULIER ONTWERP VWO 5/6 Nederlands-Indië/Indonesië

Datum & lesuur: 22-12-23
 School: Leken Linge
 Docent: DOK
 Naam: Eric van der Donk

zie 'lege' A4'je.

Algemene opmerkingen

Observatieformulier

In welke mate komen de volgende ontwerpcriteria terug in de lessen?

Schaal (en indicator)	1 (Niet)	2 (nauw elijks)	3 (een beetje)	4 (sterk)	Eventuele verschillen tussen leerlingen
Multiperspectiviteit					
De leerlingen herkennen verschillende perspectieven.	☐	☐	☐	☒	

Schaal (en indicator)	1 (Niet)	2 (nauw elijks)	3 (een beetje)	4 (sterk)	Toelichting (eventueel met voorbeelden)	Eventuele verschillen tussen leerlingen
Leerlingen zien het verband met de actualiteit en perspectieven die zij lezen.	☐	☐	☒	☐		
Leerlingen zien dat er een ontwikkeling is in de verschillende perspectieven.	☐	☐	☐	☒	Met de tijd verandert het perspectief.	
Contextualiseren						
Leerlingen zijn zich bewust van hun <u>eigen</u> <u>mening</u> over Nederlands-Indië/Indonesië	☐	☐	☒	☐	Kaarten: welke kant lees je als je dit tot HC maakt (als antwort etc, doet)	Een U. graverende dan de andere.

Schaal (en indicator)	1 (Niet)	2 (nauw elijks)	3 (een beetje)	4 (sterk)	Toelichting (eventueel met voorbeelden)	Eventuele verschillen tussen leerlingen
De opdracht begeleid leerlingen in het maken van een historische context.	☐	☐	☒	☒		
De opdracht stimuleert leerling tot historische inleving.	☐	☐	☒	☒	Deze zijn meer bronner voor nodig. En het helpt ook dit meer een onderdeel te. lesmethode zou zijn.	
Sensitive history Het ontwerp bevat een concreet onderwerp waar leerlingen mee uit de voeten kunnen.	☐	☐	☐	☒	Dit is een mooie verduidelijking; besparen kennis/vaardigheden op een minder behend scenario.	
Commissie Bussemaker						

Schaal (en indicator)	1 (Niet)	2 (nauw elijks)	3 (een beetje)	4 (sterk)	Toelichting (eventueel met voorbeelden)	Eventuele verschillen tussen leerlingen
Het is voor leerlingen duidelijk waarin het onderwerp NL-Indië/Indonesië nog steeds van belang is.	☐	☐	☒	☐	Watum weinig aan de orde. Zou sluisshut/slotoverg. kunnen zijn.	
Leerlingen zijn aan het werk met bronnenkritiek.	☐	☐	☐	☒	Mogen het meer bronnen woorden toegevoegd Evt. ook Indische perspectief?	
Praktisch						
Het ontwerp is in 70 minuten uit te voeren.	☐	☐	☐	☒	Ruim in de tijd 60 minuten kan ook.	
Leerlingen hebben voldoende basiskennis om de opdracht uit te voeren.	☐	☐	☐	☒	Introductiefilmpje zet dan 'aan', haalt kennis op, zet dan op scherp g.	

Bijlage 7: Observatieformulier docent 1

12.47 Let goed toe dat
eerst casus bespreken
dat weet duidelijk gezamenl.

13.00 S stelt vragen. Werven niet in HC.
stijgt wel net doorvragen.

13.05 let 13.20. bronnen beant werv. Leukemot.
Iln zijn juist bezig.
wat moeten Iln doen als ze eerder dan 13.20 klaar zijn?

13.15 Een Iln mag naar de WC van jou

13.20 Rouse 2 → 10 min. (vergeef fase)
↳ wie schrijft er?
↳ ken je de vragen als met ze doernemen?
} misschien goed om dit
} ick beter te begeleiden.
- wat weet er van je verwerk?
- waarom is dit belangrijk?

13.30 Enke vraag 2
op welke uitkomsten kunnen jullie uit?
Hoe is het verand te verklaren? (~~misschien~~ misschien dat een of ander) **VEEL MEK**
creër een wat kapiteel voor de Iln.
Leunt niet helemaal lekker uit de waf
↓
vella constre ken je de werv verklaren?

13.30 tussen bespreking + opdr. 3 uitleggen.
Iln kijken 10 min naar opdr. 2

- Algemeen:
- 1) Neem rust voor de tussenbesprekingen en gebruik evt. whiteboard om tussenconclusies op te schrijven. Creëer ook haervert voor Iln.
 - 2) Iln die vragen opstellen een beant geven = had veel leerlingen die niet dachten na te denken.
 - 3) Soms een beetje onduidelijk wat je verwacht. "Wat is dan de geschiedenis van Doelensij?"
 - 4) Denk na over wat Iln moeten doen als ze eerder klaar zijn.

OBSERVATIEFORMULIER ONTWERP VWO 5/6 Nederlands-Indië/Indonesië

Datum & lesuur: 21-12-23, 4e, 10:05	School: KWC	Docent: Sanna Leuk. Chirine	Naam: Chirine Dehmen.
<p>Algemene opmerkingen</p>			

Observatieformulier

In welke mate komen de volgende ontwerpcriteria terug in de lessen?

Schaal (en indicator)	1 (Niet)	2 (nauw elijks)	3 (een beetje)	4 (sterk)	Toelichting (eventueel met voorbeelden)	Eventuele verschillen tussen leerlingen
Multiperspectiviteit						
De leerlingen <u>herkennen</u> ? verschillende perspectieven.	☐	☐	☐	☒	M + Dred. perfectief	

Schaal (en indicator)	1 (Niet)	2 (nauw elijks)	3 (een beetje)	4 (sterk)	Toelichting (eventueel met voorbeelden)	Eventuele verschillen tussen leerlingen
Leerlingen zien het verband met de actualiteit en perspectieven die zij lezen.	☒	☐	☐	☐	NVT	
Leerlingen zien dat er een ontwikkeling is in de verschillende perspectieven.	☐	☐	☐	☒	maakt de operatoren weliswaar duidelijk. + no, beschij.	
Contextualiseren						
Leerlingen zijn zich bewust van hun eigen mening over Nederlands-Indië/Indonesië	☒	☐	☐	☐	Kent niet ter sprake.	

Schaal (en indicator)	1 (Niet)	2 (nauw elijks)	3 (een beetje)	4 (sterk)	Toelichting (eventueel met voorbeelden)	Eventuele verschillen tussen leerlingen
De opdracht begeleid leerlingen in het maken van een historische context.	☐	☐	☐	☒	gaat om de vaardigheid (Stanspleets-gobandenheid). Dit moet je in veel duidelijk maken.	
De opdracht stimuleert leerling tot historische inleving.	☐	☐	☒	☐	Punt dat de generatie Indië-ginget "eerste" geschiedkundig lange tijd in de weg heeft stellen, wordt niet gemaakt.	
Sensitive history						
Het ontwerp bevat een concreet onderwerp waar leerlingen mee uit de voeten kunnen.	☐	☐	☐	☒	Absoluut aansprekend verbeeld, + geeft oprecht ehtj verinneren. ↳ tip: leermateriaal op de site van Kannele. Dit is voor veel meer duizenden een tffe les.	
Commissie Bussemaker						

Schaal (en indicator)	1 (Niet)	2 (nauwelijks)	3 (een beetje)	4 (sterk)	Toelichting (eventueel met voorbeelden)	Eventuele verschillen tussen leerlingen
Het is voor leerlingen duidelijk waarin het onderwerp NL-Indië/Indonesië nog steeds van belang is.	☐	☐	☒	☐		
Leerlingen zijn aan het werk met bronnenkritiek.	☐	☐	☐	☒		
Praktisch						
Het ontwerp is in 70 minuten uit te voeren.	☐	☐	☐	☒		
Leerlingen hebben voldoende basiskennis om de opdracht uit te voeren.	☐	☐	☒	☐	<i>Alrijbe was op zich voldoende.</i>	

Bijlage 8: Eigen observaties

Les docent 2

Na een korte introductie van de docent en een kort verhaal van mij keken de leerlingen aandachtig naar het filmpje van NOS op 3. Naderhand hadden de leerlingen geen vragen over het filmpje. Ik was zelf na het filmpje vergeten te vragen waarom het onderwerp geen historische context was. Dat was jammer. De leerlingen gingen in stilte aan de slag met de bronnen. Opvallend was dat er een groot verschil was tussen leerlingen in de tijd waarmee zij met de bronnen bezig waren. De leerlingen hadden vijftien minuten om de bronnen te lezen en de opdrachten te maken. Sommige leerlingen waren na vijftien minuten nog niet klaar, terwijl andere leerlingen na tien minuten al klaar waren. Dit zorgde ervoor dat het op het einde van onrustiger was, maar na een opmerking van mij was het stil genoeg zodat de laatste leerlingen ook in rust de opdrachten af konden maken.

Tijdens ronde 2 gingen de leerlingen goed met elkaar in gesprek over de verschillen tussen de bronnen. Het viel mij echter op dat er voornamelijk naar overeenkomsten werd gezocht tussen de verschillende periodes. Na de ronde twee ging ik met de leerlingen in gesprek over hun uitkomsten. Hier kwam ik erachter dat de leerlingen de verschillen tussen de periode op een historische wijze hadden verklaard. Leerlingen voornamelijk gekeken naar de historische context en aan de hand daarvan de verschillen verklaard. Het nagesprek werd dus wat langer dan ik van tevoren had bedacht. In de nabespreking kwamen we uiteindelijk wel tot de conclusie dat de verschillen ook te verklaren waren door de afstand in tijd en het aantal beschikbare bronnen en verhalen. Na het trekken van deze conclusie gingen de leerlingen weer goed aan de slag met de alinea.

Les docent 1

De les was op de vrijdag voor de kerstvakantie. Dit merkte ik goed aan de leerlingen, de spanningsboog was erg kort en leerlingen waren vooral in gesprek over de vakantie. Ondanks de korte spanningsboog hebben de leerlingen goed meegedaan met de les. Ze gingen in stilte aan de slag met de opdracht. Tijdens ronde twee merkte ik sterk dat de aandacht van de leerlingen snel verslaptte. Ondanks dat kreeg ik tijdens de nabespreking erg mooie antwoorden. Opvallend was dat ook in deze klas leerlingen voornamelijk naar overeenkomsten hadden gezocht tussen de periodes. De verschillen die naar voren kwamen waren echter wel goed en ook de verklaring voor deze verschillen waren erg sterk. Leerlingen begrepen meteen dat de hoeveelheid bronnen en de afstand in tijd een grote invloed hadden op de geschiedschrijving.

De alinea's die leerlingen vervolgens scheven waren erg sterk en de ontwikkeling kwam er goed in naar voren.

Bijlage 9: Definitief ontwerp

Docentenhandleiding bronnenopdracht – historiografie van het geweld

In 2023 stond in het adviesrapport van de commissie Bussemaker dat de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië een vaste plek in het curriculum moet krijgen. In geschiedenisboeken wordt er amper aandacht besteed aan het onderwerp. In deze opdracht gaan leerlingen leren dat de geschiedenis geconstrueerd is en daarmee afhankelijk van de context waarin het geschreven wordt. Zij gaan dit leren aan de hand van de geschiedenis van het geweld van Nederlandse zijde in Indonesië. Hierbij gaan leerlingen naar bronnen uit drie verschillende tijden kijken en schrijven zij uiteindelijk zelf een alinea voor een geschiedenisboek over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog.

Onderwerp: De geschiedenis van het geweld van het Nederlandse leger in Indonesië tijdens de onafhankelijkheidsoorlog.

Activiteit: Leerlingen voeren een bronnenopdracht uit waarbij zij erachter komen dat er in drie periodes verschillend gekeken werd naar het geweld in Indonesië.

Tijdsduur: minimaal 70 minuten

Doelen: Deze opdracht draagt bij aan de volgende lesdoelen:

- De leerlingen kunnen uitleggen waarom de geschiedenis als construct kan worden gezien
- De leerlingen oefenen met temporele multiperspectiviteit
- De leerlingen kunnen aan de hand van bronnen een geschiedverhaal achterhalen.

Beginsituatie

De les is ontworpen voor VWO 5/6. Hierbij is rekening gehouden met een geringe voorkennis over het onderwerp.

Benodigdheden

- Een digiboard
- De geprinte opdracht
- Pennen

Vorbereiden

De bronnenopdracht wordt in drie rondes uitgevoerd. Hiervoor moet de klas worden opgedeeld in groepjes van drie. Als dit niet uitkomt, kan er ook een groepje van vier worden gevormd. Dan lezen twee leerlingen uit één groepje dezelfde bronnen uit één periode.

Print per groepje één opdracht uit. Elke leerling heeft dan een eigen tijdsperiode en een eigen conclusieblad. Print ook één of twee extra opdrachten uit, voor wanneer er een groepje van vier is.

Planning

- Binnenkomen leerlingen (5 min)
- Lesinstap, introductie, filmpje, uitleg opdracht en uitdelen (15-20 min)
- Ronde 1 (15 min)
- Ronde 2 (10 min)
- Nabespreken (10 min)
- Ronde 3 (10 min)

Lesinstap

Over het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië is over het algemeen weinig kennis bij leerlingen. Het eerste deel van de les is dan ook bedoeld om een basiskennis te creëren, waarop leerlingen vervolgens verder kunnen bouwen met de opdracht. Deze basiskennis zal door middel van een

filmpje worden aangereikt. NOS op 3 heeft een zeer goed filmpje gemaakt over het onderwerp, waarin kort en volledig de geschiedenis van de relatie tussen Indonesië en Nederland wordt verteld. Bij de opdracht zit een tijdbalk met de belangrijkste gebeurtenissen die in het filmpje worden genoemd. Deze is bedoeld als houvast voor de leerlingen.

Na het filmpje kan de docent vragen of leerlingen nog begrippen of gebeurtenissen hebben uit de tijdlijn die zij niet kennen of snappen.

Vervolgens verteld de docent dat er nog weinig aandacht is voor het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië in het onderwijs en vraagt de leerlingen waarom zij denken dat dat zo is.

Voorbeeldvraag: Nederlands-Indië/Indonesië is nog geen historische context, terwijl Nederland een grote rol heeft gespeeld in Indonesië. Waarom zou dat zo zijn?

NOS op 3: <https://www.youtube.com/watch?v=-csY5E6hijU> Afspelen tot 10:20

Introductie

Waarom

De leerlingen gaan onderzoeken welke ontwikkeling de geschiedschrijving van het geweld in Indonesië heeft doorgemaakt. Ze gaan aan de hand van bronnen de geschiedschrijving reconstrueren, om uiteindelijk een alinea te schrijven voor een geschiedenisboek. De leerlingen oefenen hiermee vaardigheden die zij nodig hebben bij het eindexamen, bronvaardigheid, multiperspectiviteit en standplaatsgebondenheid.

Uitleg

Wat

De leerlingen gaan elk een eigen periode onderzoeken en de bijbehorende vragen beantwoorden. Binnen elk groepje krijg je dus drie experts, met elk een eigen periode. De leerlingen beantwoorden allemaal dezelfde vragen, maar krijgen een andere set bronnen. (Ronde 1) Vervolgens wisselen deze leerlingen hun kennis uit en beantwoorden ze de vergelijkingsvragen. (Ronde 2) Na ronde 2 is er een korte nabespreking over de vergelijkingsvragen. Tot slot schrijven de leerlingen individueel een alinea voor een geschiedenisboek waarin de ontwikkeling van de geschiedenis over het geweld in Nederlands-Indië/Indonesië duidelijk moet worden. (Ronde 3) De leerlingen vullen de werkbladen in en leveren deze aan het einde van de les in bij de docent.

Hoe

Ronde 1: Na de uitleg maken leerlingen groepjes van drie. De leerlingen gaan individueel aan de slag met een eigen periode. Hier hebben ze 15 minuten de tijd voor. Ze lezen de bronnen en beantwoorden de vragen die bij hun periode horen. De docent loopt rond om eventuele vragen te beantwoorden.

Ronde 2: Na ronde 1 komen de leerlingen samen in hun groepje en vergelijken hun antwoorden op de individuele vragen. Zij beantwoorden hierbij de vragen die bij ronde 2 horen. Hieruit trekken ze vervolgens een conclusie.

Ronde 3: Vervolgens gebruiken ze hun bevindingen om een alinea voor een geschiedenisboek te schrijven. Deze ronde is individueel.

Nabespreking

Tijdens de nabespreking worden de vergelijkingsvragen uit ronde 2 besproken.

Wat viel op?

Tijdens de bespreking van de eerste twee vergelijkingsvragen ligt de focus op de verklaring die leerlingen hebben gegeven. De docent kan hierbij het begrip multiperspectiviteit gebruiken of uitleggen wanneer dit nog niet bekend is bij leerlingen. Hoe zien leerlingen dit terug in de bronnen en welke perspectieven herkennen zij uit de bronnen?

Conclusie

Aan de hand van vraag drie kan de docent aansturen op het idee van geschiedenis als construct. Geldt dit idee alleen voor dit onderwerp? Is het belangrijk dat dit terug komt in een schoolboek? Komt dit idee al terug in schoolboeken/geschiedenislessen?

Lesafsluiting

Om de les af te sluiten komt de docent terug bij de vraag waarom Nederlands-Indië/Indonesië nog geen historische context is.

Extra vragen (tijd over)

Hoe beïnvloed multiperspectiviteit de kennis die we hebben van het verleden?

Opdracht onafhankelijkheidsoorlog Indonesië

Tijdslijn Indonesië	Gebeurtenis
Eind 16^e eeuw	Eerste Hollandse handelsschepen varen naar Indonesië.
1602	Nederlands vaart onder de VOC-vlag naar Indonesië.
Begin 19^e eeuw	De VOC gaat failliet. De Nederlandse overheid neemt de koloniën over. Indonesië heet vanaf dit moment Nederlands-Indië.
1860	Afschaffing slavernij. De Indonesiërs werden hierna nog steeds voor een hongerloontje aan het werk gezet.
Vanaf 1920	Indonesische jongeren eisen meer inspraak in de politiek. Dit doen zij onder leiding van Soekarno.
1928	De Nederlandse overheid op Nederlands-Indië arresteert Soekarno
1941	Nederlands-Indië wordt binnengevallen door Japan
15 augustus 1945	Amerika gooit twee atoombommen op Hiroshima en Nagasaki. Japan geeft zich hierna over. Dit betekent het einde van de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië.
17 augustus 1945	Soekarno roept de onafhankelijke republiek Indonesië uit. Nederland gaat hier niet mee akkoord en wil de macht terugveroveren.
1947	Nederland voert de eerste 'politieke actie' uit, Operatie Product. Doel van deze militaire operatie is om de plantages te heroveren.
1948	Nederland voert de tweede 'politieke actie' uit, Operatie Kraai. Doel van deze militaire operatie is om de Indonesische regering met de grond gelijk te maken.

Wat ga je doen?

Je gaat in een drietal een alinea schrijven voor een geschiedenisboek over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Er wordt in schoolboeken wel verteld over de 'politieke acties'/onafhankelijkheidsoorlog, maar over het geweld dat hierbij kwam kijken werd weinig verteld.

Ronde 1: In ronde 1 onderzoeken jullie individueel een eigen periode. Aan de hand van bronnen beantwoorden jullie een aantal vragen. Jullie krijgen alle drie andere bronnen, maar beantwoorden hierover dezelfde vragen.

Ronde 2: In deze ronde vergelijken jullie de antwoorden die jullie in ronde 1 hebben gegeven.

Ronde 3: In deze ronde schrijven jullie individueel een alinea voor een hoofdstuk over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog.

Periode 1946-1950

Bron 1

Nederlandse soldaten in Lombok, eind maart 1946

Bron: J. Stevens

Bron 2

‘Onze troepen gaan de Republiek tot rede brengen

Voorlopig alleen plaatselijke acties.

De Nederlandse regering heeft dr. van Mook gemachtigd over te gaan tot politionele actie met alle hem ter beschikking staande strijdkrachten. Gistermiddag 12 uur plaatselijke tijd zijn de Nederlandse troepen vanuit alle punten, die zij bezet hielden, plaatselijke acties begonnen tegen de Republikeinse eenheden.

Nederlandse troepen zijn op die sleutelpunten een actie begonnen, waar men vreesde dat de Indonesiërs radicaal de tactiek van de verschroeide aarde zouden toepassen.’

Bron: Nieuwe Vlaardingsche Courant, 21-7-1947

Bron 3

Affiche om soldaten te werven voor het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL). In totaal gingen zo'n 25.000 oorlogsvrijwilligers naar Indonesië om te vechten.

Tekst: Zie de wereld. Pakaan in Indië, neem dienst. Inlichtingen bij het naastbij zijnde aanmeldingsbureau voor oorlogsvrijwilligers.

Bron 4

Foto in het Christelijke weekblad de Spiegel.

Tekst in het witte vlak: Pas terug uit de tropen lezen de mannen van ons Nederlandse leger de verhalen van de 'gruwelen' die zij bedreven.

Bron: De Spiegel, mei 1949

Vragen periode 1946-1950

Beantwoord de volgende vragen met behulp van bron 1 t/m 4.

7. Stel je voor, je leeft in de periode tussen 1946 en 1950 en je leest de bronnen 1 t/m 4. Welk beeld zou jij krijgen van de 'politieke acties in Indonesië'?

8. Een historicus wil een artikel schrijven over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Leg per bron uit of deze wel of niet betrouwbaar is voor dit onderzoek. Kijk hiervoor naar de maker van de bron en het perspectief dat in de bron beschreven wordt.

1: _____

2: _____

3: _____

4: _____

9. Bedenk voor de periode 1946-1950 welke informatie belangrijk is voor de alinea in het tekstboek. Beschrijf dit in minimaal 2 en maximaal 4 zinnen.

Bronnen 1969

Bron 5

In 1969 doet Joop Hueting bij het actualiteitenprogramma 'Achter het Nieuws' zijn verhaal over zijn ervaringen in Indonesië.

Interviewer: 'Meneer Hueting, u stelt dat Nederlandse militairen oorlogsmisdaden hebben begaan in Indonesië. Wat hebt u er zelf van meegemaakt, wat hebt u ervan gezien. Wat hebt u er zelf aan meegedaan.'

Joop Hueting: 'Ik heb er in Indonesië destijds gezeten als militair bij de infanterie. Onder andere bij de inlichtingendienst en ik heb daar meegedaan aan oorlogsmisdaden. Ik heb ze zien verrichten en om daar een paar voorbeelden van te geven kan ik u vermelden dat er kampongs* doorzeeft werden waarvan de militaire waarschijnlijkheid niemand destijds inzag. Dat er verhoren plaatsvonden waarbij er op een afschuwelijke manier gemarteld werd, waarvan ook de militairen noodzaak moeilijk aan te tonen zal zijn. Dat er wraakacties gehouden werden waarvan even minder militaire noodzaak in te zien was. Bijvoorbeeld om u te vertellen, we kregen krijgsgevangenen en de krijgsgevangenen werden meerdere malen neergeschoten waarbij dan de kreet was ga jij maar pissen, waarop de mensen zich omdraiden en in de rug neergeschoten werden.'

Interviewer: 'Waren dat incidentele gevallen of hebt u dat vaker meegemaakt?'

Hueting: 'Dat waren geen incidentele gevallen, dat was de normale gang van zaken.'

*Kampongs waren verzamelingen woningen die zichtbaar door een omheining bij elkaar horen.

Bron 6

Vier dagen na de uitzending van 'achter het nieuws' zijn er veel boze reacties, zo ook in de Telegraaf.

'Onze soldaten beschuldigd van oorlogsmisdaden

Zeer veel Nederlanders zijn diep gegriefd door de VARA-uitzending 'Achter het Nieuws', waarin de Amsterdamse psycholoog dr. J. E. Hueting gisteravond onze militairen van oorlogsmisdaden in Indonesië beschuldigde.

Dr. Hueting die tweeënehalf jaar in Indonesië diende, vertelde in de uitzending dat hij zelf had meegedaan aan oorlogsmisdaden. [...]

Al tijdens de uitzending kwam op de redactie van onze bladen een stroom telefoontjes binnen van hevig verontwaardigde kijkers. [...] De secretaris van de federatie Nederlandse Oudstrijdersorganisaties, de heer P.J.G. Ego, vertelde ons na de VARA-uitzending: 'Wij protesteren met hevige kracht tegen deze beschuldigingen, die 20 jaar later worden geuit en waarbij vaders nu worden geconfronteerd met de vragen van hun kinderen: 'bent u nou ook een oorlogsmisdadiger?''

Hueting had, indien hij inderdaad getuige is geweest van oorlogsmisdaden zoals hij dat stelt, dit onmiddellijk aan zijn commandant moeten melden. Er had dan onmiddellijk een onderzoek plaatsgevonden en de betrokkenen zouden dan meteen zijn vervolgd, zoals wel meer gebeurd is', aldus de heer Ego.'

Bron 7

Naar aanleiding van het interview met Joop Hueting werd er een onderzoek door de overheid ingesteld naar het bronnenmateriaal uit Indonesië. Uit dit onderzoek trekt minister-president De Jong de volgende conclusie:

'Ook al valt het uit de uitkomsten van het archievenonderzoek op zichzelf genomen niet rechtstreeks af te leiden, zo zijn er toch voldoende aanwijzingen om als gegeven aan te nemen dat het normbesef van de troepen in Indonesië bovendien nog meer op de proef is gesteld, naarmate de mening veld won, dat de pacificerende taak die als inzet en rechtvaardiging van Nederlands optreden in Indonesië had gegolden, voor verwezenlijking niet vatbaar was.

De Regering betreurt dat er zich excessen hebben voorgedaan, maar zij handhaaft haar opvatting, dat de krijgsmacht als geheel zich in Indonesië correct heeft gedragen.'

Bron: Slotbeschouwing excessennota, minister-president De Jong, 1969.

Vragen periode 1969

Beantwoord de volgende vragen aan de hand van de bronnen 5 t/m 7.

4. Stel je voor, je leeft in het jaar 1969 en je leest de bronnen 5 t/m 7. Welk beeld zou jij krijgen van de ‘politioenele acties in Indonesië?

5. Een historicus wil een artikel schrijven over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Leg per bron uit of deze wel of niet betrouwbaar is voor dit onderzoek.

5: _____

6: _____

7: _____

6. Bedenk voor het jaar 1969 welke informatie belangrijk is voor de alinea in het tekstboek. Beschrijf dit in minimaal 2 en maximaal 4 zinnen.

Bronnen heden

Bron 8

In 2015 verscheen het boek *Soldaat in Indonesië* van Gert Oostindie. Het boek kreeg veel publiciteit en positieve recensies. Het boek gaf een impuls aan het debat over de oorlog en de vragen over Nederlands geweld. In het boek worden getuigenissen beschreven, zoals deze van een oud-militair:

‘Hierna zagen wij, dat Iwan Fruithok en twee vrienden handgranaten tevoorschijn haalden, deze op scherp stelden en onder de lijken stopten. Hiermee maakten ze van lijken boobytraps. (...)’s Avonds komen vrienden en familieleden om de doden te bergen, de dode wordt opgetild en boem, nog meer doden en gewonden.’

Bron 9

Fragment uit de documentaire Onze jongens op Java (2019). In dit fragment kijken twee dienstplichtigen die naar Indonesië moesten terug op de omgekomen Nederlandse soldaten en de vraag: zijn dat ook oorlogsmisdadigers. Tussen 1946 en 1949 zijn er ongeveer 95.000 Nederlandse dienstplichtigen naar Indonesië gestuurd.

Harm Karsijns (dienstplichtige): ‘Ik vond het verschrikkelijk en ik dacht aan al die doden die daar gevallen zijn.

Gerard Hensbergen (dienstplichtige): ‘Dat waren zesduizend jongens, hè.

Harm Karsijns: ‘En voor die mensen zit ik ook hier, want dat zijn geen oorlogsmisdadigers, die zijn niet vrijwillig naar Indonesië gegaan, die moesten. We zeiden toen, waar zijn we mee bezig geweest. Waarom hebben we het allemaal moeten doen.’

Bron 10

Getuigenis van Hamad Puag Abi uit het boek ‘Revolusi: Indonesië en het ontstaan van de moderne wereld’ uit 2020. Een Indonesische man die aanwezig was bij een slachting in Galung Lombok, een dorp op het Indonesische eiland West-Celeb.

‘Om acht uur ’s ochtends was ik met mijn broer een traditioneel bladerdak aan het leggen met planken en bladeren van de sagoboom. Zwaar werk. Ik zat op het dak, anderen gaven van beneden de spullen aan. Ineens zagen we Ambonezen in het uniform van het Nederlandse leger verschijnen. Ze hadden een rode vlag om hun nek en verzamelden iedereen. [...] Wie een rebel was, werd gedood. Toen kwam het nieuws dat er drie Nederlanders gedood waren en begon het maaien met het machinegeweer.’ Op dit punt in zijn getuigenis werd Hamad zeer emotioneel. Hij rilde en snikte. ‘Ik hoop dat mijn kleinkinderen nooit zoiets hoeven mee te maken.’

Bron 11

In 2022 presenteert het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies een onderzoek over het geweld in Indonesië.

‘Precieze cijfers van misdrijven en aantallen slachtoffers zijn niet te geven. Wel blijkt uit de bronnen dat extreem geweld van de kant van de Nederlandse krijgsmacht niet alleen wijdverbreid was, maar vaak ook bewust werd ingezet. [...]

Tijdens de oorlog gebruikte de Nederlandse krijgsmacht veelvuldig en structureel extreem geweld, in de vorm van buitenrechtelijk executies, mishandeling en marteling, detentie onder inhumane omstandigheden, brandstichting van huizen en dorpen, diefstal en vernieling van goederen en levensmiddelen, disproportionele luchtaanvallen en artilleriebeschietingen, en veelal willekeurige massa-arrestaties en -interneringen.

Vragen periode heden

Beantwoord de volgende vragen met behulp van bron 8 t/m 11.

4. Stel je voor, je leeft in het heden en je leest de bronnen 8 t/m 11. Welk beeld zou jij krijgen van de ‘politieele acties in Indonesië?

5. Een historicus wil een artikel schrijven over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Leg per bron uit of deze wel of niet betrouwbaar is voor dit onderzoek.

8:

9:

10:

11:

6. Bedenk voor de periode heden welke informatie belangrijk is voor de alinea in het tekstboek. Beschrijf dit in minimaal 2 en maximaal 4 zinnen.

Ronde 2 – Vergelijken

7. Vergelijk jullie antwoorden op vraag 1. Wat valt jullie op? Noteer minimaal 3 verschillen.

8. Geef een verklaring voor de verschillen in jullie antwoorden op vraag 1.

9. Bekijk jullie antwoorden op vraag 1 en 2. Welke conclusie zou je kunnen trekken over het schrijven van geschiedenis?

Ronde 3 – alinea schrijven

Hieronder staat een alinea uit een geschiedenisboek over de ‘politieke acties’ in Indonesië. Er wordt niet veel verteld over het geweld tijdens de onafhankelijkheidsoorlog. Jullie gaan een alinea schrijven over het geweld van het Nederlandse leger tijdens de onafhankelijkheidsoorlog. Tussen 1946 en nu is er een ontwikkeling geweest in de manier waarop Nederlanders naar het geweld in de onafhankelijkheidsoorlog keken.

In deze alinea moet deze ontwikkeling worden beschreven.

De alinea moet minimaal 8 zinnen en maximaal 12 zinnen zijn.

Gebruik jullie antwoorden op vraag 3 bij de bronvragen.

Op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse capitulatie, riep Soekarno de Republiek Indonesië uit. Daarna begon de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog (1945-1949) waarin Indonesiërs zich verzetten tegen het Nederlandse leger, dat dalen van Indonesië bezette.

De Nederlandse regering beschouwde Soekarno vanwege zijn samenwerking met de Japanners als een landverrader, maar zag in dat praten met de Indonesische leiders onvermijdelijk was. Eind 1946 kwam het tot afspraken over geleidelijke dekolonisatie en samenwerking, maar door onwil aan beide kanten kwam daarvan niets terecht. In Nederland wilde een meerderheid Indonesië behouden, in de Republiek wilde een meerderheid direct alle banden met Nederland verbreken.

Geweld
